

Stichting CRH Pensioenfonds – Jaarverslag 2018

Inhoudsopgave

Algemene informatie	2
Kerncijfers	4
Verslag van het bestuur	5
Verslag van het verantwoordingsorgaan	31
Reactie van het bestuur op verslag verantwoordingsorgaan	34
Samenvatting van het verslag van de visitatiecommissie	36
Reactie bestuur op de samenvatting van het verslag visitatiecommissie	39
Jaarrekening	41
Balans per 31 december (na resultaatbestemming)	42
Staat van baten en lasten	43
Kasstroomoverzicht	44
Toelichting behorend tot de jaarrekening	
Algemene toelichting	45
Toelichting op de balans	51
Toelichting op de staat van baten en lasten	58
Risicobeheer	64
Overige gegevens	70
Controleverklaring van de accountant	
Actuariële verklaring	

Algemene informatie

Dit jaarverslag bevat de gegevens van Stichting CRH Pensioenfonds, statutair gevestigd te Rijswijk.

Kantooradres

De Klencke 10-12
1083 HL AMSTERDAM

Postbus 51091
1007 EB AMSTERDAM

Website

www.crhpensioenfonds.nl

Bestuurssamenstelling

Aan het eind van het verslagjaar 2018 is de samenstelling van het bestuur als volgt:

Namens de werkgever		
F.A.J. Brouwer, voorzitter	Man	1959
R.W.T.H. de Kok	Man	1976
Vacature		
Namens de werknemers en gepensioneerden		
E.D. de Boer	Man	1965
R.J. Boesjes	Man	1948
E.J.S. Herremans, secretaris	Man	1973

Beleggingscommissie

De beleggingscommissie is per 31 december 2018 als volgt samengesteld:

R.W. van Gils (namens pensioenbureau)	Man	1978
G.P.T. van Heiningen (namens pensioenbureau)	Man	1959
E.J.S. Herremans (bestuurslid)	Man	1973
A. Breekveldt (Mercer,)	Man	1964
P.J.M. Ruigrok (oud-bestuurslid)	Man	1950

Risicomanagementcommissie

De risicomanagementcommissie is per 31 december 2018 als volgt samengesteld:

F.A.J. Brouwer (bestuurslid)	Man	1959
G.P.T. van Heiningen (namens pensioenbureau)	Man	1959
R.W.T.H. de Kok (bestuurslid, voorzitter)	Man	1976
M.K. Thijssen (namens pensioenbureau)	Vrouw	1981

Commissie Governance, Communicatie en Deskundigheid

De commissie Governance, Communicatie en Deskundigheid is per 31 december 2018 als volgt samengesteld:

R.J. Boesjes (bestuurslid, voorzitter)	Man	1948
G.P.T. van Heiningen (namens pensioenbureau)	Man	1959
M.K. Thijssen (namens pensioenbureau)	Vrouw	1981

Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan is per 31 december 2018 als volgt samengesteld:

Namens de werknemers		
P. van Beelen	Man	1964
A.M. Bieman	Vrouw	1969
J.C. Hildebrand	Man	1964
A.J. Nieuwenhuisen	Man	1977
R. van Os	Man	1969

Namens de werkgever		
N.S. Voortman	Vrouw	1974

Namens de gepensioneerden		
W.J. Kraakman	Man	1946
J. de Wit (voorzitter)	Man	1947

Visitatiecommissie

De visitatiecommissie is per 31 december 2018 als volgt samengesteld:

S. Boer (Media Pensioendiensten)	Vrouw	1973
A.N. Jager	Man	1968
K. Pasha (Cardano, voorzitter)	Vrouw	1981

Vermogensbeheer

Het vermogensbeheer van Stichting CRH Pensioenfonds is ondergebracht bij NN Investment Partners (NN IP) te 's-Gravenhage. Dit is per 7 april 2015 de rechtsopvolger van ING Investment Management.

Adviseur Beleggingscommissie

Als adviseur van de beleggingscommissie treedt op Mercer (Nederland) B.V. te Amstelveen.

Accountant

Mazars Accountants N.V. te Rotterdam fungeert als de accountant van de Stichting.

Actuaris

Als adviserend actuaris treedt op Mercer (Nederland) B.V. te Rotterdam.

Als certificerend actuaris treedt op Mercer (Nederland) B.V. te Amstelveen.

Kerncijfers

	2018	2017	2016	2015	2014
Aantallen					
Actieve deelnemers	3.421	3.312	3.247	3.240	3.371
Gewezen deelnemers	7.337	7.190	6.953	6.706	6.492
Pensioengerechtigden	1.450	1.382	1.308	1.227	1.170
	12.208	11.884	11.508	11.173	11.033
Bedragen (in EUR 1.000)					
Ontvangen premies en koopsommen	26.722	25.488	24.316	24.078	25.126
Uitkeringen	11.523	11.048	10.699	10.577	10.453
Vermogen					
Algemene reserve	-/- 13.551	38.071	-/- 24.408	479	39.964
Technische voorz. eigen rekening *	789.795	746.123	760.941	682.223	621.875
Gemiddelde interne rekenrente	1,50%	1,57%	1,43%	1,79%	2,04%
Actuele dekkingsgraad	98,3%	105,0%	96,9%	100,1%	106,4%
Beleidsdekkingsgraad **	104,0%	101,5%	91,4%	100,2%	-
Toeslag (indexatie)	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%	0,0%
Beleggingsresultaten					
Vastrentende waarden	1,03%	-/- 0,32%	4,9%	0,2%	22,1%
Zakelijke waarden incl. valutahedge	-/- 9,73%	14,59%	7,2%	2,4%	7,7%
Totaal rendement	-/- 2,43%	4,52%	5,8%	1,1%	17,5%
Beleggingen (in € 1.000)					
Vastrentende waarden	527.597	509.469	491.232	453.467	443.912
Zakelijke waarden	243.139	268.118	244.924	224.458	219.266
Overige beleggingen	-/- 943	669	-/- 445	3.060	-/- 2.771
Totaal	769.793	778.256	735.711	680.985	660.407

*) Technische voorz. eigen rekening: Dit betreft de technische voorzieningen onder aftrek van de post Herverzekering.

**) De beleidsdekkingsgraad is het gemiddelde van de actuele dekkingsgraden over de achterliggende 12 maanden. Op grond van het nFTK dient deze met ingang van het jaar 2015 als basis voor beleidsbeslissingen.

Per 31 december 2018 is geen toeslag verleend.

VERSLAG VAN HET BESTUUR

Algemeen

Bestuur

Gedurende het boekjaar 2018 kwam het bestuur elf keer in vergadering bijeen. De beleggingscommissie van het fonds vergaderde in het verslagjaar twaalf maal. Met het verantwoordingsorgaan vonden drie overlegvergaderingen plaats en één keer werd vergaderd met de visitatiecommissie. De Risicomanagementcommissie kwam vier keer in vergadering bijeen. De commissie Governance, Communicatie en Deskundigheid kwam niet formeel in vergadering bijeen maar er heeft wel een aantal maal informeel overleg plaats gevonden.

Ultimo 2018 is het bestuur als volgt samengesteld:

Namens de werkgever:

F.A.J. Brouwer	Man	1959
R.W.T.H. de Kok	Man	1976
Vacature		

Namens de werknemers en gepensioneerden:

E.D. de Boer	Man	1965
R.J. Boesjes	Man	1948
E.J.S. Herremans	Man	1973

In 2018 is Van Neerbos Bouwmarkten verkocht door CRH aan Intergamma. De toenmalige voorzitter van het fonds, de heer Van Schie, was werkzaam bij Van Neerbos Bouwmarkten. In goed overleg is daarom besloten het voorzitterschap en lidmaatschap van het bestuur van de heer Van Schie per 1 september 2018 te beëindigen.

De heer Van Schie was sedert 2003 actief als bestuurslid van CRH Pensioenfonds en sinds 2015 als voorzitter. In deze jaren heeft de heer Van Schie een belangrijke bijdrage geleverd aan de ontwikkeling en verdere professionalisering van CRH Pensioenfonds. Het bestuur van CRH Pensioenfonds is de heer Van Schie hiervoor bijzonder erkentelijk.

Iedere 2 jaar treedt er volgens rooster een werknemersvertegenwoordiger af, die zich herkiesbaar kan stellen. Per 1 januari 2018 was bestuurslid namens de werkgever de heer De Kok aftredend. Hij is door de werkgever herbenoemd voor een periode van vier jaar. Per 1 januari 2019 zijn de heer Brouwer bestuurslid namens de werkgevers en de heer Herremans bestuurslid namens de werknemers aftredend. Zij zijn inmiddels beiden herbenoemd.

Sinds 2018 woont de heer Weeting de bestuursvergaderingen bij als aspirant bestuurslid. Hij volgt daarbij een opleidingstraject zodat hij in de loop van 2019 kan voldoen aan de geschiktheidseisen die worden gesteld aan het bestuurslidmaatschap.

In 2018 heeft mevrouw Roeloffs die namens Mercer als beleggingsadviseur aan het fonds verbonden was de beleggingscommissie verlaten in verband met haar vertrek bij Mercer. Zij is als adviseur opgevolgd door de heer Breekveldt, tevens werkzaam bij Mercer. Mevrouw Roeloffs was tevens ad-interim voorzitter van de beleggingscommissie. Om in deze vacature te voorzien is de heer Herremans als kandidaat voorzitter aangemeld bij DNB. Begin 2019 verklaarde DNB dat de heer Herremans geschikt is voor deze functie en dat zijn betrouwbaarheid buiten twijfel staat. Hiermee werd zijn benoeming tot voorzitter van de beleggingscommissie definitief.

Bestuursstructuur

Per 1 juli 2014 is op grond van de Wet versterking bestuur pensioenfondsen het paritaire bestuursmodel in werking getreden. De bestuursleden vormen in dit model een collegiaal bestuur van zes leden waarvan er drie door de werkgever worden benoemd, twee vanuit de werknemers worden gekozen en één bestuurslid namens de gepensioneerden zitting heeft. Het intern toezicht is hierbij ondergebracht bij een visitatiecommissie. Het bestuur legt verantwoording af aan het verantwoordingsorgaan.

Missie, visie, strategie

Missie

Stichting CRH Pensioenfonds voert op professionele wijze de pensioenregelingen uit die CRH met de deelnemers is overeengekomen. De belangen van de deelnemers en de werkgever staan hierbij voorop en worden op evenwichtige wijze behartigd. De uitvoering is kwalitatief van een hoog niveau en vindt plaats tegen lage kosten. De communicatie met de deelnemers is helder en open. Er wordt op maatschappelijk verantwoorde wijze belegd.

Visie

Pensioen is een belangrijke arbeidsvoorwaarde die mee verandert met de maatschappelijke ontwikkelingen. Ook de pensioenregelingen van CRH Pensioenfonds moeten regelmatig worden herzien. Hierbij is een goede dialoog met werkgever en deelnemersvertegenwoordiging onontbeerlijk. Doel hierbij is om de sociale partners zo veel mogelijk te ontzorgen.

CRH biedt een pensioenregeling aan die aan de bovenkant van de markt zit. Het eigen pensioenfonds biedt de mogelijkheid om een pensioenbeleid op maat te voeren. Waar de onderneming dit noodzakelijk acht, kan in bepaalde bedrijfstakken een pensioenregeling worden geboden die beter aansluit bij hetgeen in de markt gebruikelijk is. Het pensioenfonds bewaakt de uitvoerbaarheid en de communiceerbaarheid van de pensioenregelingen. Hiermee wordt voorkomen dat de uitvoeringskosten nodeloos oplopen.

CRH Pensioenfonds is gebaat bij continuïteit binnen het bestuur en het pensioenbureau. Dit geldt zowel op beleidsmatig als op uitvoeringstechnisch terrein. Uiteraard zullen er met enige regelmaat vacatures ontstaan. Bij de invulling hiervan wordt gestreefd naar een zo goed mogelijke diversiteit van de bezetting. Daarnaast is het van belang om ook de aanwezige ervaring aan boord te houden.

CRH Pensioenfonds ziet een toenemende aandacht voor maatschappelijk verantwoord beleggen. Het fonds onderschrijft dit belang en volgt de ontwikkelingen op de voet. Doelstelling is om op maatschappelijk verantwoorde wijze een marktconform rendement te behalen binnen de grenzen van het door sociale partners onderschreven risicoprofiel.

Strategie

Stichting CRH Pensioenfonds beschikt over een professioneel en slagvaardig paritair bestuur. Het is belangrijk dat de bezetting van het bestuur op peil blijft. Het kost minimaal een jaar om een kandidaat klaar te stomen voor een positie in het bestuur. Het streven is om tenminste één aspirant bestuurslid “op de bank” te hebben, zodat vervanging van een bestuurslid snel kan plaatsvinden. Het bestuur streeft naar een bezetting die voldoende diversiteit biedt en bestaat uit bestuursleden die complementair zijn aan elkaar. Bij de werving van nieuwe bestuursleden wordt hiermee bij het opstellen van het profiel rekening gehouden.

Verder is het noodzakelijk dat het bestuur zijn kennis up-to-date houdt. Dit vindt plaats aan de hand van een opleidingsplan waarbij permanente educatie een belangrijk aandachtspunt is. Ook het volgen van de ontwikkelingen op pensioengebied maakt hier onderdeel van uit. Het bestuur is derhalve in staat om ontwikkelingen te onderkennen en er op in te spelen. Er is sprake van een open sfeer binnen het bestuur waarbij ruimte is voor ieders individuele mening en de bestuurders elkaar durven aan te spreken op hun verantwoordelijkheden.

De deelnemersadministratie, communicatie en bestuursondersteuning vinden plaats binnen het eigen pensioenbureau. Het pensioenbureau is deskundig en slagvaardig en in staat kwaliteit te leveren. De medewerkers van het pensioenbureau zijn goed opgeleide, gemotiveerde teamspelers. Binnen het pensioenbureau is er oog voor de persoonlijke ontwikkeling van de medewerkers. Op deze wijze wordt continuïteit binnen het pensioenbureau nagestreefd. Waar nodig wordt externe deskundigheid ingehuurd.

De deelnemersadministratie wordt gevoerd met behulp van een modern pensioensysteem. Dit systeem stelt het fonds in staat de pensioenaanspraken op grond van de pensioenregeling foutloos te administreren en hierover helder te communiceren met de deelnemers. Bij de aanschaf van het pakket was een belangrijke eis dat aanpassingen in de pensioenregeling relatief eenvoudig kunnen worden doorgevoerd. Zo heeft het systeem reeds bewezen dat het opschuiven van de pensioenleeftijd eenvoudig kan worden aangepast. Ook een eventuele overgang naar een systeem van individuele pensioenpotjes is met relatief beperkte inspanningen in het administratiepakket te implementeren.

De beleggingen van het fonds sluiten aan bij de risicohouding van het bestuur en sociale partners. De inrichting van de beleggingsportefeuille geschiedt aan de hand van de door het bestuur opgestelde investment beliefs. Belangrijk uitgangspunt hierbij is het belief “passief, tenzij”. Het fonds streeft er naar het benchmark rendement te behalen of zo dicht mogelijk te benaderen, tegen lage kosten.

Het pensioenfonds onderkent het belang van een goede relatie met de stakeholders van het fonds. Bestuur en pensioenbureau stellen zich hierbij pro-actief op. Het fonds is transparant over de bedrijfsvoering en wijst partijen op de uitvoerbaarheid en communiceerbaarheid van de pensioenregeling.

Code Pensioenfondsen

Per 1 januari 2014 is de Code Pensioenfondsen in werking getreden. Deze Code is opgesteld door de Pensioenfederatie en de Stichting van de Arbeid en bevat normen voor “goed pensioenfonds bestuur”.

De Code Pensioenfondsen is wettelijk verankerd. De in deze Code opgenomen normen vormen een aanvulling op wet- en regelgeving. Er mag van deze normen worden afgeweken, maar dit moet dan wel op goede gronden gebeuren. De Code gaat uit van het “pas toe of leg uit” beginsel. Bij de invoering van de nieuwe bestuursstructuur per 1 juli 2014 heeft de Code Pensioenfondsen als leidraad gediend. Hieronder wordt ingegaan op de zaken waarbij niet volledig aan de Code Pensioenfondsen wordt voldaan.

Onderdeel van de Code Pensioenfondsen is de diversiteit in de samenstelling van het bestuur. Bij het invullen van de recente vacatures is nadrukkelijk gezocht naar vrouwelijke kandidaten. Hoewel er afgelopen jaar wel op initiatief van het pensioenfonds is gesproken met mogelijke vrouwelijke kandidaten is dit tot op heden niet gelukt. Het bestuur blijft dit echter wel nastreven.

De medewerkers van het pensioenbureau zijn in dienst van CRH Nederland. Het beloningsbeleid van CRH Nederland sluit niet volledig aan bij de Code Pensioenfondsen. Dit is besproken door het bestuur van Stichting CRH Pensioenfondsen. Het bestuur is van oordeel dat het beloningsbeleid van CRH Nederland passend is voor Stichting CRH Pensioenfondsen.

In het boekjaar 2018 is het deskundigheidsplan door het bestuur vastgesteld. Op grond hiervan zijn begin 2019 per individueel bestuurslid persoonlijke opleidingsplannen opgesteld.

Pensioenbureau

Het bestuur heeft de uitvoering van de pensioenregelingen uitbesteed aan CRH Nederland B.V. door middel van een administratieovereenkomst. CRH Nederland B.V. heeft deze werkzaamheden ondergebracht bij het pensioenbureau. De dagelijkse leiding van het pensioenbureau is in handen van de directie van het pensioenbureau. De bezetting van het pensioenbureau bedraagt 3,7 FTE.

Verantwoordingsorgaan

Het verantwoordingsorgaan bestaat uit minimaal vijf en maximaal tien leden waarbij er:

- Maximaal één vertegenwoordiger namens de werkgever wordt benoemd;
- Minimaal één vertegenwoordiger namens de pensioengerechtigden wordt benoemd;
- Minimaal drie vertegenwoordigers namens de deelnemers worden benoemd.

Op 31 december 2018 bestond het verantwoordingsorgaan uit:

- Eén vertegenwoordiger namens de werkgever;
- Twee vertegenwoordigers namens de gepensioneerden;
- Vijf vertegenwoordigers namens de deelnemers.

In 2018 kwam het verantwoordingsorgaan drie maal bijeen in een vergadering met het bestuur. Voor het verslag van het verantwoordingsorgaan over het jaar 2018 wordt verwezen naar pagina 30. Per 1 januari 2018 waren mevrouw Bieman en de heer Hildebrand herkiesbaar. Er hebben zich geen tegenkandidaten gemeld zodat zij voor een periode van 4 jaar zijn herbenoemd.

Statuten en Reglement

Het doel van Stichting CRH Pensioenfonds is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerde deelnemers en hun nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden. Ook voorziet het fonds in voortzetting van de pensioenopbouw tijdens arbeidsongeschiktheid.

De statuten zijn in het verslagjaar niet gewijzigd. De laatste statutenwijziging vond plaats per 15 juli 2014.

De pensioenreglementen zijn in het jaar 2018 gewijzigd in verband met de nieuwe pensioenregeling die geldt met ingang van 1 januari 2018. Voor verdere informatie wordt verwezen naar de hoofdlijnen van de nieuwe pensioenregeling die staan vermeld op pagina 25.

Gang van zaken in het boekjaar

Het jaar 2018 kenmerkte zich qua resultaat op de beurzen en ontwikkeling van de rente door een zeer slecht vierde kwartaal. In dit kwartaal daalde de MSCI-index met ongeveer 14% en daarnaast liet ook de UFR-rentevoet een daling zien van ongeveer 15 basispunten. De actuele dekkingsgraad daalde hierdoor van 105,0% per 31 december 2017 naar 98,3% per 31 december 2018. Eind derde kwartaal 2018 bedroeg de actuele dekkingsgraad nog 105,7%.

De beleidsdekkingsgraad leek lange tijd af te steven op een niveau boven de minimaal vereiste dekkingsgraad van 104,3% maar een slecht laatste kwartaal gooide roet in het eten. Daardoor eindigde de beleidsdekkingsgraad op 31 december 2018 uiteindelijk op 104,0%. Hierdoor verkeert het fonds per 31 december 2018 voor een periode van 3 jaar onafgebroken in een situatie van onderdekking.

De reële dekkingsgraad steeg van 81,7% eind 2017 naar 84,1% eind 2018. Deze stijging is het gevolg van het feit dat de berekening van de reële dekkingsgraad (deels) is gebaseerd op de beleidsdekkingsgraad. De reële dekkingsgraad geeft weer in welke mate een volledig geïndexeerd pensioen op basis van prijsinflatie naar verwachting mogelijk is.

Overeenkomstig artikel 96 van de Pensioenwet wordt vermeld dat het pensioenfonds in het afgelopen jaar geen dwangsommen en boetes zijn opgelegd.

Economie en financiële markten, terugblik 2018

De afzwakkende economische groei, politieke onzekerheid, handelsspanningen en de geleidelijke normalisatie van het monetaire beleid zorgden vorig jaar in bijna alle beleggingscategorieën voor dalende rendementen.

In 2018 namen de rendementen in bijna alle beleggingscategorieën af. Dit kwam door verschillende factoren: de Federal Reserve (Fed) begon de rente effectief te verhogen, het handelsconflict tussen de Verenigde Staten en China had economisch gezien een negatieve impact en aan het begin van het jaar waren de waarderingen in veel beleggingscategorieën aan de hoge kant.

De wereldwijde groei is vorig jaar gestabiliseerd. De onderliggende regionale verschillen zorgden voor minder stabiele kapitaalstromen en daarmee voor fluctuerende wisselkoersen, vooral in de vorm van een hogere Amerikaanse dollar als gevolg van een versoepeling van het begrotingsbeleid. Deze trend werd versterkt door een zwakker groeimomentum in Europa en Japan, waar de groei eind 2017 nog zeer solide was. Vanwege de regionale groeiverschillen werd verwacht dat ook het monetaire beleid uiteen zou lopen. Dit stuwde de koers van de dollar nog verder op. De markten hadden het onder deze omstandigheden moeilijk.

De Amerikaanse economie groeide in bijna heel 2018 sterk, dankzij eenmalige gunstige effecten van belastingverlagingen van president Trump. Fundamenteel gezien werd de groei positief beïnvloed door een sterke wisselwerking tussen de inkomsten en de bestedingen van zowel consumenten als bedrijven. Met zijn belastingbeleid wist Donald Trump de negatieve gevolgen van zijn protectionisme voor de Amerikaanse groei en de aandelenmarkt te compenseren. Hierdoor kon hij zich in handelsconflicten agressiever opstellen. Dit beleid zorgde er ook voor dat de Fed zich gesterkt voelde in een verdere verhoging van de rente, waardoor de dollar steeg.

De Fed verhoogde de rente vorig jaar vier keer (in maart, juni, september en december), telkens met 25 basispunten. In de loop van het jaar kreeg de Fed het steeds moeilijker door de combinatie van een soepeler begrotingsbeleid en protectionisme in de VS. In zekere zin gaf dit de centrale bank vertrouwen in haar geleidelijke renteverhogingen. Het beleid van Trump zorgde er echter ook voor dat Fed-voorzitter Jerome Powell constant zorgvuldig moest laveren tussen oververhitting van de binnenlandse markt en externe risico's die van invloed kunnen zijn op de Amerikaanse economie. De Europese Centrale Bank (ECB) kondigde aan het begin van het jaar al aan dat zij haar kwantitatieve versoepeling in het vierde kwartaal zou beëindigen. De ECB hield woord, al benadrukte voorzitter Mario Draghi destijds dat de centrale bank dit middel indien nodig opnieuw kan inzetten.

De ECB gaf aan dat zij de rente naar verwachting op zijn vroegst in september 2019 voor het eerst weer zou verhogen.

De Bank of Japan hield in 2018 vast aan haar rentecurvebeleid en haar opkoopprogramma voor obligaties. Na vijf jaar en opkopen ter waarde van USD 3,5 biljoen ligt de inflatie nog altijd onder de beoogde 2%. Dit komt doordat er al meer dan tien jaar sprake is van deflatieverwachtingen. Om die te koppelen aan de 2%-doelstelling, is een langere periode van oververhitting nodig die ervoor zorgt dat de inflatie versnelt.

Op politiek vlak waren er gedurende heel 2018 handelsspanningen. Aan het begin van het jaar introduceerde Trump importheffingen van USD 60 miljard op Chinese goederen en op aluminium en staal uit een aantal landen. Deze spanningen liepen in het tweede en derde kwartaal verder op, waardoor er veel onzekerheid ontstond over hoe protectionistisch het beleid zou worden. Vooral opkomende economieën hadden last van de zorgen over de gevolgen voor de groeivoorzichten van China en andere handelspartners van de VS op de lange termijn. Begin december spraken president Trump en zijn Chinese ambtgenoot Xi af om drie maanden lang geen nieuwe importheffingen in te voeren. Hierdoor namen de handelsrisico's voor de korte termijn af.

In Europa voerde de Brexit de boventoon. Aan het eind van het jaar bereikte de Britse premier Theresa May wel een uittredingsakkoord met de leiders van de Europese Unie, maar dit werd begin 2019 verworpen door het Britse parlement. Een 'No Deal' behoort daardoor nog steeds tot de mogelijkheden. De onzekerheid van de afgelopen twee jaar houdt dus nog even aan.

In Europa namen de politieke spanningen ook toe door de toename van het populisme in Italië en Frankrijk. In Italië resulteerden de verkiezingen van maart in een parlement zonder meerderheid en een coalitie tussen Lega en de anti-establishmentpartij Vijfsterren. De nieuwe populistische regering voerde een maandenlange begrotingsdiscussie met de ECB. Hoewel ze eind december eindelijk een compromis bereikten, was de binnenlandse vraag in Italië toen al fors verslechterd. Dit zorgde voor een afnemend vertrouwen onder ondernemers. In Frankrijk leidden protesten van de 'gele hesjes' in de laatste weken van het jaar tot rellen. President Macron moest gas terugnemen en concessies doen aan de demonstranten.

Wereldwijd herstelden aandelen van een zwak eerste kwartaal en behaalden in euro's gemeten een halfjaarresultaat van +3,6%. Dit bleek echter niet duurzaam. Sterker nog, aandelen verloren flink in de tweede helft en de laatste drie maanden vormden zelfs een van de slechtste kwartalen van de afgelopen 45 jaar. Wat betreft sectoren deden nutsbedrijven en gezondheidszorg het goed met jaarwinsten van respectievelijk 8,1% en 8,2%. De meeste sectoren eindigden echter in de min, waarbij de financiële sector, energie en basismaterialen dubbelcijferige verliezen leden. De waarderingen van Europese aandelen eindigden veel lager dan die van aandelen uit de VS; in de afgelopen 20 jaar kwamen vergelijkbare verschillen in de koers-winstverhoudingen slechts twee keer eerder voor.

Hoewel 2018 goed begon voor obligatiespreads, ging het vanaf februari bergafwaarts. Dit had meerdere oorzaken. Aan het begin van het jaar waren de waarderingen over het algemeen krap, na jaren met een lage volatiliteit en instroom in de categorie als gevolg van de zoektocht naar rendement. De combinatie van krappe waarderingen en de richting van het monetaire beleid was nadelig voor obligatiespreads. De toegenomen politieke risico's en de economische onzekerheid zorgden er uiteindelijk voor dat beleggers hun positionering aanpasten. Door zorgen om opkomende markten stegen de spreads op obligaties uit deze landen. Dit effect werd nog versterkt door valutatrends en de dalende grondstoffenprijzen. In Europa leidden zorgen over Italië tot hogere spreads op zowel investment grade- als high yield-obligaties. Hierdoor belandden de spreads weer op de niveaus van begin 2017 of 2016.

Alleen veilige staatsobligaties boden in 2018 enig soelaas, want de onzekerheid op de wereldwijde markten dreef beleggers richting veilige categorieën. Dit leidde aan het eind van het jaar tot lagere rentes op veilige staatsobligaties. De Amerikaanse 10-jaarsrente daalde in december met 30 basispunten, terwijl de 10-jaarsrente op Duitse staatsobligaties (Bunds) 7 basispunten inleverde.

Ondanks de sterke dalingen in november en december steeg de Amerikaanse 10-jaarsrente in 2018 per saldo toch met 28 basispunten. De 10-jaarsrente op Duitse Bunds daalde in 2018 al met al met 19 basispunten.

In de tweede helft van 2018 raakte de olieprijs in een vrije val. De gezamenlijke olieproductie van Saudi-Arabië, Koeweit, de Verenigde Arabische Emiraten, Irak en Rusland nam tussen mei en december met ongeveer 1,4 miljoen vaten per dag toe. Hierdoor was het aanbod veel groter dan de vraag. De olieprijs daalde in drie maanden tijd van 75 dollar (West Texas Intermediate) naar 45 dollar per vat. Begin december sprak de OPEC+ af om de productie met 1,2 miljoen vaten per dag te beperken om de markt weer in evenwicht te brengen.

Opkomende markten kregen in 2018 te maken met een correctie. Vanaf het eind van de eerste jaarhelft verslechterden de financiële omstandigheden. Opkomende markten bleven per saldo duidelijk achter bij ontwikkelde markten, zowel voor aandelen als obligaties. Dit kwam vooral door het protectionisme van Trump en de enigszins afgenomen zoektocht naar rendement als gevolg van de sterkere dollar en de hogere Amerikaanse rentes.

Vooruitzichten

Het economische klimaat zal in 2019 waarschijnlijk worden gedreven door een tweestrijd tussen enerzijds relatief goede economische fundamenteën en anderzijds toenemende politieke risico's. Overheidsuitgaven en productiviteitsgroei kunnen een positief effect hebben maar politieke risico's (Brexit, 'gele hesjes' in Frankrijk, Europese en tussentijdse Amerikaanse verkiezingen en de Italiaanse politiek) kunnen voor veel onrust zorgen. Een ander belangrijk onderwerp zal zijn de handelsrelatie tussen de VS en (vooral) China. Ook geopolitieke spanningen in het Midden-Oosten en met Rusland zullen een rol spelen.

Verwacht wordt dat er sprake zal zijn van verdere convergentie in de ontwikkelde markten. De eenmalig gunstige belastingeffecten in de VS zullen verdwijnen en de Europese en Japanse economieën zullen, gesteund door een solide binnenlandse groei en een gunstig monetair klimaat, verder kunnen herstellen. De verschillen tussen opkomende landen kunnen juist toenemen.

De Fed sloot 2018 af met een renteverhoging van 25 basispunten. De verwachtingen ten aanzien van verdere verhogingen zijn inmiddels overigens wel wat getemperd waarbij inmiddels een verlaging van de rente eerder verwacht wordt dan een verhoging. De ECB beëindigde eind 2018 officieel haar opkoopprogramma voor obligaties. Verhoging van de rente wordt niet eerder dan in het jaar 2020 voorzien. Indien de inflatiedoelstelling van 2% nog verder uit het zicht raakt, is er een toenemende kans dat de ECB extra verruimende maatregelen zal nemen.

Na het voor aandelen desastreuze laatste kwartaal van 2018 wordt, gedreven door de wereldwijde winstgroei, voor 2019 uitgegaan van een gematigd positief aandelenrendement. Hogere lonen kunnen de winstmarges onder druk zetten en de productiviteitsgroei blijft dus belangrijk. Het aantal faillissementen zal beperkt blijven.

Verwacht werd dat in 2019 het monetaire beleid wereldwijd verder zou worden genormaliseerd. Inmiddels zijn de rentes in de eerste maanden van 2019 tegen de verwachtingen in wat verder gedaald. Vanuit deze lage rentepositie is de verwachting dat op termijn de rentes op veilige staatsobligaties verder normaliseren en dat kan zorgen voor opwaartse druk op de obligatierentes. De kans op politieke onzekerheid blijft echter groot, er zullen periodes zijn waarin de rentes zullen dalen.

Verwacht wordt dat vastgoed zal profiteren van een stijgende belangstelling bij beleggers, vooral in de VS. De opkomst van e-commerce en een verdere verschuiving naar flexwerken kan de vraag naar kantoorruimte drukken.

Vermogensbeheer en rendement

Strategische asset allocatie

In het boekjaar 2016 werd gestart met een strategische asset allocatiestudie. Dit mondde uit in een advies aan het bestuur. Doel van de strategische asset allocatiestudie was om binnen het bestaande

risicoprofiel te komen tot een verbetering van de diversificatie en de risico-rendementsverhouding. Hierbij werd een drietal beleggingscategorieën toegevoegd, te weten:

- Hypotheken;
- Beursgenoteerd vastgoed;
- Small Caps.

Hoewel implementatie van dit advies niet zou leiden tot een vergroting van het risicoprofiel, zou dit wel leiden tot een stijging van het vereist vermogen. Dit had er geleid tot de lage stand van de actuele dekkingsgraad toe kunnen leiden dat een korting van de opgebouwde pensioenen noodzakelijk zou zijn geworden. Een dergelijk scenario werd door het bestuur als onwenselijk bestempeld. Besloten werd dan ook het advies van de beleggingscommissie vooralsnog aan te houden.

Voorafgaand aan het besluit om het nieuwe vermogensbeheercontract goed te keuren heeft het bestuur opnieuw gesproken over de strategische asset allocatie. Hier is opnieuw getoetst of het risicoprofiel niet vergroot zou worden als gevolg van de invoering van de nieuwe strategische asset allocatie.

Hiertoe werd het vereist vermogen op basis van het nieuwe strategisch beleggingsbeleid vergeleken met het vereist vermogen dat hoorde bij het strategisch beleggingsbeleid direct voorafgaand aan het ontstaan van de herstelplansituatie. Beide berekeningen zijn vervolgens uitgevoerd met hetzelfde model en parameters zoals deze golden per 30 september 2017.

Het vereist vermogen op basis van het strategisch beleid per 31 december 2008 kwam hierbij uit op 21,3%. Op basis van het voorgestelde strategische beleid kwam deze uit 21,0%. Hiermee werd aangetoond dat het risicoprofiel door de invoering van de nieuwe strategische asset allocatie niet wordt vergroot. Het bestuur stemde op 23 maart 2018 dan ook definitief in met de invoering van de nieuwe strategische asset allocatie.

In 2017 heeft een selectietraject plaatsgevonden voor een fiduciaire vermogensbeheerder. Hierbij had het fonds de volgende hoofddoelstellingen geformuleerd.

- Mogelijkheid om beleggingscategorieën “best in class” in te vullen;
- Mogelijkheid om een aantal beleggingscategorieën passief in te vullen;
- Verbetering van de invulling van rentehedge;
- Verbetering van transparantie binnen de beleggingsportefeuille.

Uiteindelijk is daarbij de keuze gevallen op NNIP. Dit heeft op 23 maart 2018 geresulteerd in een nieuw vermogensbeheercontract.

In dit nieuwe vermogensbeheercontract is de inrichting volgens de nieuwe Strategische Asset Allocatie opgenomen. In de loop van 2018 is voor zowel het vastrentende deel als de zakelijk waarden de transitie gemaakt naar de nieuwe Strategische Asset Allocatie. Deze transitie heeft in twee stappen plaats gevonden. De onderbouwing van de keuzes voor de nieuwe fondsen is vastgelegd in een tweetal documenten. Hierin zijn de transitievoorstellen beargumenteerd en is ook een risicoanalyse opgenomen.

In april 2018 heeft eerst de transitie van de vastrentende portefeuille plaatsgevonden. Hierbij zijn de All Grade fondsen die in meerdere categorieën beleggen vervangen door fondsen die in één specifieke categorie beleggen. Daarnaast zijn de NNIP EMD en High Yield fondsen vervangen door als “best in class” geselecteerde fondsen. Binnen de vastrentende portefeuille wordt nu voortaan onderscheid gemaakt tussen de matching en de returnfondsen. De matching portefeuille wordt gebruikt om het renterisico af te dekken. Hieronder valt een drietal duration matching fondsen van NNIP die beleggen in staatsleningen, renteswaps en cash, een tweetal fondsen die beleggen in bedrijfsobligaties, het hypothekenfonds en het geldmarktfonds. De drie duration matching fondsen zijn zogenoemde bucket-fondsen met elk een eigen duration. Door de verdeling over deze fondsen te optimaliseren wordt het curverisico geminimaliseerd.

Verder wordt belegd in de vastrentende categorieën emerging market debt Local Currency , emerging market debt Hard Currency en Global Loans. Deze drie categorieën worden als gevolg van hun hogere mate van risico niet meegenomen bij de afdekking van het renterisico.

In december 2018 is ook de transitie van de zakelijke waarden portefeuille afgerond. Hierbij is belegd conform de in het mandaat opgenomen Strategische Asset Allocatie. Hierbij zijn best in class fondsen geselecteerd. Ten opzichte van de “oude” portefeuille zijn de categorieën Small Cap Aandelen en Onroerend goed toegevoegd. Mede omdat binnen een aantal geselecteerde beleggingsfondsen het valutarisico reeds is afgedekt, is ook het valuta afdeckingsbeleid gewijzigd. Hiervoor verwijzen wij naar de paragraaf afdekking valutarisico op pagina 16.

Ultimo 2018 was de verdeling van het belegd vermogen als volgt:

vastrentend	68,6%
zakelijke waarden	31,4%
derivaten	0,1%

Het beleggingsmandaat kende ultimo 2018 onderstaande strategische verdeling:

vastrentend	67,5%	(Ondergrens 62,5%; bovengrens 72,5%)
zakelijke waarden	32,5%	(Ondergrens 27,5%; bovengrens 37,5%)

Over het boekjaar 2018 werd een rendement gerealiseerd van -2,43% (benchmark -2,05%). Het rendement is na aftrek van 0,50% vermogensbeheerkosten hetgeen een kleine outperformance impliceert. Het rendement op vastrentend bedroeg 1,03% (benchmark 1,60%). Deze underperformance is voornamelijk het gevolg van opgelopen spreads en vermogensbeheerkosten. Het resultaat op aandelen bedroeg -9,73% (benchmark -10,02%). Deze performance boven de benchmark werd positief beïnvloed door de ontwikkelde en opkomende markten aandelenfondsen en negatief beïnvloed door het achterblijven van het Dividend Aandelen Fonds dat wordt afgezet tegen de MSCI World Index maar dat een duidelijke dividend strategie kent. Ten opzichte van andere dividend fondsen scoorde het Dividend Aandelen Fonds wel een voldoende.

De gerealiseerde rendementen zijn na aftrek van kosten. De gerapporteerde vermogensbeheerkosten bedroegen in 2018 0,50% (2017 0,62%). Naast de berekende vermogensbeheerkosten van 0,21% (2017 0,32%) bestaat deze post voor 0,24% (2017 0,30%) uit de berekende transactiekosten binnen de beleggingsfondsen. De post overige vermogensbeheerkosten bedroeg in 2018 0,05% (2017 n.b.)

De totaal gerapporteerde vermogensbeheerkosten laten t.o.v. 2017 een daling zien van 11 basispunten. Dit ondanks de vele transitie binnen de portefeuille. Dit wordt deels veroorzaakt door de lagere tarieven van de passieve fondsen maar voornamelijk door de lagere gerapporteerde transactiekosten binnen de beleggingsfondsen. Deze gerapporteerde kosten geven echter geen correct beeld van de werkelijkheid. Dit is een probleem dat sectorbreed speelt. Een aantal vermogensbeheerders bleek niet in staat deze kosten op te geven. Aandachtspunt van bestuur en beleggingscommissie voor 2019 is om een beter beeld van deze kosten te krijgen. De afgelopen maanden heeft hierover een intensieve discussie plaatsgevonden met de vermogensbeheerder. Doel is uiteindelijk om de transparantie van de vermogensbeheerkosten te vergroten.

Investmentbeliefs

De investmentbeliefs luiden als volgt:

- *Doelstelling van de beleggingen*

De beleggingen moeten gericht zijn op het nu en in de toekomst kunnen voldoen aan de verplichtingen van het fonds. Risico moet beschouwd worden in termen van waarschijnlijkheid dat niet aan de verplichtingen voldaan kan worden.

Het pensioenfonds heeft de ambitie om pensioenen te kunnen indexeren, waarbij het risico dat de pensioenen mogelijk gekort moeten worden niet uit het oog wordt verloren.

- *Risico - rendement*

Het fonds onderkent dat rendement alleen kan worden bereikt met het nemen van risico, terwijl risico geen garantie geeft dat er rendement zal worden gegenereerd.

Risicobeheer neemt een centrale plaats in bij het nemen van alle beleggingsbeslissingen. Het pensioenfonds streeft er naar om alleen risico's te nemen die naar verwachting waarde toevoegen.

- *Actief – passief binnen asset classes*

Sommige markten zijn efficiënt; andere niet. Ontwikkelde markten zoals de VS zijn zeer efficiënt waardoor er geen extra rendement te behalen is door actief beheer. Voor andere markten, bijvoorbeeld opkomende markten geldt dat actief beheer waarde kan toevoegen. Bij de afweging tussen actief en passief beleggen zijn kosten en governance belangrijke aandachtspunten.

- *Transparantie*

Aangezien een gebrek aan transparantie een risico herbergt, streeft het fonds naar transparantie ten aanzien van beleggingen.

Gebrek aan transparantie in sommige instrumenten of beleggingsstrategieën kunnen een significant niet geïdentificeerd risico vormen. Transparantie en begrip zijn daarom cruciaal.

- *Derivaten*

Het gebruik van derivaten voor het verminderen van risico's is toegestaan evenals het gebruik van deze derivaten voor een efficiënt portefeuille beheer.

Het gebruik van derivaten mag niet gebruikt worden voor speculatie. De werking van de te gebruiken derivaten moet in hoofdlijnen begrijpelijk zijn.

- *Complexiteit*

Complexiteit van de beleggingen moet in overeenstemming zijn met de kennis en governance binnen de organisatie.

Hierbij rekent het fonds het pensioenbureau en adviseurs ook als onderdeel van de organisatie. Essentieel is wel dat deze externe partijen in staat zijn om complexe vraagstukken uit te kunnen leggen aan het fonds. Het fonds zal periodiek beoordelen of de kennis en expertise van het fonds nog aansluit met de mate van complexiteit van de portefeuille.

- *Rolverdeling bestuur - extern*

Het bestuur stelt het beleggingsbeleid vast en de uitvoering ligt bij andere partijen.

Uiteraard controleert het bestuur de uitvoering, hierbij gesteund door de beleggingscommissie en haar adviseurs.

- *Verantwoord beleggen*

Het fonds waardeert goed bestuur en maatschappelijk verantwoord beleggen als belangrijk en streeft ernaar haar portefeuille in lijn hiermee in te richten.

Het bestuur wil zaken doen met vermogensbeheerders die de United Nations Principles for Responsible Investments (UNPRI) hebben ondertekend. Bij de selectie van vermogensbeheerders vormt de integratie van maatschappelijk verantwoord beleggen een belangrijk onderdeel van de besluitvorming.

Maatschappelijk verantwoord beleggen

Stichting CRH Pensioenfonds heeft ten aanzien van maatschappelijk verantwoord beleggen de onderstaande beleggingsovertuiging geformuleerd.

Het fonds waardeert goed bestuur en maatschappelijk verantwoord beleggen als belangrijk en streeft ernaar haar portefeuille in lijn hiermee in te richten.

Het bestuur wil zaken doen met vermogensbeheerders die de United Nations Principles for Responsible Investments (UNPRI) hebben ondertekend. Bij de selectie van vermogensbeheerders vormt de integratie van maatschappelijk verantwoord beleggen een belangrijk onderdeel van de besluitvorming.

In de ABTN van CRH Pensioenfonds is het volgende opgenomen ten aanzien van maatschappelijk verantwoord beleggen.

“Vanaf 1 januari 2013 geldt een wettelijk verbod op het (laten) uitvoeren van transacties, het verstrekken van leningen of verwerven van niet vrij verhandelbare deelnemingen in bedrijven die betrokken zijn bij de productie, distributie of verkoop van clusterminitie of cruciale onderdelen daarvan.

Het fonds onthoudt zich van beleggingen die verboden zijn op grond van Nederlands en internationaal recht. Vanwege het feit dat wordt belegd in beleggingsfondsen, is dit beleid uitbesteed aan de vermogensbeheerder. De vermogensbeheerder onderkent het verbod en heeft daartoe onder meer een uitsluitingenlijst opgesteld, die op hun website beschikbaar wordt gesteld. Deze lijst wordt minimaal op jaarbasis geüpdatet en bevat enerzijds bedrijven die zijn gelieerd aan clusterminitie (controversiële wapens) alsmede landen, waarin niet mag worden belegd.

Het fonds heeft het stemrecht, via participatie in beleggingsfondsen van de vermogensbeheerder, ook uitbesteed aan de vermogensbeheerder. De vermogensbeheerder voert, zoals omschreven in haar Beleid Verantwoord Beleggen ook een actief aandeelhoudersbeleid en gebruikt het stemrecht ook ter behartiging van de cliënten die participeren in de beleggingsfondsen, waaronder het fonds.

Ook heeft de beheerder aangegeven te voldoen aan EU verordening 826/2014 en EU-verordening 833/2014 betreffende sanctiemaatregelen die vanaf 2014 voor bedrijven in Rusland gelden. Jaarlijks zal het fonds bij de beheerder checken of het nog steeds gevolg geeft aan alle EU-verordeningen die gelden”.

In het boekjaar heeft de invulling van de Strategische Asset Allocatie plaatsgevonden. Bij deze selectie is rekening gehouden met de hiervoor genoemde beleggingsovertuiging en het beleid zoals geformuleerd in de ABTN.

Bij de selectie van de beleggingsfondsen heeft het pensioenfonds zich gebaseerd op het advies van Altis. Altis is de aan NNIP gelieerde, doch onafhankelijk Investment Management onderneming die o.a. werkzaam is op het gebied van manager- en fondsselectie. Hierbij vindt ook een beoordeling plaats op het gebied van maatschappelijk verantwoordelijk beleggen. Dit wordt door Altis vertaald in een zogenoemde ESG-score. Deze scores worden door bestuur en beleggingscommissie nadrukkelijk meegewogen bij het selectieproces.

Verder heeft het fonds in een drietal categorieën gekozen voor beleggingsfondsen met een ESG-overlay. Dit betreft de categorieën Euro credits, Aandelen ontwikkelde landen en Aandelen Emerging markets. In niet alle beleggingscategorieën zijn fondsen met een ESG overlay beschikbaar. In dergelijke gevallen wordt echter wel de Strategische Asset Allocatie gevolgd.

Afdekking renterisico

Het bestuur hanteert sinds begin 2012 een beleidsstaffel. Doel van deze staffel is om bij een verder dalende lange rente het renterisico wat verder open te zetten. Deze staffel bevat een aantal ijkpunten. Wanneer de 30 jaars swaprente beneden de in de staffel gedefinieerde niveaus zakt, is dit aanleiding om met beleggingscommissie en bestuur te bezien of de mate van renteafdekking kan worden teruggebracht naar een eveneens tevoren bepaald niveau. Anderzijds zijn ook ijkpunten benoemd om bij een stijgende rente de mate van renteafdekking weer te verhogen. Dit zijn echter geen automatismen. De beleidsstaffel fungeert hierbij als een handvat. Het bestuur zal te allen tijde de marktomstandigheden van dat moment in ogenschouw nemen.

Het bestuur heeft besloten om bij een stijgende rente het renterisico vanaf een wat lager renteniveau dan voorheen weer wat verder dicht te zetten. Het beleidskader van het fonds voorziet er nu in dat bij een renteniveau van 2,25% het afdekkingspercentage weer wordt verhoogd van 30% naar 35%. Vervolgens wordt bij elke kwart punt stijging van de rente de afdekking met 5% verhoogd tot dat een afdekkingspercentage van 80% is bereikt.

Tabel ijkpunten afdekking renterisico			
Rente percentage 30 jaar Swap	Afdekkingspercentage	Bandbreedte	Uitgevoerd
Startpunt	65%	+/- 5%	
2,25%	50%	+/- 5%	2012
2,00%	45%	+/- 5%	2012
1,75%	40%	+/- 5%	2014
1,50%	35%	+/- 5%	2014
1,25%	30%	+/- 5%	2016
2,25%	35%	+/- 5%	
2,50%	40%	+/- 5%	
2,75%	45%	+/- 5%	
3,00%	50%	+/- 5%	
3,25%	55%	+/- 5%	
3,50%	60%	+/- 5%	
3,75%	65%	+/- 5%	
4,00%	70%	+/- 5%	
4,25%	75%	+/- 5%	
4,50%	80%	+/- 5%	

Eén van de doelstellingen van de nieuwe Strategische Asset Allocatie was te komen tot een verbetering van de invulling van de rentehedge. Voorheen bestond de renteafdekking in principe uit twee bouwstenen. Het All Grade Fonds en het All Grade Long Duration fonds. In de nieuwe opzet wordt voor de renteafdekking gebruik gemaakt van een drietal Duration Matching Fondsen, de bedrijfsobligatiefondsen en het hypotheekfonds. De overige, meer risicovolle vastrentende fondsen worden hierbij buiten beschouwing gelaten. Doordat de renteafdekking nu uit meer bouwstenen bestaat, kan het curverisico worden verkleind. Verder is het zo dat de duratie van de vastrentende fondsen een meer voorspelbaar verloop kent dan voorheen in de All Grade fondsen waarin de vermogensbeheerder een bepaalde beleidsvrijheid had om af te wijken van de strategische samenstelling en duratie van het All Grade fonds. De duration van de technische voorzieningen bedraagt ultimo 2018 22,2 jaar. De afdekking van het renterisico berekend op basis van marktwaarde komt hiermee uit op 28,9%. Het bestuur is voornemens het renteafdekkingsbeleid in de loop van het jaar 2019 te evalueren.

Afdekking valutarisico

De wijze van afdekking van het valutarisico is in de loop van het boekjaar 2018 gewijzigd. Aanleiding hiervoor was het feit dat bij de transitie van de beleggingsportefeuille is gekozen voor een aantal beleggingsfondsen waarin het valutarisico is gehedged naar de Euro.

In het “oude” beleid was er voor gekozen om de drie belangrijkste valuta voor 65% af te dekken conform onderstaand overzicht.

Dollar 65%

Yen 65%

Pond 65%

Bij vervanging van een aantal niet-gehedgde beleggingsfondsen door een gehedgde variant zou bij ongewijzigd beleid de valutaexposure aanmerkelijk zijn verkleind. Er is daarom besloten het valutarisico op totaalniveau uit te drukken in een percentage van 13,5% (strategisch) van het belegd vermogen. Daarnaast zijn begrenzings gesteld aan de individuele valuta. Het afdekkingsbeleid ziet er dan als volgt uit. Dit betekent in de praktijk dat alleen het dollarrisico gedeeltelijk wordt afgedekt.

- Totale non-Euro valuta exposure (niet afgedekt):
 - 13,5% met bandbreedte van +3,0% (dus max. 16,5% aan non-Euro currency exposure; geen minimum)
- Ontwikkelde landen valuta exposure:
 - Maximaal 5% aan US\$ exposure
 - Maximaal 2,5% per overig individueel ontwikkelde landen valuta exposure
- Opkomende/Frontier landen valuta exposure:
 - Maximaal 1,5% per valuta
 - Voor Renminbi/Yuan geldt een valutamijet van maximaal 2,5% gezien de omvang van de marktkapitalisatie en economie van China.

Bestuur en governance

Toets kostendekkende premie

Jaarlijks dient het bestuur van het pensioenfonds vooraf te toetsen of de premie van het pensioenfonds kostendekkend is. Omdat CRH Pensioenfonds een CDC-regeling met een vaste premie kent, kan de premie niet tussentijds door het bestuur worden aangepast. Dit betekent dat wanneer de premie niet kostendekkend is, het bestuur de hoogte van de jaarlijkse pensioenopbouw moet verlagen.

Bij de berekening van de kostendekkende premie baseert het bestuur zich sinds het jaar 2017 op het verwacht rendement. Als aanvullende eis hierbij stelde het bestuur wel dat de premiedekkingsgraad in principe niet lager mag zijn dan 90%. Hiermee wordt het negatieve effect dat toekenning van de volledige beoogde pensioenopbouw op de actuele dekkinggraad van het pensioenfonds heeft, beperkt. De premiedekkingsgraad over het jaar 2018 bedroeg 92,7%.

De geraamde premiedekkingsgraad voor 2019 komt als gevolg van de gedaalde rente iets lager uit dan de ondergrens van 90%. Na rijp beraad heeft het bestuur begin 2019 besloten, de pensioenopbouw voor 2019 toch op het beoogde percentage van 1,875% vast te stellen. Het effect van dit besluit op de dekkinggraad van het pensioenfonds is overigens zeer beperkt.

(Nieuw) Financieel Toetsingskader (nFTK)

In het jaar 2015 is het nFTK van kracht geworden. De voorziening pensioenverplichtingen wordt sedert 1 januari 2015 vastgesteld op basis van de rentetermijnstructuur, inclusief de UFR.

Het beleid van het pensioenfonds ten aanzien van het korten van (opgebouwde en ingegane) pensioenen en het verlenen van indexatie wordt op basis van wet- en regelgeving gebaseerd op de beleidsdekkinggraad in plaats van op de actuele dekkinggraad. De beleidsdekkinggraad is gelijk aan het gemiddelde van de dekkinggraden van de afgelopen twaalf maanden.

Pensioenfondsen zijn verplicht buffers aan te houden. In het kader van het nFTK zijn rekenregels ter bepaling van het vereist vermogen opgenomen. Het vereist vermogen bedraagt per 31 december 2018 118,0%. Omdat de beleidsdekkinggraad van CRH Pensioenfonds per 31 december 2018 104,0%

bedroeg is er sprake van een reservetekort. Omdat de dekkinggraad ook beneden de grens van het minimaal vereist vermogen van 104,3% ligt, is er tevens sprake van een dekkingstekort.

In het nFTK is korten van pensioen het uiterste redmiddel. Kortten van pensioen vindt plaats indien:

- De beleidsdekkinggraad naar verwachting niet binnen tien jaar toegroeit naar het niveau van het vereist vermogen;
- De beleidsdekkinggraad gedurende vijf achtereenvolgende jaren lager is dan het minimaal vereist vermogen en de actuele dekkinggraad na vijf jaar eveneens lager is dan het minimaal vereist vermogen. Dit zou voor CRH Pensioenfonds voor het eerst per 31 december 2020 het geval kunnen zijn.

Het beleid van het pensioenfonds dient gebaseerd te zijn op de risicohouding. De risicohouding wordt vastgesteld door het bestuur na overleg met het verantwoordingsorgaan en sociale partners. De risicohouding van het bestuur is laatstelijk in 2016 vastgesteld door middel van een zogenoemde blind-tasting sessie. Tijdens deze sessie kon het bestuur aangeven in hoeverre men bepaalde uitkomsten van risicomaatstaven (zoals de kans op korten van pensioen en het nominaal en reëel pensioenresultaat) aanvaardbaar vond zonder dat men wist welk beleggingsbeleid daar bij hoorde. De uitkomst van dit proces was dat het bestuur qua gewenst risicoprofiel van het beleggingsbeleid uitkwam in de buurt van het op dat moment geldende beleggingsbeleid. Het bestuur heeft destijds dan ook besloten dit beleggingsbeleid te handhaven. Deze uitkomsten zijn aanvaard door het verantwoordingsorgaan en de sociale partners (werkgever en pensioenraad).

De risicohouding is door het bestuur gekwantificeerd in een risicohouding op korte termijn en op lange termijn. De risicohouding op korte termijn is hier uitgedrukt in een percentage met bandbreedte van het vereist eigen vermogen. De risicohouding op korte termijn is vastgesteld op een ondergrens van 70% en een bovengrens van 125% van het vereist eigen vermogen op basis van de strategische beleggingsmix.

Voor de bepaling van de risicohouding op lange termijn dient het pensioenfonds gebruik te maken van de zogeheten haalbaarheidstoets. De uitkomst van de haalbaarheidstoets geeft het pensioenresultaat weer. Het pensioenresultaat is een maatstaf voor koopkrachtbehoud van het pensioen. De formule van het pensioenresultaat is:

$$\frac{\text{Som van de verwachte reële uitkeringen conform pensioenfondsbeleid}}{\text{Som van de verwachte reële uitkeringen zonder korten, met volledige prijsindex}} * 100\%$$

Bij deze berekening worden 2000 door DNB voorgeschreven scenario's doorgerekend gedurende een periode van zestig jaar. Door het bestuur is destijds in overleg met sociale partners de ondergrens in het mediane scenario vastgesteld op 85%. Per 1 januari 2018 kwam deze berekening uit op 86,0%.

Het bestuur heeft vastgesteld dat het verwachte pensioenresultaat in het slechtste scenario niet meer dan 37% mag afwijken van het gemiddelde pensioenresultaat. Per 1 januari 2018 kwam deze uitkomst uit op 35,8%. De pensioenresultaten van 2018 vallen dus binnen de hiervoor genoemde grenzen. Deze uitkomsten zijn met Sociale Partners gedeeld.

Ook in het jaar 2018 is de Actuariële en bedrijfstechnische nota (ABTN) geactualiseerd. Dit betrof met name aanpassingen in het kader van de nieuwe pensioenregeling per 1 januari 2018, de invulling van het nieuwe beleggingsbeleid, de Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG), de formulering van een aantal risico's en IORP II.

Algemene Verordening Gegevensbescherming (AVG)

Per 28 mei 2018 is de Wet Bescherming Persoonsgegevens vervangen door de AVG. CRH Pensioenfonds heeft het Privacybeleid hieraan aangepast. Verder beschikt het fonds ook over een verwerkingsregister waarin het doel, de herkomst en de soort persoonsgegevens die worden bewaard staan beschreven. CRH Pensioenfonds heeft ook een "procedure melding datalekken" opgesteld

waarin o.a. staat beschreven wat onder een datalek wordt verstaan en hoe de melding hiervan bij de autoriteit persoonsgegevens dient te geschieden. Het pensioenfonds heeft als uitgangspunt dat op uiterst vertrouwelijke wijze met de persoonsgegevens van de deelnemers en hun medeverzekerden wordt omgegaan en dat deze gegevens met geen ander doel dan de uitvoering van de pensioenregeling worden bewaard.

IORP II

In het jaar 2018 is gestart met de voorbereiding van IORP II. In de bestuursvergadering van 21 september 2018 is een werkgroep ingesteld die de gevolgen voor CRH Pensioenfonds in kaart heeft gebracht. Deze werkgroep bestond uit:

- De heer R.W.T.H. de Kok (bestuurslid);
- De heer R.W. van Gils (pensioenbureau);
- De heer G.P.T. van Heiningen (pensioenbureau);
- De heer S.I. Keijmel (Mercer).

Tijdens de studiedag van het pensioenfonds op 26 november 2018 heeft de werkgroep gerapporteerd aan het bestuur. Hierbij werd een voorstel gedaan voor de invulling van de sleutelfunctiehouders en werden de overige taken die voortvloeien vanuit IORP II geïnventariseerd. Conclusie was dat invoering van IORP II per 13 januari 2019 haalbaar was. In januari 2019 heeft het bestuur het beleidsdocument IORP II: beleid sleutelfuncties vastgesteld. Het voornemen is de sleutelfunctiehouders in de loop van 2019 aan te melden bij de toezichthouder DNB.

Geschiktheid en permanente educatie bestuur

Beleidsplan geschiktheid 2018

Begin 2018 is het beleidsplan geschiktheid door het bestuur afgerond en vastgesteld. In dit plan is op gestructureerde wijze vastgelegd over welke deskundigheid de individuele bestuursleden en het bestuur als geheel (moeten) beschikken en op welke wijze de deskundigheid wordt bevorderd en gehandhaafd. Hierbij zijn de uitgangspunten van de Beleidsregel geschiktheid van DNB en AFM en de visie en uitgangspunten van het bestuur leidend geweest.

Om haar taak goed te kunnen uitvoeren heeft het bestuur een voorgeschreven deskundigheid op geschiktheidsniveau nodig. Dit is deskundigheid op niveau A en B zodat, met het oog op de belangen van de (gewezen) deelnemers, pensioengerechtigden en andere belanghebbenden, sprake is van een adequate besturing van het fonds.

Opleidingsplannen 2019

Een opleidingsplan maakt deel uit van het geschiktheidsplan. Door middel van een opleidingsplan voor het hele bestuur (dat vervolgens het uitgangspunt is voor de individuele opleidingsplannen), worden de eventuele lacunes in de geschiktheid onderkend en wordt in een opleiding op maat voorzien. Het opleidingsplan dient om aspirant bestuurders op het gewenste aanvangsniveau voor hun geschiktheid om te besturen te brengen, geschiktheid van bestaande bestuurders te onderhouden door middel van permanente educatie en deskundigheid te verdiepen.

De commissie governance, deskundigheid en communicatie heeft voor het jaar 2019 samen met de bestuursleden de individuele opleidingsplannen opgesteld. Hierin moet als uitgangspunt voor de individuele opleidingsplannen aandacht zijn voor de vereiste geschiktheid van de individuele bestuursleden en het bestuur als geheel. De geschiktheidsmatrix van het bestuur vormt hiertoe een goede basis. De voorzitter van het fonds ziet erop toe dat ieder bestuurslid aan zijn opleidingsverplichtingen voldoet. De commissie governance, deskundigheid en communicatie monitort de voortgang van de geschiktheid.

Permanente educatie in 2018

Standaard organiseert het fonds jaarlijks twee studiedagen. In het voorjaar een studiedag beleggingen en in het najaar een studiedag met pensioen en governance gerelateerde onderwerpen.

De studiedag beleggingen vond plaats op 5 april 2018. Tijdens deze dag werd een integratiecase vermogensbeheer behandeld en stond het onderwerp inflatierisico op het programma. Beide sessies werden verzorgd door SPO. Tijdens deze studiedag waren naast het bestuur ook de beleggingscommissie en het pensioenbureau aanwezig.

De studiedag in het najaar vond plaats op 28 november 2018. Het ochtendprogramma was gewijd aan een zelfevaluatie van het bestuur, evaluatie van interne commissies, evaluatie van externe organen en evaluatie van externe partijen van het fonds. Tijdens deze sessie waren het bestuur en de directie van het pensioenbureau aanwezig.

Tijdens het middagprogramma waren naast het bestuur, ook de beleggingscommissie en het pensioenbureau aanwezig. Brexit en het mogelijke nieuwe pensioenstelsel stonden hierbij centraal. Het onderwerp Brexit werd verzorgd door NNIP. Hierbij werd met name ingegaan op de economische aspecten van de Brexit en werd een aantal scenario's besproken. Mercer verzorgde een presentatie over de mogelijkheden van een nieuw pensioenstelsel. Hierbij werden de actualiteiten behandeld en werd met name stilgestaan bij het mogelijk verdwijnen van de doorsneesystematiek en de gevolgen die dit kan hebben voor het fonds.

Naast de jaarlijkse collectieve studiedagen volgden de bestuursleden individueel opleidingen en gingen zij ter bevordering en handhaving van het vereiste geschiktheidsniveau naar diverse seminars en themabijeenkomsten van onder meer DNB en diverse partijen als Mercer, Sprenkels & Verschuren en NNIP. Tijdens de bestuursvergaderingen wordt de opgedane kennis en informatie-uitwisseling met collegae pensioenfondsbestuurders gedeeld. Ook zijn tijdens de bestuursvergaderingen diverse actualiteiten behandeld waaronder IORPII.

Risicomanagement

Doel van de commissie risicomanagement is om regelmatig de onderkende risico's te bespreken en om vast te stellen dat ieder genoemd risico door het jaar heen de aandacht krijgt die bij de zwaarte van dat risico past. Het gaat hierbij om de onderstaande categorieën:

- Matching- en renterisico's;
- Marktrisico's;
- Kredietrisico's;
- Verzekeringstechnische risico's;
- Omgevingsrisico's;
- Operationele risico's;
- Uitbestedingsrisico's;
- IT-risico's;
- Integriteits- en deskundigheidsrisico's;
- Juridische risico's.

In het verslagjaar is de commissie risicomanagement vier maal bijeen geweest waarvan één keer tezamen met de beleggingscommissie. Doel hiervan was om met name de beleggingsrisico's beter in beeld te krijgen. De deskundigheid op beleggingsgebied zit immers bij de beleggingscommissie. Verder zijn tijdens deze vergadering de prudent person bevindingen 2017 van de certificerend actuaaris besproken. Waar mogelijk zijn deze bevindingen omgezet in concrete actiepunten.

In het verslagjaar is gestart met het formuleren van het risicomanagementbeleid. Samen met Mercer is hiertoe in de december vergadering van de risicomanagementcommissie een concept beleidsdocument opgesteld. Dit concept is uiteindelijk door het bestuur op 14 maart 2019 vastgesteld. Vanuit dit beleidsdocument is ook een risicojaarplan opgesteld. Hierin worden de aandachtspunten voor 2019 benoemd, alsmede de overlegmomenten en de raakvlakken met de beleggingscommissie. Door dit risicomanagementbeleid en het risicojaarplan is er meer structuur aangebracht in de werkzaamheden van de risicomanagementcommissie.

Onderdeel van het risicomanagement is de behandeling van de risicomatrix. Het voornemen voor 2019 is om de risico's onder te verdelen in financiële en niet-financiële risico's. De financiële risico's worden hierbij uitgedrukt in punten dekkingsgraad en de niet financiële risico's in nominale bedragen. Ook is er vanuit het risicomanagementbeleidsdocument een aantal risico's aan de risicomatrix toegevoegd.

Om het risicomanagement ook binnen het bestuur prominenter naar voren te brengen, is er in het verslagjaar mee gestart om bij belangrijke bestuursbesluiten de bestuursstukken te voorzien van een risicoparagraaf. Hierdoor wordt afgedwongen dat onderwerpen bij de besluitvorming structureel door een risicobril worden bekeken.

In het jaar 2018 is een aanvang gemaakt met het opstellen van beleid in het kader van IORP II en de benoeming van sleutelfunctiehouders. De voorzitter van de risicomanagementcommissie, de heer De Kok, is hierbij benoemd als beoogd sleutelfunctiehouder. De werkzaamheden die vanuit IORP II noodzakelijk zijn, zijn ook toegevoegd aan het risicojaarplan.

De risicomanagementcommissie heeft ook het voortouw genomen in de beantwoording van vragenlijsten van De Nederlandsche Bank. Zo is in juli 2018 een uitvraag beantwoord inzake operationele en IT-risico's, integriteitsrisico's, het risico op belangenverstrengeling en het risico op inefficiënte besluitvorming. Daarnaast is specifiek nog een separate risicoanalyse van het risico bij Cloud computing opgesteld en bij De Nederlandsche Bank ingediend. Hierbij is specifiek aandacht besteed aan het risico onderuitbesteding. Vastgesteld is dat AxyLife gebruik maakt van een tweetal gecertificeerde leveranciers. De architectuur en uitbestedingsketen van AxyLife is in een separaat document vastgelegd en beoordeeld.

Voor de beheersing van de IT risico's wordt aangesloten bij het beleid van CRH Nederland. De risicomanagementcommissie is voornemens hier nadrukkelijker toezicht op te gaan houden. Dit kan door de verantwoordelijke afdelingen te laten rapporteren over de binnen CRH Nederland uitgevoerde audits op IT-gebied.

De operationele risico's maken deel uit van de risicomatrix en worden door de risicomanagementcommissie als een laag risico ingeschaald. Uitzondering hierop is de continuïteit van het pensioenbureau. Het pensioenbureau heeft een relatief kleine bezetting en is hiermee kwetsbaar.

Er wordt een drietal verzekeringstechnische risico's onderkend. Onjuiste vaststelling vaste premie, onjuiste aannames bij uituitruil en sterfterisico. Deze risico's worden jaarlijks zodanig getoetst en gemonitord zodat het netto risico hiervan laag wordt ingeschaald.

Het bestuur is van mening dat de risicomanagementcommissie in het verslagjaar belangrijke stappen heeft gezet. Risicomanagement is echter nooit af. Het streven blijft dan ook om het risicomanagement verder te verbeteren en in te bedden in de bestuurscultuur van het fonds.

Deelnemersbestand

Het deelnemersbestand nam in 2018 toe met 324 (gewezen) deelnemers van 11.884 naar 12.208. Een specificatie van de mutaties gedurende het afgelopen jaar wordt in onderstaande tabel weergegeven:

	Deelnemers	Gewezen	Ouderdoms	Nabest.	Wezen	Invaliditeits	Totaal
	deelnemers	deelnemers	Pensioen	pensioen	pensioen	Pensioen	
Stand per 31-12-2017	3.312	7.190	1.016	282	42	42	11.884
Mutaties door:							
- nieuwe toetreding	464						464
- herintreding	34	-34					0
- ontslag	-346	346					0
- waarde overdracht		-70					-70
- ingang pensioen	-34	-48	82	40	16		56
- overlijden	-7	-21	-26	-11		-1	-66
- expiratie/afkoop	-2	-25	-2	-7	-18	-5	-59
- andere oorzaken		-1					-1
Mutaties per saldo	109	147	54	22	-2	-6	324
Stand per 31-12-2018	3.421	7.337	1.070	304	40	36	12.208

Het aantal actieve deelnemers gaf een stijging te zien van 3.312 naar 3.421. Het aantal nieuwe toetredingen steeg ten opzichte van 2017 van 414 naar 464 in 2018. Het aantal ontslagmutaties steeg ten opzichte van vorig boekjaar van 319 in 2017 naar 346 in 2018.

Het aantal gepensioneerden neemt ieder jaar verder toe. In het verslagjaar nam het aantal deelnemers aan wie een ouderdomspensioen wordt uitgekeerd toe van 1.016 in 2017 naar 1.070 eind 2018. Deze stijging zal zich naar verwachting de komende jaren verder doorzetten.

Administratie- en beleggingskosten

De administratiekosten van het fonds stegen in het boekjaar van 801 in 2017 naar 853 in 2018. Deze stijging wordt met name veroorzaakt door de extra administratiekosten in verband met de implementatie van de nieuwe pensioenregeling per 1 januari 2018. Uitgedrukt in een bedrag per deelnemer (exclusief gewezen deelnemers) bedroegen de administratiekosten € 175 in 2018 en € 171 in 2017. Uitgedrukt in een bedrag per deelnemer (inclusief gewezen deelnemers) bedroegen de administratiekosten € 70 in 2018 en € 67 in 2017.

De beleggingskosten zoals deze zijn opgenomen in de jaarrekening geven een onvolledig beeld van de hoogte van deze kosten. In de jaarrekening staan de kosten verantwoord die via de bankrekening van het pensioenfonds worden afgerekend. Dit betreft de aan- en verkoopkosten van de beleggingsfondsen, de ontvangen korting op de beheerfee en de vanuit het pensioenbureau doorberekende administratiekosten en advieskosten van de externe beleggingsadviseur. De kosten die binnen de beleggingsfondsen worden verrekend maken hier geen deel vanuit.

Beleggingskosten	2018	2017
	EUR 1.000	EUR 1.000
Transactiekosten	83	179
Advies- en administratiekosten	168	170
Fiduciaire fee	125	68
Fee DMR fondsen	239	0
Retour ontvangen beheerfee	-/- 766	-/- 877
Saldo directe kosten vermogensbeheer in jaarrekening	-/- 151	-/- 460

Om toch een volledig beeld van de beleggingskosten te verkrijgen levert de vermogensbeheerder een overzicht op van (deels geraamde) kosten die binnen de beleggingsfondsen worden verrekend. Deze kosten worden in het onderstaande overzicht bijgeteld.

	2018	2017
	EUR 1.000	EUR 1.000
Saldo directe kosten vermogensbeheer in jaarrekening	-/- 151	-/- 460
Bij: aan beleggingsfondsen onttrokken beheerfee	2.166	2.274
Sub-totaal beheerfee en transactiekosten	2.015	1.814
Bij: raming transactiekosten binnen beleggingsfondsen	1.742	2.249
Bij: overige kosten beleggingsfondsen	288	583
Bij: kosten valuta derivaten	3	44
Totaal geraamde kosten vermogensbeheer	4.048	4.690
In percentage gemiddeld belegd vermogen	0,50%	0,62%

Ten opzichte van het jaar 2017 laten de vermogensbeheerkosten een daling zien van 4.690 naar 4.048. Deze daling is voor het belangrijkste deel toe te schrijven aan de daling van de geraamde transactiekosten binnen de beleggingsfondsen. Deze daling is opmerkelijk gelet op het feit dat in 2018 de kosten van de transitie van de vastrentende portefeuille 794 bedroegen en de kosten van de transitie van de zakelijke waarden 74. De kosten ad totaal 868 worden geacht te zijn begrepen in de raming transactiekosten binnen beleggingsfondsen ad 1.742. De transparantie en vergelijkbaarheid van de transactiekosten binnen de verschillende beleggingsfondsen is echter sectorbreed voor verbetering vatbaar. Op dit punt wordt door het fonds intensief overleg gevoerd met de vermogensbeheerder.

Uitgedrukt in een percentage van het gemiddeld belegd vermogen komen de totale beleggingskosten uit op 50 basispunten (2017: 62 basispunten).

Toeslagverlening, franchise aanpassing en aanpassing minimum pensioengrondslag

De consumentenprijsindex is in de referentieperiode (oktober 2017 tot oktober 2018) gestegen met 1,68% (stijging van het indexcijfer van 102,11 naar 103,83). Het fonds streeft ernaar de prijsontwikkeling in Nederland te volgen en de opgebouwde pensioenaanspraken van actieve, gewezen en gepensioneerde deelnemers hierop af te stemmen door middel van toeslagverlening zodat de pensioenaanspraken waardevast blijven. Toeslagverlening over opgebouwde aanspraken is voorwaardelijk en vindt plaats op grond van het geldende pensioenreglement. Voorwaardelijk betekent, dat er geen recht is op toeslagverlening; ook is het voor de langere termijn niet zeker of en in hoeverre toeslagverlening zal plaatsvinden. Er is geen geld gereserveerd voor toeslagverlening en er wordt geen premie ontvangen voor toeslagverlening. Voorwaarde voor toeslagverlening is dat het fonds naar het oordeel van het bestuur op basis van de beleidsdekkingsgraad over voldoende vermogen beschikt. Het fonds heeft in het beleidskader vastgelegd dat ruimte voor indexering bestaat wanneer de beleidsdekkingsgraad zich boven 110% bevindt. Als niet wordt voldaan aan de voorwaarde van voldoende vermogen, dan beperkt CRH Pensioenfonds de toeslagverlening of wordt er in het geheel geen toeslag verleend. Gelet op de financiële positie per 31 december 2018 was het bestuur genooddacht conform de beleidsstaffel te besluiten om de pensioenaanspraken van de actieve, gepensioneerde en gewezen deelnemers per 1 januari 2019 niet te verhogen.

Voor een beperkte groep actieve en gepensioneerde deelnemers zijn nominale pensioenaanspraken verzekerd. Dit betreft een gesloten regeling. De in deze regeling opgenomen deelnemers hebben geen recht op toeslagverlening na pensioeningang.

De franchises van de diverse regelingen werden per 1 januari 2018 aangepast aan de ontwikkeling van de loonindex. In de referentieperiode (oktober 2016 tot oktober 2017) steeg deze met 1,88% (stijging van het indexcijfer van 108,60 naar 110,60).

Naleving wet- en regelgeving

Het bestuur is niet bekend met overtredingen van wet- en regelgeving.

Communicatie

In januari 2018 hebben de gepensioneerde deelnemers de gebruikelijke jaarlijkse nieuwsbrief ontvangen. Hierin werd meegedeeld dat het op grond van de financiële positie van het fonds niet mogelijk was om de pensioenen per 1 januari 2018 te verhogen. Verder werd in deze nieuwsbrief informatie verstrekt over vacatures binnen het bestuur en het verantwoordingsorgaan.

Per 1 januari 2018 zijn de pensioenregeling van CRH Pensioenfonds gewijzigd. De pensioenrichtleeftijd werd verhoogd van 67 naar 68 jaar en het nabestaandenpensioen ging van een verzekering op risicobasis naar opbouwbasis. De vóór 1 januari 2018 opgebouwde pensioenaanspraken van de nog niet gepensioneerde deelnemers werden daarom ook omgezet. In januari 2018 ontvingen de actieve deelnemers een brief uit naam van de werkgever waaraan door het pensioenfonds ook input was geleverd. In deze brief werden de wijzigingen als gevolg van de nieuwe pensioenregeling in zijn algemeenheid beschreven.

In het derde kwartaal van 2018 hebben alle actieve en gewezen deelnemers een brief ontvangen waarin de wijzigingen als gevolg van de nieuwe regeling per 1 januari 2018 op individueel niveau waren weergegeven. Dit persoonlijk conversieoverzicht betrof maatwerk op deelnemersniveau en vergde de nodige extra inspanning van het pensioenbureau waardoor deze informatie wel enige maanden later dan aanvankelijk gepland werd opgeleverd.

Aansluitend aan de conversieoverzichten ontvingen de actieve deelnemers hun jaarlijkse Uniform Pensioen Overzicht (UPO). De beginstand van het opgebouwde ouderdomspensioen op het UPO per 1 januari 2018 sloot aan bij de eindstand in het hierboven genoemde conversieoverzicht.

Verder werd aandacht besteed aan vacatures binnen het bestuur en het verantwoordingsorgaan. Bovendien werd gewezen op het risico dat de pensioenen in de toekomst verlaagd moeten worden. Dit is immers een reëel gevaar en de kans dat een dergelijke verlaging moet worden doorgevoerd is door de resultaten over 2018 alleen maar groter geworden.

Pension Fund Governance

CRH Pensioenfonds heeft een bestuur met een paritair model. Het intern toezicht is ondergebracht bij een visitatiecommissie die bestaat uit externe deskundigen. In het jaar 2018 heeft voor de vierde keer een visitatie plaatsgevonden. Verderop in dit jaarverslag is een verslag van de visitatiecommissie opgenomen.

Het bestuur legt jaarlijks verantwoording af over het gevoerde beleid aan het verantwoordingsorgaan. Het verantwoordingsorgaan kent vertegenwoordigers namens de werkgever, de werknemers en de gepensioneerden. Om ook als klankbord te fungeren heeft de geleding werknemers zes vertegenwoordigers terwijl de geleding namens de gepensioneerden twee vertegenwoordigers en de werkgever één vertegenwoordiger kent. Elke geleding heeft echter evenveel stemmen. Het verantwoordingsorgaan heeft op een aantal belangrijke beleidsterreinen een adviesrecht. Het oordeel van het verantwoordingsorgaan over het boekjaar 2018 maakt deel uit van dit jaarverslag.

Wijziging van de pensioenregelingen per 1 januari 2018

De pensioenregelingen van CRH Pensioenfonds zijn per 1 januari 2018 gewijzigd. Aanleiding was de gewijzigde fiscale wetgeving waarin was vastgelegd dat bij een fiscaal maximaal opbouwpercentage van 1,875% de pensioenrichtleeftijd 68 jaar diende te bedragen. Een lagere pensioenrichtleeftijd dan 68 jaar is uitsluitend mogelijk bij een lager opbouwpercentage.

De afspraken tussen de werkgever en de werknemer ten aanzien van de pensioenregeling zijn vastgelegd in de pensioenovereenkomst. Deze pensioenovereenkomsten zijn na instemming door de pensioenraad met het voorstel van de werkgever aangepast. De regelingen hebben nog steeds het

karakter van een collectieve beschikbare premieregeling. De werkgever heeft als enige verplichting de betaling van de vast overeengekomen premie. De werkgever kan niet worden aangesproken voor tekorten in het fonds, maar kan evenmin aanspraak maken op eventuele overschotten. Toeslag van opgebouwde pensioenaanspraken is voorwaardelijk en is afhankelijk van de middelen van het fonds. Toeslagverlening vindt plaats op basis van het consumentenprijsindexcijfer.

Vanuit de vaste premie vindt met ingang van 1 januari 2018 opbouw plaats van ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen ter grootte van 70% van het ouderdomspensioen.

Het nabestaandenpensioen bij overlijden voor de pensioendatum tijdens actief dienstverband bestaat uit een tijdelijk nabestaandenpensioen tot aan de 1^e van maand waarin de AOW-gerechtigde leeftijd wordt bereikt van € 14.638 (peildatum 1 januari 2018) gelijk aan de AOW voor alleenstaanden en een levenslang nabestaandenpensioen op opbouwbasis ter grootte van 70% van het ouderdomspensioen op de oorspronkelijke pensioenrichtleeftijd vermeerderd met 70% van het tot de pensioenrichtleeftijd nog op te bouwen ouderdomspensioen.

Verder bestaat per 1 januari 2018 de mogelijkheid tot deeltijdpensioen vanaf leeftijd 60 jaar. De deelnemer kan er voor kiezen om een, twee of drie dagen in de week minder te gaan werken en het pensioen gedeeltelijk respectievelijk 20%, 40% of 60% in te laten gaan. Wanneer de pensioenleeftijd wordt bereikt, gaat tevens het resterende deel van het ouderdomspensioen in. De keuze voor deeltijdpensioen kan éénmalig worden gemaakt en kan niet worden gewijzigd.

Sinds 1 januari 2018 is een nieuwe uitvoeringsovereenkomst tussen de werkgever en CRH Pensioenfonds van kracht. Onderdeel van deze afspraken is dat de werkgever de vaste premie tussentijds kan wijzigen in het geval de geambieerde pensioenopbouw wordt aangepast aan de fiscale regelgeving. De werkgeverspremie is conform deze afgesproken methodiek tot stand gekomen. Deze uitvoeringsovereenkomst geldt tot en met 31 december 2021 en loopt hiermee op dezelfde datum af als waarop het verwacht rendement waarmee de berekening van de kostendekkende premie plaatsvindt, dient te worden aangepast.

Het arbeidsongeschiktheidspensioen wordt niet door het pensioenfonds verzekerd, maar rechtstreeks door de betrokken werkgevers, die daarvoor een collectieve verzekering hebben afgesloten. Reeds ingegane uitkeringen worden door het pensioenfonds gecontinueerd. Het fonds kent een regeling voor premievrije voortzetting van de pensioenopbouw bij arbeidsongeschiktheid. Onderstaand de hoofdlijnen van de pensioenregelingen die in 2018 van kracht waren.

Pensioenregeling I

Dit is de hoofdregeling. Hieronder vallen de deelnemers van de meeste CRH bedrijven.

- De werkgeversbijdrage bedroeg in 2018 23,3 % van de pensioengrondslag;
- De deelnemersbijdrage bedroeg 3,6% over de eerste € 15.830 van de pensioengrondslag en 6,9% over de rest van de grondslag;
- Het opbouwpercentage voor het ouderdomspensioen bedroeg 1,875% van de pensioengrondslag;
- Het opbouwpercentage van het nabestaandenpensioen is 1,3125% (70% van het ouderdomspensioen);
- De franchise bedroeg in 2018 € 13.344;
- De pensioenrichtleeftijd is per 1 januari 2018 verhoogd van 67 naar 68 jaar.

Pensioenregeling B

Deze regeling is van toepassing op de deelnemers van de Cementbouwbedrijven die voor de invoering van de wet VPL in 2006 een pensioenleeftijd van 65 jaar kenden.

- De werkgeversbijdrage bedroeg in 2018 26,4% van de pensioengrondslag;
- De deelnemersbijdrage bedroeg in 2018 2,7% over de eerste € 9.263 van de pensioengrondslag en 6,4% over de rest van de grondslag;
- Het opbouwpercentage voor het ouderdomspensioen bedroeg 1,875% van de pensioengrondslag;
- De franchise bedroeg in 2018 € 19.911;

- De pensioenrichtleeftijd is per 1 januari 2018 verhoogd van 67 naar 68 jaar.

Flexibiliteit

- Op de pensioendatum is er een keuze voor een tijdelijk hoger ouderdomspensioen. Bijvoorbeeld in de eerste jaren een hogere pensioenuitkering, gevolgd door een lagere uitkering in de jaren daarna;
- Op de pensioendatum is uitruil mogelijk tussen ouderdomspensioen en nabestaandenpensioen;
- Op de pensioendatum kan de hoogte van het nabestaandenpensioen gekozen worden;
- Er kan gekozen worden voor deeltijdpensioen;
- De pensioendatum kan vervroegd worden. Dit heeft gevolgen voor het te verkrijgen ouderdomspensioen, aangezien dat dan over een langere periode moet worden uitgekeerd.

Financiële positie

Samenvatting van de financiële positie van het fonds en ontwikkelingen gedurende het jaar.

	<u>Werkelijk</u>	<u>Herstelplan</u>	<u>Vershil</u>
Actuele dekkingsgraad 1 januari 2018	105,0%	104,4%	0,6%
Premiebijdragen	-/- 0,4%	-/- 0,4%	0,0%
Uitkeringen	0,1%	0,1%	0,0%
Toeslagverlening	0,0%	0,0%	0,0%
Wijziging rentetermijnstructuur	-/- 5,1%	0,0%	-/- 5,1%
Beleggingsresultaat	-/- 2,3%	3,4%	-/- 5,7%
Overige oorzaken	<u>1,0%</u>	<u>0,1%</u>	<u>0,9%</u>
Actuele dekkingsgraad 31 december 2018	<u>98,3%</u>	<u>107,6%</u>	<u>-/- 9,3%</u>

De actuele dekkingsgraad daalde in het verslagjaar van 105,0% per 1 januari 2018 naar 98,3% per 31 december 2018. Belangrijkste oorzaak hiervan is de daling van de rentetermijnstructuur waardoor de dekkingsgraad met 5,1% daalde. Daarnaast leverde, met name als gevolg van een zeer slecht 4^e kwartaal, het beleggingsresultaat een significante negatieve bijdrage van 2,3%. De beleidsdekkingsgraad per 31 december 2018 bedroeg 104,0%.

Het bestuur stelt vast dat de beleidsdekkingsgraad onder de in de ABTN vastgelegde minimumgrens per 31 december 2018 van 104,3% ligt. De vereiste dekkingsgraad zoals die voortvloeit uit de solvabiliteitsvoorschriften volgens de Pensioenwet bedraagt 118,0%. Ultimo 2018 is er derhalve zowel sprake van een reservetekort als dekkingstekort. Het fonds heeft in het beleidskader vastgelegd dat ruimte voor indexering bestaat wanneer de beleidsdekkingsgraad zich boven 110% bevindt. Dit beleidskader maakt onderdeel uit van de ABTN. Conform dit beleidskader heeft het bestuur besloten de pensioenen per 1 januari 2018 niet te verhogen.

Feitelijke premie, kostendekkende premie en ex-ante kostendekkende premie

De feitelijke premie exclusief de premie voor de overgangsregeling 55-min bedroeg in het verslagjaar 25.050. De ex-ante gedempte kostendekkende toetspremie op basis van verwacht rendement kwam uit op 23.696. Dit betekent dat er sprake was van een positieve marge van 1.354. De (ex-post) kostendekkende premie (op basis van de door DNB voorgeschreven rentetermijnstructuur) bedroeg 32.018 inclusief een solvabiliteitsopslag van 5.043. Exclusief de solvabiliteitsopslag bedroeg deze dus 26.975. De ontvangen premie ad 25.050 heeft dan ook een negatieve bijdrage ad 1.925 aan het resultaat over het boekjaar geleverd. Exclusief een positief resultaat op kosten ad 3 is dit een negatief resultaat van 1.928.

De kostendeekkende premie is als volgt opgebouwd.

	2018	2017
	1.000 EUR	1.000 EUR
Actuariële premie benodigd voor onvoorwaardelijke verplichtingen	26.402	24.820
Opslag voor het in stand houden van het eigen vermogen	5.043	4.517
Opslag voor uitvoeringskosten	573	520
Bijdrage aan voorwaardelijke onderdelen	0	0
Totaal kostendeekkende premie	32.018	29.857

De ex-ante kostendeekkende premie is als volgt opgebouwd.

	2018	2017
	1.000 EUR	1.000 EUR
Actuariële premie benodigd voor onvoorwaardelijke verplichtingen	13.558	12.827
Opslag voor het in stand houden van het eigen vermogen	2.590	2.335
Opslag voor uitvoeringskosten	576	601
Bijdrage aan voorwaardelijke onderdelen	6.972	5.852
Totaal kostendeekkende premie	23.696	21.615

Feitelijke premie

	2018	2017
	1.000 EUR	1.000 EUR
Werkgeversdeel	20.447	19.043
Werknemersdeel	4.603	4.296
Feitelijke premie	25.050	23.339
Premie overgangsregeling 55-min	1.672	2.149
Totaal premie boekjaar	26.722	25.488

Actuariële paragraaf

De actuariële analyse van het saldo van baten en lasten kan als volgt worden samengevat:

	2018	2017
	1.000 EUR	1.000 EUR
Premieresultaat	-/- 1.928	-/- 2.082
Interestresultaat	-/- 56.071	47.145
Aanpassing pensioenregeling	0	13.475
Aanpassing overlevingstafel	7.808	0
Aanpassing opslag voor excassokosten	-/- 3.149	0
Overig resultaat	1.718	3.941
Totaal	-/- 51.622	62.479

	2018	2017
	1.000 EUR	1.000 EUR
Premieresultaat		
Ontvangen premiebijdragen	25.050	23.339
Benodigde premie (excl. solvabiliteitsopslag)	26.978	25.421
	-/- 1.928	-/- 2.082
Interestresultaat		
Beleggingsresultaten	-/- 19.127	34.076
Rentetoevoeging voorziening pensioenverplichtingen	1.947	1.665
Wijziging marktrente	-/- 38.891	11.404
	-/- 56.071	47.145
Aanpassing pensioenregeling (per 31-12-2017)	0	13.475
Aanpassing overlevingstafel	7.808	0
Overig resultaat		
Toeslagverlening	0	0
Resultaat op waardeoverdrachten	-/- 194	6
Resultaat langlevenrisico	2.295	-/- 398
Resultaat overlijdensrisico	-/- 848	1.073
Resultaat op arbeidsongeschiktheid	-/- 392	874
Resultaat op kosten	3	81
Omzetting ouderdoms- in nabestaandenpensioen in boekjaar 2017	0	1.809
Wijziging overige technische grondslagen	-/- 3.149	-/- 435
Wijziging reserveringsmethode IBNR 2017	0	938
Overige	854	-/- 7
	-/- 1.431	3.941
Totaal saldo van baten en lasten	-/- 51.622	62.479

Uitkomsten van de solvabiliteitstoets

Het nFTK kent twee toetsingsgrenzen.

1. Het Minimaal Vereist Vermogen. Dit bedraagt per 31 december 2018 104,3% van de Voorziening Pensioenverplichtingen. Indien de beleidsdekkingsgraad van het fonds gedurende een aaneengesloten periode van vijf jaar beneden deze grens ligt, en de actuele dekkingsgraad na vijf jaar eveneens onder deze grens ligt, dient het fonds tot korting van de opgebouwde pensioenen over te gaan.
2. Het Vereist Vermogen. Dit bedraagt per 31 december 2018 118,0%. Indien de beleidsdekkingsgraad lager is dan deze grens, dient het fonds in een herstelplan aan te tonen dat de beleidsdekkingsgraad binnen een periode van tien jaar het niveau van het vereist vermogen bereikt.

De beleidsdekkingsgraad van Stichting CRH Pensioenfonds bedroeg per 31 december 2018 104,0%. De solvabiliteit van het fonds voldoet daarmee niet aan de eisen die door het nFTK worden gesteld ten aanzien van het Vereist vermogen en ook niet ten aanzien van het Minimaal Vereist Vermogen. Begin 2019 heeft het fonds dan ook een geactualiseerd herstelplan ingediend bij DNB. Uitkomst van dit herstelplan was dat de beleidsdekkingsgraad van het fonds zich naar verwachting binnen de voorgeschreven periode van tien jaar herstelt tot het niveau van het vereist vermogen.

Oordeel van de externe actuaris over de financiële positie

De waarmerkend actuaris beoordeelt de financiële positie per 31 december 2018 als slecht omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het vereist eigen vermogen.

Toekomstparagraaf

In het verslagjaar is Van Neerbos Bouwmarkten door CRH verkocht aan Intergamma.

Overeengekomen is met de nieuwe eigenaar dat deze onderneming nog maximaal twee jaar na datum van completion van deze deal in juli 2018, mag blijven deelnemen in CRH Pensioenfonds. Uiterlijk in juli 2020 zal de deelname van Van Neerbos Bouwmarkten dus eindigen.

Verder heeft CRH aangekondigd de strategie van de distributietak te gaan reviewen. Een mogelijke uitkomst van deze review zou kunnen zijn dat ook de bedrijven die onderdeel uitmaken van de distributietak verkocht gaan worden. Op de termijn kunnen deze ontwikkelingen gevolgen hebben voor het aantal actieve deelnemers en daarmee voor het financiële draagvlak van het pensioenfonds. Het pensioenfonds is hierover met de werkgever in gesprek en volgt deze ontwikkelingen nauwlettend. Het bestuur streeft ernaar de belangen van de deelnemerspopulatie van het fonds zo goed en evenwichtig mogelijk te behartigen.

Als gevolg van de gedaalde dekkingsgraden in 2018 bij een aantal grote pensioenfondsen is verlaging van de opgebouwde pensioenen van miljoenen deelnemers weer een stapje dichterbij gekomen. Dit geldt ook voor CRH Pensioenfonds. Met enige regelmaat steekt er dan ook een discussie over de hoogte van de rekenrente de kop op. Vanuit bepaalde groepen in de samenleving is er de roep om verhoging van de rekenrente. Dit zou leiden tot hogere dekkingsgraden waardoor verlagingen van pensioenen zouden kunnen worden voorkomen en verhogingen van de pensioenen eerder mogelijk zouden worden. Dit heeft echter wel gevolgen voor de mate van zekerheid waarmee pensioenen ook op langere termijn kunnen worden uitgekeerd. Een (te) hoge rekenrente doet daarmee afbreuk aan de aard van de opgebouwde aanspraken en zou daarmee het vertrouwen van met name de jongere deelnemers kunnen schaden. Gebrek aan vertrouwen is op termijn funest voor elk financieel stelsel. Of het onlangs gesloten principe akkoord over een nieuw pensioenstelsel in alle gevallen verlaging van de pensioenen kan voorkomen is de vraag. De keerzijde van het sneller kunnen verhogen van pensioenen is namelijk dat pensioenen ook sneller moeten worden verlaagd. Het afgelopen jaar heeft weer eens laten zien hoe volatiel de financiële markten kunnen zijn. Het huidige pensioenstelsel kenmerkt zich door regelgeving die het daadwerkelijk verlagen van opgebouwde pensioenen tot ultiem remedium heeft verklaard. De afgelopen jaren hebben grote groepen deelnemers hiervan geprofiteerd.

De commissie parameters onder leiding van de heer Dijsselbloem heeft onder meer een advies uitgebracht dat leidt tot een verlaging van de rekenrente. DNB heeft hiermee ingestemd. Dit advies zal (op termijn) leiden tot een vergroting van de kans op kortingen op de opgebouwde pensioenen.

Een pensioenfonds mag zich volgens de geldende wet- en regelgeving niet langer dan vijf jaar aaneengesloten met de beleidsdekkingsgraad onder het minimaal vereist vermogen bevinden. Als daarnaast aan het eind van deze vijf jaar de actuele dekkingsgraad zich ook onder het minimaal vereist vermogen bevindt, moet het fonds aan het eind van de vijfjaarsperiode de opgebouwde pensioenen zodanig verlagen “backstop” dat het minimaal vereist vermogen weer wordt bereikt.

De beleidsdekkingsgraad ligt sinds eind augustus 2015 onder het minimaal vereist vermogen. Het eerste meetmoment voor de “maatregel minimaal vereist eigen vermogen” ligt daarmee op 31 december 2015. De “backstop” zal per 31 december 2020 in werking treden als de beleidsdekkingsgraad de komende jaren onder het minimaal vereist vermogen blijft en de actuele dekkingsgraad tevens onder het minimaal vereist vermogen uitkomt. De tijd begint inmiddels te dringen en een verlaging van de opgebouwde pensioenen is dit jaar aanmerkelijk dichterbij gekomen.

De belangrijkste driver bij het herstel van de dekkingsgraad is de ontwikkeling van de rente. De afgelopen maanden laten wat dat betreft geen hoopvolle ontwikkeling zien. De afbouw van de monetaire stimulering door de ECB is vooruitgeschoven en de geopolitieke ontwikkelingen zorgen telkens voor een vlucht van kapitaal naar veilige havens waardoor de rentes weer dalen. Belangrijke gebeurtenissen zoals de handelsoorlog tussen de VS en China en de Brexit zijn onverminderd actueel. Tegen de achtergrond van deze woelige wereld streeft het bestuur ernaar de belangen van alle verschillende groepen deelnemers zo evenwichtig mogelijk te behartigen.

Vaststelling door het bestuur op 20 juni 2019 te Amsterdam

Namens de werkgever:
F.A.J. Brouwer (voorzitter)

Namens de gepensioneerden:
R.J. Boesjes (bestuurslid)

Namens de werkgever:
R.W.T.H. de Kok (bestuurslid)

Namens de werknemers:
E.J.S. Herremans (secretaris)

Namens de werknemers
E.D. de Boer (bestuurslid)

Verslag Verantwoordingsorgaan

Het bestuur van het CRH pensioenfonds (PF) legt verantwoording van het door haar gevoerde beleid af aan het Verantwoordingsorgaan (VO). Het VO heeft ten aanzien van een aantal met name in de Pensioenwet vermelde onderwerpen adviesrecht en kan ook ongevraagd adviezen aan het bestuur geven. Jaarlijks rapporteert het VO over haar bevindingen in het jaarverslag van het PF waarop het bestuur van het PF op haar beurt een reactie geeft.

De samenstelling van het VO per 31-12-2018 is weergegeven op bladzijde 3 van dit jaarverslag. De mutaties van het VO zijn weergegeven op bladzijde 8. In aanvulling op de vermelde bezetting op bladzijde 3, zijn de heren Van Beelen en Nieuwenhuisen als vertegenwoordigers van de werknemers en de heer Kraakman namens de gepensioneerden per 1-1-2019 afgetreden. Per gelijke datum hebben inmiddels namens de werknemers mevrouw Hendriks (als kandidaatlid) en namens de gepensioneerden de heer Van den Akker als lid zitting genomen in het VO.

Voor haar oordeel heeft het VO zich in hoofdzaak gebaseerd op:

- Een voorlopige versie van het jaarverslag 2018;
- 3 vergaderingen met het bestuur van het PF;
- 8 besluitenlijsten van bestuursvergaderingen van het PF;
- Een samenvatting van de bevindingen van de Visitatiecommissie (VC).

Volgens de Pensioenwet (PW) dient het VO een oordeel te geven over:

1. Het handelen van het bestuur van het PF;
2. Het door het bestuur gevoerde beleid;
3. De beleidskeuzes van het bestuur betrekking hebbende op de toekomst;
4. Het VO geeft gevraagd en ongevraagd advies aan het bestuur ten aanzien van specifieke in de PW vermelde onderwerpen.

Ad 1 Oordeel over het handelen van het bestuur.

Privacywetgeving

Op 25 mei 2018 is de nieuwe Europese richtlijn op het gebied van de privacywetgeving, de Algemene Verordening Gegevensbescherming, beter bekend als de AVG van kracht geworden. In 2018 is er een controle gedaan door de interne controle dienst (auditor). Hieruit is een aantal aanbevelingen naar voren gekomen. Het bestuur heeft deze aanbevelingen goed opgepakt en doorgevoerd in hun werkwijze en IT-processen. Het verantwoordingsorgaan is van mening dat dit onderwerp door het bestuur goed is opgepakt.

IORP II

Europese richtlijnen voor pensioenfonds zijn vertaald naar Nationale wet -en regelgeving. Belangrijk punt in deze regelgeving is het invoeren van sleutelfuncties. Het bestuur heeft 2 van deze sleutelfuncties binnen het bestuur in kunnen vullen. Conform de wens van de DNB. Dit betekent wel een aanzienlijke verzwaring van de taken voor de betreffende personen. Het VO ziet dat het bestuur goed handelt inzake IORP II en is benieuwd hoe deze wetgeving van invloed is op de besluitvorming binnen het bestuur.

Communicatie

Het VO wordt tijdens de vergaderingen met het bestuur geïnformeerd over het communicatie beleid en de actuele communicatie naar de deelnemers. Daarnaast vindt ook informeel overleg plaats met het Pensioenbureau over de contacten met de deelnemers en de afhandeling van vragen van deelnemers. De afstemming hierover verloopt goed. Het VO constateert dat de afhandeling van vragen door het Pensioenbureau duidelijk en naar tevredenheid is. Tijdens fundamentele wijzigingen, zoals het introduceren van een nieuwe pensioenregeling, is het van groot belang continue af te stemmen met alle betrokken partijen. Tijdens het communiceren van de nieuwe regeling is vooral veel aandacht besteed

aan de impact voor deelnemers in de pensioenregeling. Aangezien zorgvuldigheid hierin van groot belang is, heeft communicatie hier en daar wat vertraging opgelopen en is de tijdigheid van communicatie een aandachtspunt naar de toekomst toe. Opvolging van vragen van deelnemers na de lancering van de nieuwe pensioenregeling heeft zeer zorgvuldig plaatsgevonden.

Ad 2 Oordeel over het gevoerde beleid

Opleidingsbeleid

In zowel het verslag van de VC als ook van het VO over 2017, is de aanbeveling gegeven meer prioriteit te geven aan het opstellen en implementeren van een opleidingsplan. Het VO constateert met genoegen dat het bestuur daar inmiddels invulling aan heeft gegeven. Er is een duidelijke taakverdeling gemaakt en er is een opleidingsplan opgesteld dat op individuele behoeften is afgestemd. Voor 2019 zijn eveneens al opleidingstrajecten voor zowel bestuur als VO afgesproken.

Beleggingsbeleid

In 2017 is een traject ingezet voor het selecteren van een andere vermogensbeheerder. Na een uitgebreid onderzoek is een vermogensbeheerder gekozen die naar verwachting past bij het nieuwe beleggingsbeleid van het fonds. De hiermee gepaard gaande uitruil van aandelen en vastrentende waarden heeft in 2018 plaatsgevonden. Het VO hoopt dat hiermee de ambities van het fonds beter waargemaakt kunnen worden.

Ad 3 Oordeel over toekomstige beleidskeuzes

Dekkingsgraad/herstelplan jaar 2018

De actuele dekkingsgraad op 31 december 2018 was 98,3%. Een jaar eerder was deze nog 105,0%, een significante verlaging van de dekkingsgraad. De reden voor de daling betrof de gedaalde rente en een negatief rendement op aandelen.

De beleidsdekkingsgraad (de gemiddelde dekkingsgraad over 12 maanden) was per 31 december 2018 104,0%. De minimale dekkingsgraad is voor het PF 104,3%, deze wordt dus net niet gehaald op 31 december 2018. De vereiste beleidsdekkingsgraad is voor het PF 118,0%, deze wordt bij lange na dus niet gehaald. De noodzaak dat het PF in de toekomst moet gaan korten wordt steeds aannemelijker. Indien de beleidsdekkingsgraad op 31 december 5 achtereenvolgende jaren niet minimaal de waarde van 104,3% bereikt, moet er gekort worden op de pensioenen. Dit is bij ongewijzigde situatie voor het PF aan de orde vanaf 1-1-2021. De verwachting is dat de rente op korte termijn niet snel zal stijgen. Een oplossing zou mogelijk gezocht kunnen worden in een andere verhouding tussen vast rentende waarden en aandelen, waarbij een hoger rendement mogelijk wordt bij een wat hoger risico. Het VO adviseert het bestuur te onderzoeken of een dergelijke keuze gesteund wordt door de deelnemers. Het VO gaat er van uit dat het bestuur alles in het werk zal stellen om het korten van de pensioenen te voorkomen.

Ad 4 Adviezen

Het VO heeft een positief advies uitgebracht t.a.v. de benoeming van de heer Jager in de VC als vervanger van de heer Kars wiens termijn per 31-12-2018 afliep.

In de vergadering van het bestuur met het VO van 26 oktober 2018 heeft het bestuur een voorstel tot wijziging van de klachtenregeling ingebracht. De op- en aanmerkingen van het VO hierop hebben het bestuur doen besluiten dit voorstel voor nader beraad terug te nemen.

Tot slot

Het VO is van mening dat het pensioenfonds op professionele wijze bestuurd wordt en dat op adequate wijze gereageerd wordt op adviezen van de VC en het VO.

Het VO constateert dat het pensioenfonds sinds de financiële crisis van 2008 slechts eenmaal in de gelegenheid was een prijscompensatie van een 0,5% toe te kennen. Hierdoor zijn de opgebouwde pensioenen met meer dan 15% achtergebleven t.o.v. de prijsontwikkelingen in de markt. Zoals de vooruitzichten nu zijn, zal een indexatie, zoals verwoord in de doelstellingen van het PF, de komende jaren niet toegepast kunnen worden. Erger, indien er geen nieuw pensioenstelsel door betrokken partijen tot stand wordt gebracht, is een korting op de pensioenaanspraken per 1-1-2021 te verwachten. Een zaak die alle betrokkenen zal raken, maar die bij de gepensioneerden het hardst zal aankomen. Deze ontwikkeling lijkt gezien het voortdurende karakter eerder structureel dan incidenteel. Wij bevelen het bestuur derhalve aan kosten, inkomsten en rendement onder de loep te nemen, zodat de ambities van het fonds beter uit de verf komen.

Naast de verkoop van de bouwmarkten dit kalender jaar, lijkt een verdere verkoop van CRH onderdelen de intentie te zijn van de werkgever. Het mag duidelijk zijn dat dit op termijn directe gevolgen zal hebben voor de omvang en de continuïteit van het pensioenfonds. Het VO is van mening dat het bestuur er goed aan doet actief te onderzoeken met welke scenario's de deelnemers in dergelijke omstandigheden het beste gediend zijn. Een aanbeveling die eveneens door de Visitatiecommissie wordt gegeven. Het VO gaat er van uit dat zij betrokken zal worden bij een dergelijk onderzoek.

Conclusie

Het VO geeft op basis van bovenstaande overleggen en eigen waarnemingen een positief oordeel over het handelen van het bestuur in 2018.

Reactie van het bestuur op verslag verantwoordingsorgaan

Het bestuur van Stichting CRH Pensioenfonds is verheugd over het positieve oordeel van het verantwoordingsorgaan over het jaar 2018 en het vertrouwen dat daaruit spreekt over het gevoerde beleid. De zorgen over de financiële positie van het pensioenfonds en de toegenomen kans dat de opgebouwde pensioenen in de nabije toekomst mogelijk moeten worden verlaagd, worden door het bestuur volledig onderschreven.

Hieronder volgt een inhoudelijke reactie van het bestuur waarin wordt ingegaan op de verschillende aspecten waarop het verantwoordingsorgaan een oordeel heeft gegeven.

1. Het handelen van het bestuur

Het verantwoordingsorgaan zoomt hierbij in op de onderwerpen privacywetgeving, IORPII en communicatie. In zijn algemeenheid kan worden gesteld dat de handelswijze van het bestuur op deze terreinen positief wordt beoordeeld. De kanttekening die het verantwoordingsorgaan plaatst bij de tijdigheid van de communicatie is terecht.

Het bestuur wil er wel op wijzen dat in dit kader zorgvuldigheid zwaarder weegt dan snelheid. De transitie naar de nieuwe pensioenregeling was voor het pensioenfonds administratief en qua communicatie een uitdagend traject. Geconcludeerd mag worden dat dit proces uiteindelijk naar tevredenheid en tegen beperkte kosten is afgerond. Naar de toekomst toe staat er nu een pensioenregeling die administratief veel minder complex is dan de vorige regeling en die qua communicatie richting deelnemers ook veel transparanter is.

2. Oordeel over het gevoerde beleid

Het bestuur deelt de observaties van het verantwoordingsorgaan ten aanzien van het opleidingsbeleid. Naarmate het deskundigheidsniveau bij zowel het verantwoordingsorgaan als het bestuur hoger is, zal dit leiden tot een betere kwaliteit van de discussies en adviezen.

De invulling van de strategische asset allocatie door het pensioenfonds heeft in het verslagjaar 2018 zijn beslag gekregen. Het pensioenfonds had hierbij onderstaande hoofddoelstellingen:

- Mogelijkheid om beleggingscategorieën “best in class” in te vullen;
- Mogelijkheid om een aantal beleggingscategorieën passief in te vullen;
- Verbetering van de invulling van de rentehedge;
- Verbetering van transparantie binnen de beleggingsportefeuille.

Deze hoofddoelstellingen zijn door de invulling van de strategische asset allocatie allemaal verwezenlijkt. Bovendien is de diversificatie vergroot doordat een aantal beleggingscategorieën is toegevoegd (hypotheek, beursgenoteerd vastgoed en “small caps”). Deze diversificatie verbetert het algemene risico- rendementsprofiel van het pensioenfonds.

3. Oordeel over de toekomstige beleidskeuzes

Het verantwoordingsorgaan concludeert dat de financiële positie van het pensioenfonds zorgelijk is en dat de kans dat de opgebouwde pensioenen moeten worden verlaagd opnieuw groter is geworden. Het bestuur onderschrijft deze visie. Het verantwoordingsorgaan noemt als mogelijke oplossing een andere verhouding tussen vast rentende waarden en aandelen waarbij een hoger rendement mogelijk wordt bij een wat hoger risico. Het bestuur wijst er op dat vergroting van risico niet is toegestaan wanneer het pensioenfonds in onderdekking verkeert. In het jaar 2019 staat een ALM-studie op het programma. Hierbij zal onderzocht worden of een alternatieve invulling van het beleggingsbeleid waarbij hetzelfde risico wordt gehandhaafd, leidt tot gewenste verwachte beleidsuitkomsten.

4. Adviezen

Het verantwoordingsorgaan heeft het afgelopen jaar in een tweetal, in het verslag genoemde, zaken advies uitgebracht. Bij de benoeming van de heer Jager als opvolger van de heer Kars als lid van de visitatiecommissie is het voorstel van het bestuur gevolgd. Bij het voorstel ten aanzien van de

klachtenregeling heeft het verantwoordingsorgaan een aantal kanttekeningen geplaatst. In de loop van het jaar 2019 zal het bestuur een aangepast voorstel doen.

Tot slot

Het verantwoordingsorgaan is van mening dat het pensioenfonds op professionele wijze wordt bestuurd en dat op adequate wijze gereageerd wordt op adviezen van de visitatiecommissie en het verantwoordingsorgaan. Het bestuur van het pensioenfonds beschouwt dit als een belangrijk compliment.

Voorts wordt opgemerkt dat er sprake is van een aanzienlijke indexatieachterstand en dat een reële kans bestaat dat de pensioenen moeten worden verlaagd. Dit is een zaak die alle groepen deelnemers raakt, zij het de gepensioneerden het meest direct. Als het bestuur onverhoopt daadwerkelijk tot een korting van de pensioenen genoodzaakt zou worden, zal het uitgangspunt zijn om de belangen van de diverse groepen deelnemers zo evenwichtig mogelijk te behartigen. De aanbeveling om kosten, inkomsten en rendementen onder de loep te nemen, maakt in principe reeds deel uit van de reguliere beleidscyclus van het pensioenfonds. Hierbij dient echter worden aangetekend dat er sprake is van een vaste premie die voortvloeit uit de uitvoeringsovereenkomst. Hier heeft het bestuur geen invloed op.

De verkoop van de bouwmarkten zal op korte termijn leiden tot een verkleining van het aantal actieve deelnemers van het pensioenfonds. Ook een eventuele verder inkrimping van het aantal actieve deelnemers valt niet uit te sluiten. Een dergelijk scenario staat zeker op het vizier van het bestuur van het pensioenfonds maar het kan daarbij ook niet vooruitlopen op officiële besluitvorming. Het bestuur van het pensioenfonds en het pensioenbureau zijn betrokken bij een periodiek onderzoek dat op initiatief van de werkgever is gestart waarbij onderzocht wordt op welke wijze de pensioenregelingen binnen het CRH-concern op de beste wijze kunnen worden uitgevoerd.

Het bestuur van het pensioenfonds wil het verantwoordingsorgaan graag bedanken voor de constructieve samenwerking en spreekt daarbij de hoop uit dat in de toekomst de samenwerking op dezelfde wijze kan worden voortgezet.

Samenvatting van het verslag van de visitatiecommissie

De visitatiecommissie (VC) heeft van het bestuur de opdracht ontvangen om het functioneren van (het bestuur van) het fonds over het boekjaar 2018 kritisch te bezien. De VC heeft bij de uitvoering van de visitatie de wettelijke voorschriften in acht genomen, alsmede de “good practices” opgesteld door De Nederlandsche Bank (DNB). De VC heeft haar oordeel gebaseerd op de haar ter beschikking gestelde stukken en op interviews die de VC heeft gehouden met een aantal personen betrokken bij het pensioenfonds (het bestuur, het verantwoordingsorgaan, het pensioenbureau en de adviseurs).

Het algemene oordeel van de VC is dat het (bestuur van) het pensioenfonds op een professioneel niveau opereert en op de door de VC specifiek onderzochte onderwerpen goed functioneert. Deze deelonderwerpen betreffen: 1) beleids- en bestuursprocedures, bestuursprocessen en checks and balances, 2) evenwichtige belangenafweging, 3) aansturing, 4) adequate risicobeheersing op korte en lange termijn, en 5) maatschappelijke ontwikkelingen en trends.

Hieronder treft u de samenvatting van de bevindingen aan van de Visitatiecommissie betreffende het jaar 2018.

1. Beleids- en bestuursprocedures, bestuursprocessen en checks and balances;

De VC ziet een goede en constructieve samenwerking van bestuursleden onderling, dit beeld komt duidelijk naar voren in de verschillende interviews die de VC heeft gehouden. Er heerst een goede sfeer in het bestuur waarbinnen alle bestuursleden de gelegenheid hebben om hun mening en standpunten voor het voetlicht te brengen. Er heerst een open cultuur.

Ook de relatie met de verschillende bestuurscommissies, het pensioenbureau en de adviseurs verloopt goed. Waar nodig zijn bestuursleden constructief kritisch. Zij hebben hier voldoende kennis voor in huis.

De relatie met het Verantwoordingsorgaan (VO) is verbeterd ten opzichte van vorig jaar maar blijft een punt van aandacht. Het is belangrijk dat beide partijen open blijven communiceren over hetgeen zij van elkaar verwachten. Er is invulling gegeven aan de wens van het VO om meer kennis te vergaren door middel van een opleidingsdag. Ook heeft het bestuur haar relaties aangewend om te helpen bij het vinden van kandidaten voor het VO.

2. Evenwichtige belangenafweging;

De VC constateert dat het bestuur en de bestuursleden afzonderlijk allen de belangen van de verschillende stakeholders en belanghebbenden in ogenschouw nemen in het besluitvormingsproces.

Het jaar 2018 stond in teken van implementatie van de nieuwe regeling en het beleggingsbeleid. In de implementatie is het thema ‘evenwichtige belangenafweging’ minder prominent dan in de fase daarvoor waarin de strategische keuzes worden gemaakt. De VC heeft eerdere jaren de evenwichtige belangenafweging sterk terug gezien in de besluitvorming, en over het jaar 2018 heeft de VC niet gesignaleerd dat deze cultuur veranderd zou zijn.

3. Aansturing;

Zoals ook onder punt 1 vermeld loopt de samenwerking tussen het bestuur en de verschillende commissies constructief. Dit geldt ook voor de samenwerking tussen de commissies. Er is stevige inzet in de commissies. Vergaderingen zijn goed voorbereid en commissieleden lezen zich goed in. Wanneer stukken niet op tijd beschikbaar zijn, wordt de verantwoordelijke hierop aangesproken en wordt het proces aangescherpt.

De VC ziet het als positief punt dat meerdere bestuursleden, terwijl zij geen lid zijn van een bepaalde commissie, extra tijd investeren door op bepaalde momenten als toehoorder aan te schuiven om meer inzicht te krijgen in (voor hen) moeilijke onderwerpen.

Op dit punt wil de VC wel een ‘waarschuwing’ meegeven. Er moet gewaakt worden dat het bijwonen van de commissievergaderingen door overige bestuursleden er niet toe leidt dat de commissievergadering een verkapte extra bestuursvergadering wordt. Ook moet worden gewaakt dat de overige bestuursleden (die niet aanwezig zijn geweest bij de commissievergaderingen) nog wel het gehele proces moeten kunnen volgen en er in de bestuursvergaderingen geen stappen worden overgeslagen. Het bestuur erkent deze risico’s.

Alhoewel aan de communicatie die wordt verstuurd inhoudelijk veel aandacht wordt besteed (ook met name door het Pensioenbureau), is de VC van mening dat op het vlak van communicatie wel meer gedaan zou kunnen worden. Zeker gezien alle technische en digitale ontwikkelingen en de nadruk vanuit de overheid en Europa op het belang van communicatie. Het bestuur zou kunnen overwegen meer gebruik te maken van de mogelijkheden van bijvoorbeeld social media, email en portals via de website. Dit kan ook helpen in de positionering van het pensioenfonds in de organisatie, het meer betrekken van deelnemers bij hun pensioenfonds en het aantrekken van nieuwe commissie- en bestuursleden.

Nieuwe pensioenregeling per 1 januari 2018: ondanks dat het grootste deel van de besluitvorming in 2017 plaatsvond, is de implementatie in de systemen en het communicatietraject voor het Pensioenbureau in 2018 een groot project geweest. Gezien het belang van een goede administratie is het belangrijk dergelijke trajecten (in dit geval het directe gevolg van het besluit om de regeling te wijzigen) nauw te monitoren. Het bestuur is in bestuursvergaderingen wel op de hoogte gehouden van dit project.

De VC ziet jaar in jaar uit dat er sterk wordt geleund op vertrouwde gezichten. De VC raadt het bestuur aan af en toe bewust een frisse blik op te zoeken om zo de kans op blinde vlekken te verkleinen.

4. Adequate risicobeheersing op korte en lange termijn;

Pensioenfonds CRH heeft grote stappen gemaakt t.a.v. financiële risico’s.

- De diverse transitie in de beleggingsportefeuille hebben veel kennis gebracht;
- De samenwerking tussen de beleggingscommissie en risicomanagementcommissie is actief opgezocht;
- De financiële risico’s zijn tastbaar en kwantitatief gemaakt m.b.v. de prudent person vragenlijst:
 - Er is een risicomanagement jaarplan en -beleid opgesteld.
 - Risicoparagrafen zijn toegevoegd aan besluitvormingsdocumenten.
 - Risicorapportages zijn verbeterd in inhoud en gebruik.

Dit tezamen heeft ertoe geleid dat risico’s intensiever worden beleefd en er meer gevoel is voor de materialiteit van de risico’s. Dit maakt dat het bestuur meer in ‘control’ is. Het bestuur geeft aan dat de processen nog niet geheel uitgekristalliseerd zijn, de VC juicht de ingeslagen weg toe. Het pensioenfonds kan echter naar mening van de VC verdere stappen zetten ten aanzien van niet-financiële risico’s. Dit wordt onderkend door het fonds, en waar nodig wordt expertise van buiten het pensioenfonds gehaald.

5. (Maatschappelijke) ontwikkelingen en trends

Het bestuur heeft de terugkerende aanbeveling van de visitatiecommissie om zich bij de pensioenfederatie aan te sluiten serieus in overweging genomen. Hoewel uiteindelijk is besloten dat niet te doen (vanuit een financiële motivatie) is de commissie van mening dat er wel op andere manieren bewuster contact wordt gezocht met “vakbroeders” door verschillende bestuursleden af te vaardigen naar verschillende bijeenkomsten.

De visitatiecommissie ziet hierin een verbetering ten opzichte van eerdere jaren en zou graag een verdere uitbreiding van de externe contacten zien. Dit kan namelijk – zeker voor een relatief klein

pensioenfondsen - voordeel opleveren om inzicht te krijgen in de ervaringen / kennis / inventarisaties van fondsen en/of uitvoerders die voor dezelfde vragen en aanpassingen staan. Uiteraard zijn meerdere invullingen mogelijk en is aansluiting bij de pensioenfederatie slechts een van de routes.

De toekomst van het fonds is iets wat volgens de VC meer aandacht verdient bij een mogelijk krimpend aantal actieve deelnemers. Dit gezien de mogelijke impact ervan. Er wordt binnen het bestuur over gesproken en het staat op de radar. De VC beveelt wel aan om mogelijke scenario's te inventariseren. Door vooraf de verschillende scenario's te doorleven kan snel geschakeld worden wanneer deze scenario's zich voordoen. Het bestuur licht toe dat er samen met de werkgever een werkgroep op dit onderwerp is gestart. De VC ziet dit als een positieve ontwikkeling.

De VC constateert dat bepaalde wijzigingen in wet- en regelgeving (nog) niet zijn opgepakt maar later in 2019 zijn geagendeerd. Het is zaak om wel tijdig aangehaakt te blijven omdat ontwikkelingen snel op elkaar volgen en de kans bestaat dat kleine onderwerpen daardoor over het hoofd worden gezien. Een voorbeeld hiervan is de inwerkingtreding van de wet waardeoverdracht klein pensioen. De VC adviseert dergelijke ontwikkelingen eerder aan de bestuurstafel te bespreken.

Een terugkerend punt van de VC is de diversiteit binnen het bestuur. In de code pensioenfondsen slaat diversiteit zowel op geslacht en leeftijd, als op een goede afspiegeling van competenties en representativiteit van de populatie. De VC constateert dat er zeer serieuze pogingen worden gedaan om ook op dit punt aan de code te voldoen en dat het bestuur ook zeker achter dit principe staat. Echter, de in 2018 gewijzigde code pensioenfondsen vereist ten aanzien van leeftijd en geslacht dat een bestuur een stappenplan opstelt ter bevordering van de diversiteit binnen het bestuur. De VC beveelt het bestuur aan een dergelijk stappenplan concreet te maken.

Reactie bestuur op de samenvatting van het verslag visitatiecommissie

Het bestuur van CRH Pensioenfonds heeft met instemming kennis genomen van de grondige wijze waarop de visitatiecommissie haar werk heeft gedaan. Zo heeft men een tiental interviews gedaan met representanten vanuit het bestuur, het verantwoordingsorgaan, het pensioenbureau en de adviseurs van het pensioenfonds. Hierdoor is het functioneren van het (bestuur van) het pensioenfonds vanuit een groot aantal invalshoeken bekeken. Dit heeft geresulteerd in een algemeen oordeel dat het bestuur op een professioneel niveau opereert. Het bestuur is uiteraard verheugd over deze positieve beoordeling.

1. *Beleids- en bestuursprocedures, bestuursprocessen en checks and balances;*

De samenwerking binnen het bestuur en met de overige stakeholders wordt zeer positief beoordeeld. Met name de geconstateerde verbetering van de relatie met het verantwoordingsorgaan is verheugend. Tijdens een extra informeel overleg zijn over een weer de pijnpunten en de verwachting uitgesproken en is de uitnodiging gedaan aan het verantwoordingsorgaan om direct aan de bel te trekken wanneer er onvrede dreigt te ontstaan op enig terrein.

2. *Evenwichtige belangenafweging;*

De evenwichtige belangenafweging is een belangrijk uitgangspunt voor het bestuur bij het nemen van besluiten. Het is plezierig om te constateren dat de visitatiecommissie dit ook heeft terug gezien bij belangrijke zaken als de totstandkoming van de nieuwe pensioenregeling en de implementatie van de nieuwe strategische assetallocatie.

3. *Aansturing;*

De samenwerking tussen het bestuur en de diverse commissies verloopt constructief. Het feit dat commissievergaderingen soms ook door toehoorders vanuit het bestuur worden bijgewoond is op zichzelf positief ter verhoging van het algemeen kennisniveau. Daarnaast toont het de betrokkenheid en de leergierigheid van het bestuur aan. Het kan inderdaad leiden echter ook leiden tot een verkapte extra bestuursvergadering, waarbij de enkele afwezige bestuursleden op een kennisachterstand komen te staan. Dit wordt door het bestuur ook als een reëel risico onderkend. Er kon zelfs een praktijk voorbeeld worden benoemd waarin dit risico zich manifesteerde. Op dat moment werd er door het betrokken bestuurslid op gewezen dat er een te groot verschil qua kennisniveau was ontstaan doordat hij een commissievergadering niet had bijgewoond. Hiertoe is toen door het bestuur concreet actie op ondernomen. Positief is echter wel dat de sfeer binnen het bestuur zodanig is dat niemand zich beschroomd voelt om aan te geven wanneer het besluitvormingsproces te snel dreigt te gaan. .

De visitatiecommissie doet de aanbeveling om bij de inrichting van de communicatie meer aandacht te geven aan de technische en digitale ontwikkelingen. Dit aandachtspunt zal op de agenda geplaatst worden bij de commissie governance, communicatie en deskundigheid.

Een ander advies van de visitatiecommissie aan het bestuur is om bewust een frisse blik op te zoeken en de kans op blinde vlekken te verkleinen. Het bestuur vindt het een goede zaak om in dit kader bijvoorbeeld tijdens studiedagen mensen uit te nodigen van buiten de gebruikelijke kring en stimuleert ook actief dat bestuursleden seminars bezoeken en daarbij contacten opdoen zodat men een bredere blik krijgt op het pensioenspeelveld.

4. *Adequate risicobeheersing op korte en lange termijn;*

CRH Pensioenfonds heeft in het boekjaar 2018 bijzonder veel aandacht gegeven aan de verdere ontwikkeling van het risicomanagementbeleid. Het is goed om terug te lezen dat dit door de visitatiecommissie ook is opgemerkt. Risicomanagement is echter een terrein dat nooit “af” is. Met name door het inschakelen van commissies of externe deskundigen ziet het bestuur ruimte voor verdere verbetering.

5. *(Maatschappelijke) ontwikkelingen en trends*

Het bestuur zal de aanbeveling van de visitatiecommissie om lid te worden van de pensioenfederatie opnieuw in overweging nemen. Het doel om meer in contact te komen met vakbroeders binnen de

pensioenwereld kan naar mening van het bestuur ook op andere wijze worden ingevuld. Inmiddels zijn er ook individuele opleidingsplannen opgesteld waarbij bestuursleden ook worden gestimuleerd om seminars en andere bijeenkomsten binnen de pensioenwereld bij te wonen. Dit zal ook in de plannen worden vastgelegd, zodat aan het eind van het jaar ook concreet zichtbaar is in welke mate het bestuur buiten de deur heeft gekeken.

De visitatiecommissie adviseert nadrukkelijker te kijken naar de toekomst van het pensioenfonds, zeker gelet op het mogelijk teruglopend aantal actieve deelnemers. Een dergelijk scenario staat zeker op het vizier van het bestuur van het pensioenfonds maar het kan daarbij ook niet vooruitlopen op officiële besluitvorming. Het bestuur van het pensioenfonds en het pensioenbureau zijn betrokken bij een periodiek onderzoek dat op initiatief van de werkgever is gestart waarbij onderzocht wordt op welke wijze de pensioenregelingen binnen het CRH-concern op de beste wijze kunnen worden uitgevoerd.

De diversiteit binnen het bestuur blijft een belangrijk aandachtspunt. In de ogen van het bestuur gaat diversiteit echter verder dan geslacht en leeftijd; twee aspecten waarop vaak de aandacht wordt gevestigd. Het bestuur en het pensioenbureau hebben ook het afgelopen jaar opnieuw actief kandidaten benaderd. Helaas zonder succes. De samenstelling van het bestuur is een punt dat ook in het jaar 2019 elke bestuursvergadering op de agenda staat.

Stichting CRH Pensioenfonds

Jaarrekening 2018

1. Balans per 31 december (na voorgestelde bestemming saldo van baten en lasten)

		2018	2017
	<i>Toelichting</i>	1.000 EUR	1.000 EUR
ACTIEF			
A. Beleggingen voor risico pensioenfonds	(2.1)		
1. Onroerend goed		18.494	0
2. Aandelen		224.645	268.118
3. Vastrentende waarden		527.597	509.469
4. Derivaten	(2.2)	195	669
B. Herverzekeringsdeel technische voorzieningen			
1. Garantiecontracten		17.675	17.658
C. Vorderingen en overlopende activa	(2.3)	1.959	3.074
D. Liquide middelen	(2.4)	5.214	3.709
		<u>795.779</u>	<u>802.697</u>
PASSIEF			
A. Stichtingskapitaal en reserves			
I. Overige reserves	(2.5)	-/- 13.551	38.071
Voorlopig Resultaat boekjaar			
B. Technische voorzieningen	(2.6)		
Voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds		787.135	743.508
Herverzekeringsdeel voorziening pensioenverplichtingen		17.675	17.658
Overige technische voorzieningen		2.660	2.615
C. Schulden en overlopende passiva	(2.7)	1.860	845
		<u>795.779</u>	<u>802.697</u>
Actuele dekkingsgraad (in %)		98,3	105,0

2. Staat van baten en lasten 2018

		2018 1.000 EUR	2017 1.000 EUR
	<i>toelichting</i>		
BATEN			
A. Premiebijdragen (van werkgevers en werknemers)	(3.1)	26.722	25.488
B. Beleggingsresultaten risico pensioenfonds	(3.2)	-/- 19.127	34.076
		<u>7.595</u>	<u>59.564</u>
LASTEN			
D. Pensioenuitkeringen	(3.3)	11.523	11.048
E. Pensioenuitvoeringskosten	(3.4)	853	801
F. Mutatie voorziening pensioenverplichtingen voor risico van het pensioenfonds:	(3.5)		
- Pensioenopbouw		26.209	24.215
- Toeslagverlening		0	0
- Rentetoevoeging		-/- 1.940	-/- 1.656
- Onttrekking uit voorziening voor uitkeringen		-/- 11.474	-/- 10.922
- Onttrekking uit voorziening voor uitvoeringskosten		-/- 856	-/- 879
- Wijziging marktrente		38.794	-/- 11.364
- Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten		-/- 2.871	88
- Wijziging overlevingsgrondslagen		-/- 7.792	0
- Wijziging technische grondslagen, opslag voor excassokosten		3.138	0
- Overgang naar nieuwe pensioenregeling		-/- 55	-/- 13.475
- Vervallen kostenopslag herverzekeraar		0	433
- Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen		474	-/- 60
G. Mutatie overige technische voorzieningen	(3.6)	45	-/- 1.198
H. Mutatie herverzekeringsdeel technische voorzieningen		0	0
I. Saldo overdrachten van rechten	(3.7)	3.065	-/- 94
J. Overige lasten	(3.8)	104	148
		<u>59.217</u>	<u>-/- 2.915</u>
Saldo van baten en lasten		<u>-/- 51.622</u>	<u>62.479</u>

Bestemming van het saldo van baten en lasten

Het saldo van baten en lasten is ten laste gebracht van de overige reserves.

In duizenden euro

3. Kasstroomoverzicht over 2018

	2018	2017
	1.000 EUR	1.000 EUR
Kasstroom uit pensioenactiviteiten		
Ontvangen premies	26.734	24.136
Ontvangen in verband met overdracht van rechten	1.093	94
Betaalde pensioenuitkeringen	-/- 12.224	-/- 11.695
Betaald in verband met overdracht van rechten	-/- 4.158	0
Betaalde pensioenuitvoeringskosten	-/- 925	-/- 967
Ontvangen uitkeringen van herverekeraar	635	599
Betaalde premies herverekering	-/- 41	-/- 76
Totaal kasstroom uit pensioenactiviteiten	11.114	12.091
Kasstroom uit beleggingsactiviteiten		
Verkopen en aflossingen van beleggingen	774.748	99.458
Ontvangen directe beleggingsopbrengsten	3.740	8.595
Aankopen beleggingen	-/- 788.099	-/- 117.719
Betaalde kosten van vermogensbeheer	2	460
Totaal kasstroom uit beleggingsactiviteiten	-/- 9.609	-/- 9.206
Netto-kasstroom in jaar	1.505	2.885
Liquide middelen per 31 december	5.214	3.709
Liquide middelen per 1 januari	3.709	824
Mutatie liquide middelen	1.505	2.885

Toelichting op de jaarrekening

Bedragen in deze toelichting luiden in duizenden euro, tenzij expliciet anders aangegeven.

1. Algemene toelichting

1.1 Informatie over het pensioenfonds

Stichting CRH Pensioenfonds is opgericht in 1946 en is statutair gevestigd te Rijswijk. Het inschrijvingsnummer bij de Kamer van Koophandel is 41141392. Het doel van Stichting CRH Pensioenfonds is het nu en in de toekomst verstrekken van uitkeringen aan gepensioneerde deelnemers en hun nabestaanden ter zake van ouderdom en overlijden. Ook voorziet het fonds in voortzetting van de pensioenopbouw tijdens arbeidsongeschiktheid.

Korte beschrijving van de pensioenregeling

De pensioenregeling kan worden gekenmerkt als een collectieve beschikbare premieregeling. De werkgever stelt jaarlijks een vaste premie ter beschikking. Deze premie wordt aangewend voor de aanspraken op basis van het pensioenreglement, de voor de uitvoering noodzakelijke uitvoeringskosten en de aan te houden buffers. Alle actuariële- en beleggingsrisico's zijn voor rekening van de verzekerden van het fonds. Door betaling van genoemde premie voldoet de werkgever aan al haar verplichtingen. De werkgever kan niet aansprakelijk gesteld worden voor een tekort van het fonds. Evenmin kan de werkgever aanspraak maken op enig overschot van het fonds. Wanneer het fonds financieel ernstig tekort komt, is het mogelijk dat de reeds opgebouwde aanspraken worden verlaagd.

Herverzekeringsbeleid

Het fonds heeft het nabestaanden- en wezenpensioen op risicobasis herverzekerd bij een externe, onder toezicht van DNB staande verzekeringsmaatschappij door middel van een stop-lossdekking. Het huidige contract is per 1 januari 2018 verlengd. Dit contract heeft een looptijd van vier jaar en eindigt op 31 december 2021.

1.2. Grondslagen bij de opstelling van de jaarrekening

De jaarrekening is opgesteld op basis van de wettelijke bepalingen van Titel 9, Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek en de Richtlijnen van de Raad voor de Jaarverslaggeving, in het bijzonder Richtlijn 610 Pensioenfonds.

Beleggingen en pensioenverplichtingen worden gewaardeerd tegen actuele waarde. Overige activa en passiva worden gewaardeerd tegen nominale waarde, tenzij anders vermeld. Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben.

1.3 Samenvatting van belangrijke grondslagen voor financiële verslaggeving

1.3.1 Valutaomrekening

Transactie in vreemde valuta worden bij de eerste verwerking gewaardeerd tegen de functionele valutakoers op transactiedatum. Monetair activa en passiva in vreemde valuta worden omgerekend tegen de functionele valutakoers op de balansdatum.

Koersverschillen die optreden bij de afwikkeling dan wel de omrekening van monetaire posten in vreemde valuta, worden verwerkt in de staat van baten en lasten.

De koers op balansdatum van de euro ten opzichte van de belangrijkste valuta is:

	2018	2017
US Dollar	1,14315	1,20080
Japanse Yen	125,420700	135,27010
Britse Pond	0,89755	0,88765

1.3.2 Salderen

Een actief en een post van het vreemd vermogen worden gesaldeer in de jaarrekening opgenomen uitsluitend indien en voor zover:

- een deugdelijk juridisch instrument beschikbaar is om het actief en de post van het vreemd vermogen gesaldeer en simultaan af te wikkelen; en
- het stellige voornemen bestaat om het saldo als zodanig of beide posten simultaan af te wikkelen.

1.3.3 Financiële instrumenten

Vrijwel alle activa en passiva van het pensioenfonds zijn financiële instrumenten.

Bij de eerste verwerking van een financieel actief of financiële verplichting wordt dit actief of deze verplichting gewaardeerd tegen reële waarde. De reële waarde is het bedrag waarvoor een actief kan worden verhandeld of een passief kan worden afgewikkeld tussen terzake goed geïnformeerde partijen, die tot een transactie bereid en onafhankelijk van elkaar zijn. De reële waarde van de financiële instrumenten is bepaald met behulp van beschikbare marktinformatie of schattingsmethoden. Bij deze schattingsmethoden wordt de reële waarde benaderd:

- door deze af te leiden uit de reële waarde van zijn bestanddelen of een soortgelijk instrument indien voor de bestanddelen ervan of een soortgelijk instrument wel een betrouwbare reële waarde is aan te wijzen; of
- met behulp van algemeen aanvaarde waarderingsmodellen en waarderingstechnieken.

De waardering na eerste verwerking hangt af van de classificatie van het financiële instrument.

Financiële activa als onderdeel van de beleggingsportefeuille

Deze categorie wordt na de eerste waardering gewaardeerd tegen reële waarde zonder aftrek van eventuele transactiekosten bij vervreemding. Baten of lasten die voortvloeien uit veranderingen in de reële waarde worden verwerkt in de staat van baten en lasten.

Overige vorderingen en financiële verplichtingen

Overige vorderingen en financiële verplichtingen dienen bij eerste verwerking te worden gewaardeerd tegen de reële waarde, onder aftrek van transactiekosten. Overige vorderingen en financiële verplichtingen dienen na eerste verwerking te worden gewaardeerd tegen de geamortiseerde kostprijs. Indien er geen sprake is van agio of disagio en transactiekosten is de geamortiseerde kostprijs gelijk aan de nominale waarde van de vorderingen, gecorrigeerd voor eventuele waardeverminderingen indien er sprake is van oninbaarheid.

1.3.4 Schattingswijzigingen

In 2018 is overgestapt naar de meest actuele overlevingstafel, de Prognosetafel AG2018. Hierdoor zijn de technische voorzieningen gedaald met 7.808. De waardering van de fondsspecifieke bleef ongewijzigd gebaseerd op de inkomensklassen “Hoog” op basis van het Mercer-model 2018.

Ultimo 2018 is ook de opslag voor excassokosten aangepast aan de meest actuele inzichten. Dit leidde tot een verhoging van deze opslag van 2,3% naar 2,7%. De technische voorzieningen namen hierdoor toe met 3.149.

Verder heeft in 2018 een onderzoek plaatsgevonden naar de gehuwdheidsfrequentie en de veronderstellingen ten aanzien van het leeftijdsverschil tussen deelnemers en hun (ex-)partners. Deze grondslagen waren naar het oordeel van het bestuur nog steeds adequaat en behoeften derhalve niet te worden aangepast.

1.3.5 Beleggingen

Aandelen

Beursgenoteerde aandelen en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in aandelen worden gewaardeerd tegen de beurskoers per balansdatum. Aandelen en participaties in instellingen welke niet beursgenoteerd zijn, worden gewaardeerd tegen intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de lokale grondslagen gebaseerde opgaven van de desbetreffende fondsmanagers.

Vastrentende waarden

Hieronder zijn opgenomen:

- Obligaties;
- Hypothecaire leningen, leningen op schuldbekentenis en andere waardepapieren met een vaste of variabele rente;
- Beursgenoteerde en niet-beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in vastrentende waarden;
- Deposito's.

Beursgenoteerde obligaties en participaties in beursgenoteerde beleggingsinstellingen die beleggen in obligaties worden gewaardeerd tegen de beurskoers per balansdatum. Obligaties en participaties in instellingen die niet beursgenoteerd zijn, worden gewaardeerd tegen intrinsieke waarde. De intrinsieke waarde wordt ontleend aan de lokale grondslagen gebaseerde opgaven van de desbetreffende fondsmanagers.

Hypothecaire leningen, leningen op schuldbekentenis en andere waardepapieren met een vaste of variabele rente worden gewaardeerd tegen de geschatte toekomstige netto kasstromen die uit de beleggingen zullen toevloeien, contant gemaakt tegen de geldende marktrente, rekening houdend met het risicoprofiel, waaronder het krediet- en liquiditeitsrisico, en de looptijd van de belegging.

Middels het Euro credit fund is voor 23 belegd in obligaties van CRH bedrijven.

Derivaten

Derivaten zijn financiële instrumenten die zijn afgeleid van meer traditionele producten zoals aandelen en obligaties. Voorbeelden van derivaten zijn valutatermijncontracten, interest rate swaps, futures, swaptions en credit default swaps. Derivaten worden gewaardeerd tegen reële waarde, te weten de relevante marktnotering per balansdatum, of als deze er niet is, de waarde die wordt bepaald met behulp van marktconforme en toetsbare waarderingsmodellen.

De posities uit hoofde van derivatencontracten betreffen valutaderivaten en worden opgenomen onder de beleggingen. Deze zijn gebaseerd op de marktwaarde van de betreffende valuta op balansdatum.

1.3.6 Vorderingen, liquide middelen en schulden

Vorderingen die geen deel uitmaken van de beleggingsportefeuille, liquide middelen en schulden worden gewaardeerd tegen geamortiseerde kostprijs. Bij de waardering van vorderingen wordt zo nodig rekening gehouden met waardeverminderingen wegens oninbaarheid.

1.3.7 Technische voorzieningen

De voorziening pensioenverplichtingen wordt gewaardeerd tegen reële waarde. De reële waarde is bepaald op basis van de contante waarde van de beste inschatting van toekomstige kasstromen die

samenhangen met de op balansdatum onvoorwaardelijke pensioenverplichtingen. De contante waarde wordt bepaald met gebruikmaking van de marktrente welke is gebaseerd op de actuele rentetermijnstructuur zoals gepubliceerd door DNB.

De inschatting van de toekomstige kasstromen vindt plaats door rekening te houden met actuele overlevingsgrondslagen. Conform het advies van de actuaris heeft het bestuur besloten de voorziening pensioenverplichtingen met ingang boekjaar 2018 te baseren op de prognosetafel AG2018. Deze tafel wordt gecorrigeerd op basis van leeftijdsafhankelijke correctiefactoren op basis van inkomensklasse “Hoog” volgens het Mercermodel 2016. Bij de berekening van de voorziening pensioenverplichtingen is uitgegaan van de op de balansdatum geldende pensioenreglementen en van de over de verstreken dienstjaren verworven aanspraken.

Per 1 januari 2018 is de pensioenrichtleeftijd van het ouderdomspensioen verhoogd van 67 jaar naar 68 jaar. De opgebouwde ouderdomspensioenen zijn daarom verhoogd met 6,02%. Deze verhoging van het ouderdomspensioen is collectief actuariel neutraal.

Jaarlijks wordt door het bestuur besloten of over de aanspraken en ingegane pensioenen toeslag wordt verleend en in hoeverre dit zal gebeuren. Per 1 januari 2019 kon gelet op de financiële positie van het fonds geen toeslag worden verleend.

De bij de berekening van de technische voorziening voor uitgesteld nabestaandenpensioen voor actieve deelnemers en slapers in aanmerking genomen partnerfrequenties voor mannen en vrouwen zijn conform de overlevingstabellen van het AG over de waarnemingsperiode 1980-1985. Voor het uitruilbare nabestaandenpensioen is deze frequentie op pensioenleeftijd 68 gelijk aan 1. Voor de verzekering van het nabestaandenpensioen is aangenomen dat de partner drie jaar jonger is dan de verzekerde man en drie jaar ouder dan de verzekerde vrouw.

Voor uitgesteld wezenpensioen wordt de technische voorziening gelijk gesteld aan 1,5% van de technische voorziening voor uitgesteld nabestaandenpensioen.

De jaarlijkse pensioenopbouw van de arbeidsongeschikte deelnemers is begrepen in de opgebouwde aanspraken. Voor de toekomstige opbouw van deze deelnemers is in de voorziening pensioenverplichtingen begrepen de contante waarde van de toekomstige vrijgestelde premies. Hierbij wordt rekening gehouden met de mate van premievrije opbouw, die afhankelijk is van de mate van arbeidsongeschiktheid. Hierbij is ervan uitgegaan dat er geen revalidatie zal plaatsvinden. Tevens is rekening gehouden met de toekomstige schadelast voor zieke deelnemers op balansdatum die naar verwachting arbeidsongeschiktheid zullen worden verklaard. Met betrekking tot deze laatste categorie is de verplichting geschat op basis van ervaringscijfers.

Met toekomstige excassokosten is rekening gehouden door de netto technische voorzieningen te verhogen met een opslag van 2,7%.

1.3.8 Herverzekerd deel technische voorziening

De technische voorziening voor risico van de herverzekeraar betreffen de aanspraken die bij Aegon zijn ondergebracht. De waarderingsgrondslagen van deze aanspraken zijn gelijk aan de fondsgrondslagen (zonder afslag voor krediet risico). Het herverzekeringsdeel technische voorzieningen (onderdeel van de passiva) is gelijk aan de technische voorzieningen voor risico van de herverzekeraar onder aftrek van de opslag voor excassokosten ad 2,7% die niet door de herverzekeraar wordt vergoed.

1.3.9 Grondslagen voor de staat van baten en lasten

Baten en lasten worden toegerekend aan het boekjaar waarop deze betrekking hebben.

Premiebijdragen

Als premiebijdragen worden verantwoord de op het boekjaar betrekking hebbende bijdragen van werkgevers en deelnemers welke voor het boekjaar zijn vastgesteld, respectievelijk bekend zijn geworden, waarbij rekening is gehouden met eventueel verleende premiekortingen en/of premieopslagen. Met toekomstige administratie- en excassokosten wordt rekening gehouden door een opslag te hanteren van 1,25% van de pensioengrondslagsom ter dekking van de administratiekosten en 2,3% van de netto premie in verband met toekomstige excassokosten.

Beleggingsresultaten

Beleggingsresultaten bestaan uit:

- Directe beleggingsopbrengsten
- Indirecte beleggingsopbrengsten
- In aftrek gebrachte kosten van vermogensbeheer
- In aftrek gebrachte transactiekosten

De directe beleggingsopbrengsten hebben betrekking op ontvangen huren, dividenden en rente. Huuropbrengsten worden lineair opgenomen gedurende de huurperiode. Dividenden worden in de staat van baten en lasten verwerkt indien het fonds daarop recht heeft verkregen en hun ontvangst waarschijnlijk is. Renteopbrengsten worden tijdsevenredig in de staat van baten en lasten verwerkt indien hun bedrag bepaalbaar is en hun ontvangst waarschijnlijk.

De indirecte beleggingsopbrengsten hebben betrekking op gerealiseerde en ongerealiseerde waardeinstijgingen of waardedalingen van de beleggingen.

De in aftrek gebrachte kosten van vermogensbeheer hebben betrekking op het beheer van de vastrentende en aandelen portefeuille gedurende de verslagperiode alsmede met de overige kosten van vermogensbeheer. De beheerfee is in mindering gebracht op de koersen van de fondsen en komen dus ten laste van de performance van de fondsen.

Pensioenuitkeringen

Pensioenen worden in de staat van baten en lasten opgenomen in de periode waarop zij betrekking hebben.

Pensioenuitvoeringskosten

De kosten worden in de staat van baten en lasten opgenomen in de periode waarop zij betrekking hebben.

Saldo overdrachten van rechten

De bij overdracht van pensioenen bepaalde overdrachtswaarden zijn gebaseerd op de wettelijke berekeningsgrondslagen. De in- en uitgaande waardeoverdrachten worden toegerekend aan het verslagjaar waarin de bijbehorende pensioenaanspraken zijn verwerkt.

Mutatie voorziening pensioenverplichtingen

De mutatie voorziening voor pensioenverplichtingen bestaat uit de volgende componenten:

Pensioenopbouw: de kosten van één jaar inkoop; toerekening vindt plaats aan de periode waarin de opbouw van pensioenrechten plaatsvindt.

Toeslagverlening: de toeslag wordt als last verwerkt voor zover vóór balansdatum een besluit daartoe genomen is.

Rentetoevoeging: de voorziening wordt opgerent op basis van de nominale rente op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur met een looptijd van één jaar.

Onttrekkingen voor pensioenuitkeringen en pensioenuitvoeringskosten: de vrijval wordt ten gunste van het resultaat verwerkt in de periode waarin de lasten bij de berekening aan de voorziening waren voorzien.

Wijziging marktrente: het effect van de aanpassing van de marktrente gedurende het jaar op basis van de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur wordt ultimo het verslagjaar bepaald en in de staat van baten en lasten opgenomen.

Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten: het saldo van actuariële inkomende en uitgaande waardeoverdrachten wordt toegerekend aan de periode waarin zij betrekking hebben.

Wijziging overlevingsgrondslagen: het effect van wijziging uit hoofde van aanpassing van de overlevingskansen van de Prognosetafel AG2016 naar de meest recente overlevingstafel, de Prognosetafel AG2018.

Wijziging technische grondslagen, opslag voor excassokosten: het effect van de verhoging van de opslag voor excassokosten van 2,3% naar 2,7%.

Overgang naar nieuwe pensioenregeling: effect van wijziging van de pensioenregeling per 1 januari 2018.

Overige mutaties voorziening pensioenverplichtingen: effect als gevolg van diverse overige oorzaken.

Overige baten en lasten

Overige baten en lasten worden opgenomen in de periode waarop zij betrekking hebben.

1.4 Grondslagen voor het kasstroomoverzicht

Het kasstroomoverzicht is opgesteld op basis van de directe methode. Onderscheid wordt gemaakt tussen kasstromen uit pensioenactiviteiten en beleggingsactiviteiten. Kasstromen in vreemde valuta worden omgerekend tegen de koers op transactiedatum. Het aan koersveranderingen toe te schrijven verschil tussen de in het kasstroomoverzicht gerapporteerde totale netto-kasstroom en de mutatie van de in de balans opgenomen geldmiddelen wordt afzonderlijk in het kasstroomoverzicht vermeld als onderdeel van de aansluiting tussen de netto-kasstroom en de balansmutatie van de geldmiddelen. Onder liquide middelen zijn opgenomen de bij banken aangehouden rekening-courantsaldi alsmede deposito's en callgelden.

2. Toelichting op de balans

2.1 Beleggingen

Het verloop van de beleggingen in 2018 is als volgt.

	Onroerend goed	Aandelen	Vastrenten- de waarden	Overige beleggingen	Totaal
	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR
Stand per 1 januari	0	268.118	509.469	669	778.256
Aankopen/ expiratie	19.147	181.897	585.145	1.910	788.099
Verkopen/ expiratie	0	200.442	573.306	0	773.748
Herwaardering	-/- 653	-/- 24.928	6.289	-/- 3.522	-/- 22.814
Stand per 31 december	18.494	224.645	527.597	-/- 943	769.793
Opgenomen op de balans onder beleggingen	18.494	224.645	527.597	195	770.931
Opgenomen op de balans onder overige passiva	0	0	0	1.138	1.138

Specificatie per regio	Aandelen + Onr. goed	Vastrentende Waarden	Overige beleggingen	Totaal
	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR
EU	62.296	337.174	-/- 943	398.527
Noord-Amerika	123.176	91.160		214.336
Azië/Pacific	27.480	11.922		39.402
Overige	30.187	87.341		117.528
Totaal	243.139	527.597	-/- 943	769.793

Specificatie per bedrijfstak	Aandelen+ Onr. goed	Vastrentende Waarden	Overige Beleggingen	Totaal
	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR
Overheid		98.052		98.052
Financiële instellingen	37.825	197.849	-/- 943	234.731
Nijverheid, handel, industrie	69.963	231.696		301.659
IT, telecom	48.760			48.760
Energie	19.835			19.835
Vastgoed	24.688			24.688
Overige	42.068			42.068
Stand per 31 december	243.139	527.597	-/- 943	769.793

De vastgoed- en aandelen en vast rentende waardenportefeuille zijn belegd in niet beursgenoteerde beleggingsfondsen.

2017

	Aandelen	Vastrentende	Overige	Totaal
	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR
Stand per 1 januari	244.924	491.232	-/- 449	735.707
Aankopen/expiratie	98.793	24.265	-/- 5.339	117.719
Verkopen/expiratie	100.458	0	0	100.458
Herwaardering	24.859	-/- 6.028	6.457	25.288
Stand per 31 december	268.118	509.469	669	778.256
Opgenomen op balans onder beleggingen	268.118	509.469	669	778.256
Opgenomen op balans onder overige passiva	0	0	0	0

Specificatie per regio	Aandelen	Vastrentende	Overige	Totaal
	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR
EU	55.245	330.557	669	386.471
Noord-Amerika	154.637	75.916		230.553
Azië/Pacific	21.668	30.223		51.891
Overige	36.568	72.773		109.341
Totaal	268.118	509.469	669	778.256

Specificatie per bedrijfstak	Aandelen	Vastrentende	Overige	Totaal
	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR
Overheid		197.994		197.994
Financiële instellingen	55.263	87.550	669	143.482
Nijverheid, handel, industrie	124.657	23.144		147.801
IT, telecom	54.908			54.908
Energie	23.734			23.734
Vastgoed	5.666			5.666
Overige	3.890	200.781		204.671
Stand per 31 december	268.118	509.469	669	778.256

Beleggingen naar waarderingmethode 2018

	Genoteerde marktprijzen	Onafhankelijke Taxaties	NCW-berekening	Andere methode
Onroerend goed	18.494	0	0	0
Aandelen	224.645	0	0	0
Vastrentende waarden	504.629	0	22.968	0
Overige beleggingen	-/- 943	0	0	0
Totaal	746.825	0	22.968	0

Voor de waardering van de posten onroerend goed, aandelen en vastrentende waarden geldt dat deze ultimo 2018 volledig waren belegd in beleggingsfondsen. Deze fondsen kennen een jaarlijkse intrinsieke waardebepaling, dagelijkse toe- en uitredingsmomenten (met uitzondering van het hypotheekfonds) en hebben voornamelijk beursgenoteerde stukken in portefeuille. De waardering van de niet beurs genoteerde beleggingsfondsen vindt plaats op intrinsieke waarde. De bepaling van de reële waarde van de hypotheekportefeuille geschiedt door de toekomstige contractuele kasstromen te verdisconteren tegen de Aegon rente, rekening houdend met vervroegde aflossingen van de klant.

De post overige beleggingen betreft de valutaderivaten die het fonds heeft afgesloten om het valutarisico van de dollar, de yen en het pond af te dekken. De waardering van deze derivaten is gebaseerd op de marktwaaarde van de valuta per balansdatum.

Omdat de door de vermogensbeheerder gehanteerde rubricering naar waarderingmethode mede als gevolg van de transitie van de beleggingsportefeuille is gewijzigd, is afgezien van het opnemen van vergelijkende cijfers.

2.2 Derivaten

Het fonds maakt gebruik van derivaten om valutarisico's af te dekken. Het valutarisico van de Dollar de Yen en het Pond was per 31 december 2018 zowel strategisch als tactisch voor 65% afgedekt. Het is het beleid van het fonds om geen derivaten af te sluiten voor speculatieve doeleinden. Het kenmerk van derivaten is dat bij het aangaan van het contract veelal geen kasstromen plaatsvinden (waarde nihil) maar dat door de hoge mate van 'leverage' de waarde van de contracten nadien erg volatiel is en een grote impact kan hebben op het resultaat van het fonds. De volgende tabel laat de marktwaaarde van de derivaten zien in relatie tot de onderliggende waarden. De onderliggende waarde is de maatstaf op basis waarvan waardeveranderingen worden gemeten en afgerekend.

	2018			2017		
	Actief	Passief	Onderliggende waarde	Actief	Passief	Onderliggende waarde
	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR
Valuta-swaps	195	1.138	33.092	669		58.217

2.3 Vorderingen en overlopende activa

Te vorderen premies werkgevers
Te vorderen dividend belasting
Te vorderen verkoop beleggingen
Te vorderen beheerfee NN Investment Partners
Stand ultimo boekjaar

2018	2017
1.000 EUR	1.000 EUR
1.652	1.713
158	0
0	1.000
149	361
1.959	3.074

Alle vorderingen hebben een resterende looptijd van korter dan een jaar.

2.4 Overige activa

Liquide middelen ultimo boekjaar

2018	2017
1.000 EUR	1.000 EUR
5.214	3.709

Onder de liquide middelen zijn opgenomen de tegoeden op bankrekeningen die onmiddellijk dan wel op korte termijn opeisbaar zijn. Deze rekeningen staan, met uitzondering van hetgeen als collateral is gestort, ter vrije beschikking van het fonds. Niet ter vrije beschikking staat een bedrag van 940.

2.5 Stichtingskapitaal en reserves

Het verloop is als volgt:

Stand ultimo vorig boekjaar
Bestemming resultaat boekjaar
Stand ultimo boekjaar

2018	2017
1.000 EUR	1.000 EUR
38.071	-/- 24.408
-/- 51.622	62.479
-/- 13.551	38.071

De pensioenwet stelt eisen aan het eigen vermogen van pensioenfondsen. De voor het fonds relevante kengetallen in relatie tot de actuele dekkingsgraad en de beleidsdekkingsgraad zijn als volgt.

Minimaal vereist vermogen
Vereist vermogen
Actuele dekkingsgraad ultimo boekjaar
Beleidsdekkingsgraad ultimo boekjaar

2018	2017
104,3%	104,3%
118,0%	118,7%
98,3%	105,0%
104,0%	101,5%

De vermogenspositie van het pensioenfonds kan worden gekarakteriseerd als dekkingstekort. Voor de berekening van het vereist vermogen wordt gebruik gemaakt van een standaard model. De actuele dekkingsgraad wordt bepaald als het vermogen van het fonds gedeeld door de voorziening pensioenverplichtingen. De beleidsdekkingsgraad is gebaseerd op de ultimo maandstanden van de actuele dekkingsgraad over de afgelopen twaalf maanden.

Herstelplan

Per 1 januari 2015 is het nieuwe Financieel Toetsingskader in werking getreden en verviel het lopende herstelplan. Per 1 juli 2015 is een nieuw herstelplan ingediend bij DNB. Uit dit herstelplan bleek dat het pensioenfonds over voldoende herstelkracht beschikt om naar verwachting binnen de wettelijke termijn van tien jaar met de beleidsdekkingsgraad het niveau van het vereist vermogen te bereiken. Begin 2019 heeft op grond van de geraamde financiële positie een evaluatie van het herstelplan plaatsgevonden. Conclusie van deze evaluatie was dat er sprake is van een haalbaar herstelplan.

2.6 Technische voorzieningen

Voorziening voor pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds
Voorziening pensioenverplichtingen herverzekering
Overige technische voorzieningen
Stand ultimo boekjaar

	2018	2017
	1.000 EUR	1.000 EUR
Voorziening voor pensioenverplichtingen voor risico pensioenfonds	787.135	743.508
Voorziening pensioenverplichtingen herverzekering	17.675	17.658
Overige technische voorzieningen	2.660	2.615
Stand ultimo boekjaar	807.470	763.781

Het verloop van de voorziening pensioenverplichtingen is als volgt:

Stand per 1 januari
Toevoeging pensioenopbouw
Indexatie en overige toeslagen
Rentetoevoeging
Onttrekking voor pensioenuitkeringen
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten
Wijziging marktrente
Mutatie overdracht van rechten
Aanpassing overlevingsgrondslagen
Wijziging opslag voor excassokosten
Overgang naar nieuwe pensioenregeling
Vervallen kostenopslag herverzekeraar
Overige mutaties
Stand per 31 december

	2018	2017
	1.000 EUR	1.000 EUR
Stand per 1 januari	743.508	757.128
Toevoeging pensioenopbouw	26.209	24.215
Indexatie en overige toeslagen	0	0
Rentetoevoeging	-/- 1.940	-/- 1.656
Onttrekking voor pensioenuitkeringen	-/- 11.474	-/- 10.922
Onttrekking voor pensioenuitvoeringskosten	-/- 853	-/- 879
Wijziging marktrente	38.794	-/- 11.364
Mutatie overdracht van rechten	-/- 3.037	88
Aanpassing overlevingsgrondslagen	-/- 7.792	0
Wijziging opslag voor excassokosten	3.138	0
Overgang naar nieuwe pensioenregeling	-/- 55	-/- 13.475
Vervallen kostenopslag herverzekeraar	0	433
Overige mutaties	637	-/- 60
Stand per 31 december	787.135	743.508

De voorziening pensioenverplichtingen nam in het boekjaar toe van 743.508 per 31 december 2017 naar 787.135 per 31 december 2018. Naast de reguliere toevoeging van de pensioenopbouw en onttrekkingen voor uitkeringen en kosten was de belangrijkste oorzaak de daling van de marktrente waardoor de voorziening met 38.794 toenam. Als gevolg van de aanpassing van de overlevingsgrondslagen daalde de voorziening met 7.792. De verhoging van de opslag voor excassokosten van 2,3% naar 2,7% leidde tot een stijging van de voorziening met 3.138.

De voorziening voor pensioenverplichtingen is naar categorieën van deelnemers als volgt samengesteld.

Actieven
Slapers
Gepensioneerden
Netto pensioenverplichtingen

	2018	2017
	1.000 EUR	1.000 EUR
Actieven	335.539	318.293
Slapers	252.543	239.033
Gepensioneerden	199.053	186.182
Netto pensioenverplichtingen	787.135	743.508

Voorziening pensioenverplichtingen herverzekering
Het verloop van deze voorziening is als volgt.

Stand 1 januari
Vervallen kostenopslag herverzekeringsdeel technische voorzieningen
Overige mutaties boekjaar
Stand 31 december

2018	2017
1.000 EUR	1.000 EUR
17.658	19.371
0	-/- 433
17	-/-1.280
17.675	17.658

Het verloop van de voorziening pensioenverplichtingen herverzekering in het jaar 2018 kan als volgt worden weergegeven:

Voorziening pensioenverplichtingen herverzekering

Stand 1 januari
Rentetoevoeging
Onttrekking wegens uitkeringen
Wijziging RTS
Wijziging overlevingsgrondslagen
Overige mutaties boekjaar
Stand 31 december

2018
1.000 EUR
17.658
-/- 45
-/- 571
628
-/- 145
150
17.675

Deze post betreft bij Aegon herverzekerde pensioenen van deelnemers die tot 1 januari 2001 deelnamen in het pensioenfonds NBM Amstelland en per die datum deelnemer werden in het pensioenfonds Cementbouw. De pensioenregeling van NBM Amstelland was verzekerd bij Aegon. Deze deelnemers kregen een totaal-toezegging van het Pensioenfonds Cementbouw omdat het de bedoeling was dat de bij Aegon opgebouwde pensioenen zouden worden overgedragen naar het Pensioenfonds Cementbouw. Uiteindelijk is deze beoogde collectieve waardeoverdracht nooit geëffectueerd. De betreffende deelnemers krijgen vanaf de pensioendatum het pensioen uitbetaald inclusief het bij Aegon verzekerde pensioen. Aegon maakt het aldaar verzekerde pensioen vanaf de pensioendatum over aan CRH Pensioenfonds in haar rol als rechtsopvolger van Pensioenfonds Cementbouw. Op de voorziening pensioenverplichtingen herverzekering is met ingang van 2017 de opslag voor excassokosten op de technische voorzieningen in mindering gebracht omdat deze opslag niet van de herverzekeraar wordt ontvangen.

Naar hun aard hebben de technische voorzieningen in het algemeen een langlopend karakter.

2.6.1 Overige technische voorzieningen

Voorziening Invaliditeitspensioen

Het verloop van de voorziening Invaliditeitspensioen is als volgt.

Stand 1 januari
Mutatie boekjaar
Stand 31 december

2018	2017
1.000 EUR	1.000 EUR
1.208	1.319
-/- 90	-/- 111
1.118	1.208

Deze voorziening omvat de contante waarde van de ingegane WAO-hiaatpensioenen. Deze voorziening heeft een overwegend langlopend karakter.

IBNR Arbeidsongeschiktheid

Het verloop van de voorziening IBNR is als volgt.

2018	2017
1.000 EUR	1.000 EUR

Stand 1 januari
Mutatie boekjaar
Stand 31 december

1.407	2.494
135	-/- 1.087
1.542	1.407

Deze voorziening heeft betrekking op schadegevallen als gevolg van arbeidsongeschiktheid die al wel is opgetreden maar nog niet bij het fonds is gemeld omdat gedurende de eerste twee jaar zieke werknemers door de werkgever worden doorbetaald. De omvang van de niet gemelde schade is geraamd op twee maal de jaarpremie voor voortzetting van de pensioenopbouw tijdens arbeidsongeschiktheid.

Doordat de opslag in de premie ter dekking van het arbeidsongeschiktheidsrisico in 2017 werd verlaagd van 5% naar 3% daalden de jaarpremies voor arbeidsongeschiktheid navenant. De vrijval van de voorziening IBNR in 2017 ad 1.087 bevat daardoor een éénmalige bate van ongeveer 900.

Totaal overige technische voorzieningen

Voorziening Invaliditeitspensioen
Voorziening IBNR Arbeidsongeschiktheid
Totaal overige technische voorzieningen

2018	2017
1.000 EUR	1.000 EUR
1.118	1.208
1.542	1.407
2.660	2.615

2.7 Schulden en overlopende passiva

Schulden pensioenactiviteiten:
- Schulden aan werkgevers
- Te betalen loonheffing
- Te betalen advies- en administratiekosten
Schulden beleggingsactiviteiten:
- Valutaderivaten
Overige schulden
Stand ultimo boekjaar

2018	2017
1.000 EUR	1.000 EUR
121	170
273	262
260	332
1.138	0
68	81
1.860	845

De schulden en overlopende passiva hebben een looptijd van korter dan één jaar.

3. Toelichting op de staat van baten en lasten

3.1 Premiebijdragen

De premiebijdragen van de aangesloten ondernemingen en deelnemers zijn als volgt.

	2018	2017
	1.000 EUR	1.000 EUR
Werkgeversdeel	20.447	19.043
Werknemersdeel	4.603	4.296
Premie overgangsregeling 55-min	1.672	2.149
	26.722	25.488

De kostendekkende premie is als volgt opgebouwd.

	2018	2017
	1.000 EUR	1.000 EUR
Actuariële premie benodigd voor onvoorwaardelijke verplichtingen	26.402	24.820
Opslag voor het in stand houden van het eigen vermogen	5.043	4.517
Opslag voor uitvoeringskosten	573	520
Bijdrage aan voorwaardelijke onderdelen	0	0
Totaal kostendekkende premie	32.018	29.857

De ontvangen premie over 2018 (exclusief de overgangsregeling 55-min) bedraagt 25.050. De benodigde premie (inclusief solvabiliteitsopslag) bedroeg 32.018. Er was derhalve sprake van een tekort van 6.968. Na aftrek van de solvabiliteitsopslag resteert een tekort van 1.925.

Voor de toets op kostendekkendheid is de ex-ante kostendekkende toetspremie van belang. Deze bedraagt 23.696. De hier tegenover staande feitelijke premie (exclusief premie overgangsregeling 55-min) bedraagt 25.050 en is 1.354 hoger dan de kostendekkende toetspremie ad 23.696.

De feitelijke ontvangen premie na aftrek van de opslag voor administratiekosten bedraagt 24.477 (25.050 -/- 573). Actuarieel benodigd was 26.402. De premiedekkingsgraad komt daarmee op 92,7% (2017; 91,9%). Dit is boven de door het bestuur vastgestelde ondergrens van 90%.

De ex-ante kostendekkende premie is als volgt opgebouwd.

	2018	2017
	1.000 EUR	1.000 EUR
Actuariële premie benodigd voor onvoorwaardelijke verplichtingen	13.558	12.827
Opslag voor het in stand houden van het eigen vermogen	2.590	2.335
Opslag voor uitvoeringskosten	576	601
Bijdrage aan voorwaardelijke onderdelen	6.972	5.852
Sub-totaal kostendekkende premie	23.696	21.615

3.2 Beleggingsresultaten

2018	Onroerend goed	Aandelen	Vastrenten- de waarden	Overige beleggingen +derivaten	Totaal
	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR
Direct resultaat	0	3.474	73	-/- 10	3.537
Waardeveranderingen	-/- 653	-/- 24.929	6.289	-/- 3.522	-/- 22.815
Korting -/- kosten vermogensbeheer	0	45	106	0	151
Totaal	-/- 653	-/- 21.410	6.468	-/- 3.532	-/- 19.127

2017	Onroerend goed	Aandelen	Vastrenten- de waarden	Overige beleggingen + derivaten	Totaal
	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR
Direct resultaat	0	3.745	4.589	-/- 6	8.328
Waardeveranderingen	0	24.859	-/- 6.028	6.457	25.288
Korting -/- kosten vermogensbeheer	0	144	316	0	460
Totaal	0	28.748	-/- 1.123	6.451	34.076

Kosten van vermogensbeheer

	2018 1.000 EUR	2017 1.000 EUR
Transactiekosten	83	179
Beheerfee, rechtstreeks aan vermogensbeheerder	364	68
Vermogensbeheerkosten toegerekend vanuit administratiekosten	168	170
Af: Korting beheervergoeding vermogensbeheerder	-/- 766	-/- 877
Saldo	-/- 151	-/- 460

3.3 Pensioenuitkeringen

	Aantallen 31-12-2018	2018 1.000 EUR	2017 1.000 EUR
Ouderdomspensioen	1.070	9.302	8.924
Nabestaandenpensioen	304	2.062	1.970
Wezenpensioen	40	47	44
Arbeidsongeschiktheidspensioen	36	112	110
	1.450	11.523	11.048

3.4 Pensioenuitvoeringskosten

	2018	2017
	1.000 EUR	1.000 EUR
Pensioenbureau	446	458
Kosten pensioenadministratie pakket	79	57
Administratiekosten	23	18
Advies- en actuariskosten	240	207
Kosten accountant	52	45
Kosten juridisch adviseur	7	8
Kosten toezichthouders	61	56
Kosten beleggingsadvies	82	96
Opleidingskosten bestuur	10	4
Bestuur	2	2
Verantwoordingsorgaan	1	2
Visitatiecommissie	18	18
Diversen	0	0
	1.021	971
Af: Toegerekend aan vermogensbeheerkosten	-/- 168	-/- 170
Totaal administratiekosten	853	801

De kosten van het pensioenadministratiepakket namen met 22 toe van 57 in 2017 tot 79 in 2018. Belangrijkste oorzaak hiervan is de implementatie van de nieuwe pensioenregeling per 1 januari 2018.

De post advies- en actuariskosten bedroeg 207 in 2017. In 2018 bedroeg deze post 240. Deze stijging met 33 wordt voornamelijk veroorzaakt door de kosten in verband met de voorbereiding van de nieuwe regeling 2018 ad 28.

Met ingang van het jaar 2016 wordt een deel van de administratiekosten toegerekend aan de vermogensbeheerkosten. Dit betreft de kosten van de externe beleggingsadviseur en een deel van de kosten van het pensioenbureau.

Overeenkomstig artikel 96 van de Pensioenwet wordt vermeld dat het pensioenfonds in het afgelopen jaar geen dwangsommen en boetes zijn opgelegd. De accountantskosten, zoals hierboven opgenomen als onderdeel van de pensioenuitvoeringskosten, kunnen worden gespecificeerd zoals hieronder weergegeven.

	2018	2017
	1.000 EUR	1.000 EUR
Controle van de jaarrekening	44	38
Audit in kader van gegevensaanlevering UWV	8	7
	52	45

3.5 Mutatie voorziening pensioenverplichtingen

	2018	2017
	1.000 EUR	1.000 EUR
Stand per 1 januari	743.508	757.128
Pensioenopbouw	26.209	24.215
Toeslagverlening	0	0
Rentetoevoeging	-/- 1.940	-/- 1.656
Onttrekking voor pensioenuitkeringen en –uitvoeringskosten	-/- 12.327	-/- 11.801
Wijziging rentetermijnstructuur	38.794	-/- 11.364
Wijziging uit hoofde van overdracht van rechten	-/- 3.037	88
Wijziging uit hoofde van aanpassing levenskansen	-/- 7.792	0
Wijziging overige technische grondslagen	3.138	0
Overgang naar nieuwe pensioenregeling	-/- 55	-/- 13.475
Vervallen kosten opslag herverzekeraar	0	433
Overige mutaties	637	-/- 60
Stand per 31 december	787.135	743.508

De post pensioenopbouw betreft de kosten van één jaar diensttijdopbouw. Deze post is 1.994 hoger dan in 2017. Dit is voornamelijk het gevolg van de gedaalde rekenrente en de toename van het aantal actieve deelnemers.

Er heeft per 1 januari 2018 evenals in 2017 geen toeslagverlening plaats gevonden.

De rentetoevoeging bedraagt -/- 0,260% (2017 -/- 0,217%) en betreft de éénjaarsrente uit de door DNB gepubliceerde rentetermijnstructuur aan het begin van het boekjaar. De marktrente op basis van de rentetermijnstructuur behorend bij het profiel van de verplichtingen bedraagt per ultimo verslagjaar 1,50% (2017 1,60%) tegen 1,60% (2017 1,40%) aan het begin van het verslagjaar.

De omrekening naar de nieuwe rentetermijnstructuur is opgenomen in de post wijziging marktrente. Per saldo daalde de marktrente in 2018 met circa 0,1%-punt. Dit leidde tot een stijging van de voorziening pensioenverplichtingen van 38.794.

In 2018 vond een wijziging uit hoofde van aanpassing van de overlevingskansen plaats. Dit was het gevolg van de overgang naar de meest recente overlevingstafel, de Prognosetafel AG2018. Dit leidde tot een daling van de voorziening van 7.792.

Het bestuur heeft de hoogte van de opslag voor excassokosten per 31 december 2018 geëvalueerd. Dit heeft er toe geleid dat deze opslag is verhoogd van 2,3% naar 2,7%. De voorziening nam hierdoor met 3.138 toe.

Per 1 januari 2018 is de nieuwe pensioenregeling van CRH Pensioenfonds van kracht geworden. Onderdeel hiervan is dat het nabestaandenpensioen voortaan op opbouwbasis wordt gefinancierd in plaats van op risicobasis. Om te voorkomen dat door het vervallen van de verzekering op risicobasis, de dekking bij overlijden over de jaren dat het nabestaandenpensioen op risicobasis was verzekerd zou verminderen, heeft het bestuur besloten om op 31 december 2017 een deel van het opgebouwde ouderdomspensioen om te zetten in een gefinancierd nabestaandenpensioen. Deze omzetting vond zodanig plaats dat het nabestaandenpensioen 70% bedraagt van het ouderdomspensioen na omzetting op het moment van toekenning. Dit leverde in 2017 een bate op van ongeveer 14.613. Per 1 januari 2018 is de pensioenrichtleeftijd van het ouderdomspensioen verhoogd van 67 naar 68 jaar. Dit gebeurde collectief actuariael neutraal en leidde tot een beperkte vrijval van de voorziening van 145. Verder is de dekking van het nabestaandenpensioen bij overlijden voor de pensioenrichtleeftijd in een aantal gevallen waarin deze dreigde te verminderen, opgetrokken tot het niveau dat gold vóór 2018. Deze compensatie bedroeg 90 zodat het effect van de overgang naar de nieuwe pensioenregeling in 2018 uitkwam op een vrijval van de voorziening van 55.

De post overige mutaties bedroeg 637 in het boekjaar 2018. Deze post bestond o.a. uit een positief resultaat op sterfte ad 1.435 en een negatief resultaat op arbeidsongeschiktheid ad 1.088.

3.6 Mutatie overige technische voorzieningen

	2018 1.000 EUR	2017 1.000 EUR
Mutatie Voorziening Invaliditeitspensioen	-/- 90	-/- 111
Mutatie Voorziening Arbeidsongeschiktheid IBNR	135	-/- 1.087
	45	-/- 1.198

De mutatie van de voorziening IBNR Arbeidsongeschiktheid is nagenoeg geheel het gevolg van de doorgevoerde verlaging van de opslag voor arbeidsongeschiktheid in de premie van 5% in 2016 naar 3% in 2017. Hierdoor daalden de te reserveren jaarpremies in dezelfde mate als de opslag voor arbeidsongeschiktheid. Dit leidde in 2017 tot een vrijval van ongeveer 900.

3.7 Saldo overdracht van rechten

	2018 1.000 EUR	2017 1.000 EUR
Uitgaande waardeoverdrachten	4.158	0
Inkomende waardeoverdrachten	1.093	94
Per saldo uitgaande overdrachten	3.065	-/- 94

3.8 Overige lasten

	2018 1.000 EUR	2017 1.000 EUR
Afkopen	63	72
Premie herverzekering	41	76
	104	148

De premie herverzekering is met 35 afgenomen van 76 in 2017 naar 41 in 2018. Oorzaak hiervan is de eindafrekening over de jaren 2015 tot en met 2017 die ten laste van 2017 is geboekt. Doordat het nabestaandenpensioen in 2015 is verbeterd is de eindafrekening over deze jaren hoger uit gevallen dan de in rekening gebrachte voorschotpremies.

Aantal personeelsleden

Bij het fonds zijn geen werknemers in dienst. De werkzaamheden worden verricht door werknemers die in dienst zijn bij CRH Nederland. De hieraan verbonden kosten zijn door CRH Nederland aan het fonds doorbelast.

Bezoldiging bestuurders

De bezoldiging in de vorm van een onkostenvergoeding voor de bestuurders bedraagt 2 (2017: 2).

Verbonden partijen

(a) *Identiteit van verbonden partijen*

Door het fonds worden de aangesloten werkgevers, de aangesloten ondernemingen en hun bestuurders tot de zogenaamde ‘verbonden partijen’ gerekend.

(b) *Transacties met bestuurders*

Er zijn geen leningen verstrekt aan noch is er sprake van vorderingen op (voormalige) bestuurders.

(c) *Overige transacties met verbonden partijen*

Verwezen wordt naar de uitvoeringsovereenkomst tussen fonds en werkgevers met betrekking tot de financiering van de aanspraken en de uitvoering van de regeling.

Niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen

Er is geen sprake van niet in de balans opgenomen rechten en verplichtingen.

Belastingen

De activiteiten van het fonds zijn vrijgesteld van belastingheffing in het kader van de vennootschapsbelasting.

4. Risicobeheer

Solvabiliteitsrisico

In het bestuursverslag is ingegaan op de beleidsmatige aspecten van het risicobeheer. In deze paragraaf worden de kwantitatieve en kwalitatieve toelichtingen op de posten in de balans opgenomen. Het bestuur van het fonds houdt toezicht op het beheersen van de risico's. Hiertoe is in het boekjaar een matrix opgesteld aan de hand waarvan de diverse risico's periodiek worden getoetst.

Het belangrijkste risico voor het fonds betreft het solvabiliteitsrisico, ofwel het risico dat het fonds niet beschikt over voldoende vermogen om te kunnen voldoen aan haar (toekomstige) pensioenverplichtingen. De solvabiliteit wordt gemeten conform de richtlijnen welke bepaald zijn door de toezichthouder. De solvabiliteit wordt gemeten aan de hand van de actuele dekkingsgraad en het vereist vermogen. Onderstaand ziet u de solvabiliteit van het fonds berekend op basis van de door de toezichthouder voorgeschreven methodiek waarbij gekeken wordt naar beschikbaarheid van buffers ter dekking van de diverse risico's welke een impact hebben op de mate waarin het fonds in staat wordt geacht te kunnen voldoen aan haar toekomstige verplichtingen.

De actuele dekkingsgraad van het fonds daalde in het afgelopen boekjaar van 105,0% op 31 december 2017 tot 98,3% op 31 december 2018.

Vereist vermogen

Zoals hiervoor genoemd dient het fonds op grond van de pensioenwet te beschikken over een vereist vermogen. Hierbij wordt voor een zestal risicofactoren het effect gemeten van een onmiddellijke verandering op het vermogen.

1. Renterisico (S1)

Bij de bepaling van het renterisico wordt uitgegaan van de meest ongunstige wijziging van de rentetermijnstructuur (c.q. een daling van de rente) volgens een vastgestelde tabel. Een daling van de rente leidt tot een verhoging van de voorziening en tot een waardestijging van de vastrentende waarden. Het saldo van deze twee effecten vormen samen het renterisico.

Het renterisico is het risico dat de reële waarde van toekomstige kasstromen van een financieel instrument fluctueert als gevolg van wijzigingen in de marktrentetarieven. Het door het fonds gelopen risico wegens fluctuaties in de marktrentes heeft zowel betrekking op de vastrentende beleggingen als op de voorziening pensioenverplichtingen. Als de rente stijgt of daalt heeft dit effect op de marktwaarde van de beleggingen en de pensioenverplichtingen. De rentegevoeligheid van het fonds is afhankelijk van de gemiddelde looptijd van de vastrentende beleggingen ten opzichte van de gemiddelde looptijd van de pensioenverplichtingen. Het fonds beheerst het renterisico door de gemiddelde looptijd van de beleggingen te verlengen. Het fonds belegt hiertoe in een combinatie van Duration Matching Fondsen, bedrijfsobligatiefondsen en een hypotheekfonds. De Duration Matching fondsen kennen een M, een L en een XL variant met verschillende looptijden. Door de verhouding tussen deze drie looptijden te optimaliseren wordt de curve van 30% van de verplichtingen zo goed mogelijk nagebootst. Het curve risico wordt hiermee zo veel mogelijk beperkt. De mate van afdekking van het renterisico per 31 december 2018 op basis van marktrente wordt geraamd op 28,9%.

	2018	2017
Gemiddelde looptijd van vastrentende beleggingen	13,3	10,1
Gemiddelde looptijd van de pensioenverplichtingen	22,2	22,0

De gemiddelde looptijd van de pensioenverplichtingen is berekend rekening houdend met de door DNB gepubliceerde RTS ultimo boekjaar.

De gevoeligheid van het renterisico op de actuele dekkingsgraad van het fonds kan als volgt worden weergegeven.

	1% daling	1% stijging
Impact op de actuele dekkingsgraad 2018	-/- 12,5%	14,4%
Impact op de actuele dekkingsgraad 2017	-/- 12,2%	14,0%

2. Zakelijke waarden risico (S2)

De beleggingsportefeuille zakelijke waarden (aandelen) van het fonds staat bloot aan een marktprijsrisico dat voortvloeit uit onzekerheden omtrent de toekomstige waarde van de aandelen waarin is belegd. Het fonds beheerst het prijsrisico door middel van diversificatie en de in het mandaat aan de vermogensbeheerder vastgelegde maximale afwijkingen van de benchmark. Periodiek rapporteert de vermogensbeheerder aan de door het bestuur ingestelde beleggingscommissie. De beleggingscommissie rapporteert en adviseert periodiek aan het bestuur.

De aan te houden buffer houdt rekening met een effect van een daling van de zakelijke waarden aan de hand van een daling van de benchmark voor aandelen met 30% voor beursgenoteerde aandelen in ontwikkelde markten plus beursgenoteerd vastgoed, met 40% voor emerging markets en voor private equity, en een daling van de benchmark voor niet-beursgenoteerd onroerend goed met 15%. Tussen de hier onderscheiden risico's wordt een correlatie van 0,75 gehanteerd.

3. Valutarisico (S3)

Valutarisico is het risico dat de reële waarde van toekomstige kasstromen fluctueert als gevolg van wijzigingen in valutakoersen. De blootstelling van het fonds aan het risico van wijzigingen in valutakoersen heeft uitsluitend betrekking op de beleggingen van het fonds. Het strategisch beleid van het fonds is in het afgelopen boekjaar gewijzigd.

Het afdekkingsbeleid ziet er als volgt uit.

- Totale non-Euro valuta exposure (niet afgedekt):
 - 13,5% met bandbreedte van +3,0% (dus max. 16.5% aan non-Euro currency exposure; geen minimum)
- Ontwikkelde landen valuta exposure:
 - Maximaal 5% aan US\$ exposure
 - Maximaal 2.5% per overig individueel ontwikkelde landen valuta exposure
- Opkomende/Frontier landen valuta exposure:
 - Maximaal 1.5% per valuta
 - Voor Renminbi/Yuan geldt een valutamijmet van maximaal 2.5% gezien de omvang van de marktkapitalisatie en economie van China.

De valutapositie voor en na afdekking kan als volgt worden weergegeven.

	2018		
	Beleggingen in vreemde valuta	Valuta afdekking	Netto- positie
	1.000 EUR	1.000 EUR	1.000 EUR
US-Dollar	61.207	39.033	22.174
Britse Pond	8.375	0	8.375
Japanse Yen	5.076	0	5.076
Overige valuta	66.991	0	66.991
Sub-totaal	141.649	39.033	102.616
Euro	629.360	-/- 39.033	668.393
Totaal	771.009	0	771.009

De aan te houden buffer houdt rekening met een effect van een daling van de valutakoersen in ontwikkelde markten met 20% en in opkomende markten van 35%.

4. *Commodities (S4)*

De aan te houden buffer houdt rekening met een effect van een afwijking van de benchmark voor commodities met 35%.

5. *Kredietrisico (S5)*

Het Kredietrisico is het risico dat een tegenpartij de verplichtingen niet nakomt die voortvloeien uit een financieel instrument of een contract met een afnemer, waardoor financiële schade ontstaat. Het fonds staat bloot aan kredietrisico in verband met haar operationele activiteiten (voornamelijk premievorderingen en vorderingen op herverzekeraars) en beleggingsactiviteiten.

De aan te houden buffer voor dit risico wordt bepaald aan de hand van een veronderstelde stijging van de creditspreads waarbij onderscheid wordt gemaakt naar ratingklasse:

- Europese staatsobligaties met een AAA-rating geen stijging;
- Overige instrumenten met een AAA-rating, een stijging van 60 basispunten;
- Instrumenten met een AA rating, een stijging van 80 basispunten;
- Instrumenten met een A rating, een stijging van 130 basispunten;
- Instrumenten met een BBB rating, een stijging van 180 basispunten;
- Instrumenten met een lagere of zonder rating, een stijging van 530 basispunten.

Premievorderingen

Het debiteurenrisico wordt door het fonds beheerst met inachtneming van het vastgestelde beleid, procedures en controles van het fonds.

Vordering op herverzekeraar

In de balans is een vordering op Aegon opgenomen in verband met de vordering van herverzekerde pensioenaanspraken van actieve, gewezen en gepensioneerde deelnemers. Op deze post is geen afslag in verband met kredietrisico in mindering gebracht.

Beleggingen

Het kredietrisico dat voortvloeit uit de beleggingen wordt beheerst in overeenstemming met het beleid van het fonds. Het is het beleid van het fonds om uitsluitend beleggingstransacties af te sluiten met te goeder naam en faam bekend staande tegenpartijen.

Kredietrisico kan worden uitgedrukt in een creditrating. Creditratings variëren van AAA (zeer kredietwaardig) tot de laagste rating C. De verdeling van de vastrentende waarden naar creditrating is als volgt.

Credit Rating Klasse

AAA
AA
A
BBB
Lager dan BBB
Geen rating
Liquiditeiten begrepen in beleggingen
Totaal vastrentende waarden

31 december 2018	31 december 2017
1.000 EUR	1.000 EUR
63.150	142.320
29.668	95.499
254.430	76.939
121.893	133.336
47.939	14.852
13.869	4.412
-/- 3.352	42.111
527.597	509.469

Liquiditeitsrisico

Liquiditeitsrisico is het risico dat het fonds over onvoldoende liquiditeit beschikt om aan haar verplichtingen te kunnen voldoen. Omdat de inkomende geldstroom in de vorm van premies en directe beleggingsopbrengsten de uitgaande geldstroom in de vorm van uitkeringen, kosten en uitgaande waardeoverdrachten ruim te boven gaat, is het liquiditeitsrisico van het fonds te verwaarlozen. Wel bestaat het risico dat bij extreme marktontwikkelingen de contractuele betalingsverplichtingen uit hoofde van valutacontracten kunnen leiden tot gedwongen verkoop van beleggingen, waarbij niet altijd de beste prijs verkregen kan worden.

Concentratierisico

Concentraties van risico's kunnen zich voordoen als gevolg van risico's ten opzichte van één debiteur of ten opzichte van een groep van debiteuren met zodanig vergelijkbare kenmerken dat hun mogelijkheden om aan hun verplichtingen te voldoen naar verwachting op vergelijkbare wijze worden beïnvloed door veranderingen in economische of andere omstandigheden. In het beleid van het fonds staat risicospreiding centraal. Door te beleggen in fondsen wordt een adequate mate van spreiding bewerkstelligd.

6. Verzekeringstechnisch risico (S6)

Het verzekeringstechnisch risico is het risico dat voor de levenslange uitkeringen te weinig (of te veel) wordt voorzien. Het belangrijkste risico is het langlevensrisico. Het langlevensrisico is het risico dat deelnemers langer blijven leven dan gemiddeld door het fonds is verondersteld.

De waardering van de voorziening pensioenverplichtingen vindt plaats op grond van de prognosetafel AG2018 waarbij een leeftijdsafhankelijke tabel voor de afwijkende sterftekanzen van de populatie van het fonds is toegepast. Voor wat betreft deze correctiefactoren wordt gebruik gemaakt van het Mercermodel 2016 inkomensklasse "Hoog". De verwachting is dat het langlevensrisico hiermee op adequate wijze in de waardering van de pensioenverplichtingen is verdisconteerd.

De verzekeringstechnische risico's betreffen drie risicofactoren die verband houden met sterfte. Het procesrisico, de sterfteonzekerheid (TSO) en negatieve stochastische afwijkingen (NSA). Het procesrisico neemt af naarmate het deelnemersbestand toeneemt, omdat het sterfteproces dan beter kan worden geschat. De risicofactoren TSO en NSA houden respectievelijk rekening met de onzekerheid in de sterftetrend en met de negatieve stochastische afwijkingen.

De effecten van de factoren S1 tot en met S6 leiden tot onderstaande opstelling van het vereist eigen vermogen per 31 december 2018.

Risico's

	Bedrag bij huidige Beleggingsmix	Bedrag bij strategische Beleggingsmix
	1.000 EUR	1.000 EUR
S1 Renterisico	48.568	44.287
S2 Risico zakelijke waarden	85.187	92.005
S3 Valutarisico	23.387	33.188
S4 Grondstoffenrisico	0	0
S5 Kredietrisico	32.794	34.421
S6 Verzekeringstechnisch risico	24.962	24.962
S10 Actief beheer risico	12.193	13.127
Vereist eigen vermogen	139.239	145.444
TV ultimo 2018	807.304	807.304
Vereist eigen vermogen 2018	17,2%	18,0%
Vereist eigen vermogen 2017	20,2%	18,7%

Inflatierisico

Het fonds heeft de ambitie om de pensioenen te verhogen op basis van de prijsinflatie. Toeslagverlening (indexatie) vindt uitsluitend plaats als de financiële positie van het fonds dit naar het oordeel van het bestuur toelaat. In het nieuwe FTK wordt de zogenoemde haalbaarheidstoets geïntroduceerd. Hierbij wordt het verwacht pensioenresultaat berekend en afgezet tegen een volledig geïndexeerd pensioen. Dit geeft het fonds en de deelnemer in de nabije toekomst meer inzicht in het inflatierisico. Het beleggingsbeleid van het fonds biedt een beperkte bescherming tegen het inflatierisico. Alleen van de categorie aandelen waarin strategisch voor 30% wordt belegd, wordt een positieve correlatie met de inflatie verwacht.

Reële waarde

De beleggingen en de pensioenverplichtingen zijn in de balans gewaardeerd tegen marktwaarde.

Gebeurtenissen na balansdatum

Er zijn geen belangrijke gebeurtenissen na balansdatum te melden.

Resultaatbestemming

In de statuten van Stichting CRH Pensioenfonds is geen expliciete regeling opgenomen omtrent de resultaatbestemming. Voorgesteld wordt het negatieve resultaat over het jaar 2018 ad 51.664 ten laste te brengen van de overige reserves. Dit voorstel is reeds verwerkt in de jaarrekening.

Amsterdam, 20 juni 2019

Namens de werkgever:
F.A.J. Brouwer (voorzitter)

Namens de gepensioneerden:
R.J. Boesjes (bestuurslid)

Namens de werkgever:
R.W.T.H. de Kok (bestuurslid)

Namens de werknemers:
E.J.S. Herremans (secretaris)

Namens de werknemers
E.D. de Boer (bestuurslid)

5. Overige gegevens

CONTROLEVERKLARING VAN DE ONAFHANKELIJKE ACCOUNTANT

Aan het bestuur van
Stichting CRH Pensioenfonds

Verklaring over de in het jaarverslag opgenomen jaarrekening 2018

Ons oordeel

Wij hebben de jaarrekening 2018 van Stichting CRH Pensioenfonds (hierna ook: “het pensioenfonds”) te Rijswijk gecontroleerd.

Naar ons oordeel geeft de in dit jaarverslag opgenomen jaarrekening een getrouw beeld van de grootte en de samenstelling van het vermogen van Stichting CRH Pensioenfonds op 31 december 2018 en van de staat van baten en lasten over 2018 in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

De jaarrekening bestaat uit:

1. de balans per 31 december 2018;
2. de staat van baten en lasten over 2018; en
3. de toelichting met een overzicht van de gehanteerde grondslagen voor financiële verslaggeving en andere toelichtingen.

De basis voor ons oordeel

Wij hebben onze controle uitgevoerd volgens het Nederlands recht, waaronder ook de Nederlandse controlestandaarden vallen. Onze verantwoordelijkheden op grond hiervan zijn beschreven in de sectie 'Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening'.

Wij zijn onafhankelijk van Stichting CRH Pensioenfonds zoals vereist in de Wet toezicht accountantsorganisaties (Wta), de Verordening inzake de onafhankelijkheid van accountants bij assurance-opdrachten (ViO) en andere voor de opdracht relevante onafhankelijkheids-regels in Nederland. Verder hebben wij voldaan aan de Verordening gedrags- en beroepsregels accountants (VGBA).

Wij vinden dat de door ons verkregen controle-informatie voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel.

Materialiteit

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Op basis van onze professionele oordeelsvorming hebben wij de materialiteit voor de jaarrekening als geheel bepaald op € 3,9 miljoen. De materialiteit is vastgesteld op basis van een percentage van 0,5% van de som van het stichtingskapitaal, de reserves en de technische voorzieningen. Wij hebben voor deze grondslag gekozen gelet op het feit dat deze bepalend is bij de berekening van de (beleids)dekkingsgraad. Wij houden ook rekening met afwijkingen en/of mogelijke afwijkingen die naar onze mening voor de gebruikers van de jaarrekening om kwalitatieve redenen materieel zijn. Wij zijn met het bestuur overeengekomen dat wij tijdens onze controle geconstateerde afwijkingen boven € 116.000 rapporteren, alsmede kleinere afwijkingen die naar onze mening om kwalitatieve redenen relevant zijn.

De kernpunten van onze controle

In de kernpunten van onze controle beschrijven wij zaken die naar ons professionele oordeel het meest belangrijk waren tijdens onze controle van de jaarrekening. De kernpunten van onze controle hebben wij met het bestuur gecommuniceerd, maar vormen geen volledige weergave van alles wat is besproken. Wij hebben onze controlewerkzaamheden met betrekking tot deze kernpunten bepaald in het kader van de jaarrekeningcontrole als geheel. Onze bevindingen ten aanzien van de individuele kernpunten moeten in dat kader worden gezien en niet als afzonderlijke oordelen over deze kernpunten.

Beschrijving kernpunt	Samenvatting uitgevoerde werkzaamheden
Waardering van beleggingen De beleggingen zijn een significante post op de balans van het pensioenfonds en bestaan bijna in zijn geheel uit beleggingen in beleggingsfondsen. In de toelichting bij de jaarrekening geeft het pensioenfonds de gehanteerde waarderingsgrondslagen weer. In paragraaf 1.3.5 van de toelichting op de balans per 31 december 2018 zijn de gehanteerde waarderingsmethoden en belangrijke veronderstellingen voor waardering van de beleggingen uiteengezet.	Onze controlewerkzaamheden omvatten onder andere het: ▪ beoordelen van de juiste werking van interne beheersingsmaatregelen ten aanzien van vermogensbeheer. Voor zover relevant voor onze controle van de jaarrekening hebben wij gebruikgemaakt van de ontvangen ISAE 3402 type II rapportage van de vermogensbeheerder; ▪ voor beleggingen in beleggingsfondsen met een marktnotering: vaststellen dat de waarde per participatie volgens de beleggingsadministratie van het fonds aansluit op de waarde per participatie van een externe bron. ▪ voor beleggingen in beleggingsfondsen zonder een marktnotering: vaststellen dat de waarderingsgrondslagen van de beleggingsfondsen vergelijkbaar zijn met die van het pensioenfonds en dat waarde per participatie volgens de laatste jaarrekening overeenkomt met de door het pensioenfonds gehanteerde waarde; ▪ toetsen of de in de jaarrekening opgenomen toelichting adequaat is gegeven de geldende verslaggevingsregels.

Beschrijving kernpunt	Samenvatting uitgevoerde werkzaamheden
Waardering van de technische voorzieningen De technische voorzieningen zijn gevormd ter dekking van de belangrijkste verplichtingen van het pensioenfonds. In de toelichting op de jaarrekening geeft het pensioenfonds de gehanteerde waarderingsgrondslagen weer. In het onderdeel ‘risicomanagement’ (risicoparagraaf) is de gevoeligheid van de berekening van de technische voorzieningen voor schattingen uiteengezet, inclusief onzekerheden.	Bij de vaststelling van de adequate waardering, waaronder de toereikendheid van deze voorziening, hebben wij gebruik gemaakt van de uitkomsten van de werkzaamheden van de certificerend actuaire. Om dit te kunnen doen hebben wij onder andere instructies gegeven aan de certificerend actuaire en zijn de bevindingen en het certificeringsrapport door ons met hem besproken. Door ons is tevens nagegaan of: ▪ de administratieve basisgegevens van deelnemers, slapers en pensioengerechtigden, die door de certificerend actuaire worden gehanteerd bij het certificeren de technische voorziening voor pensioenverplichtingen, in alle van materieel belang zijnde aspecten juist, volledig en in overeenstemming met de pensioenregeling zijn opgesteld; ▪ de toegepaste methodiek ter bepaling van de voorziening aanvaardbaar is, gegeven de karakteristieken van de verzekerde risico's; ▪ de door het bestuur gebruikte aannames en schattingen in overeenstemming zijn met de gekozen actuariële grondslagen, voldoende zijn onderbouwd en juist zijn toegepast; ▪ de interne beheersing met betrekking tot mutatieverwerking in de pensioenadministratie is geborgd. Het afstemmen met gegevens van externe partijen waaronder de werkgever, maakt deel uit van de interne beheersing.

verklaring over de in het jaarverslag opgenomen Andere informatie

Naast de jaarrekening en onze controleverklaring daarbij, omvat het jaarverslag andere informatie bestaande uit de volgende onderdelen; algemene informatie, kerncijfers, verslag van het bestuur, verslag van het verantwoordingsorgaan, reactie van het bestuur op verslag verantwoordingsorgaan, verslag visitatiecommissie, reactie bestuur op verslag visitatiecommissie en overig.

Op grond van onderstaande werkzaamheden zijn wij van mening dat de andere informatie:

- met de jaarrekening verenigbaar is en geen materiële afwijkingen bevat;
- alle informatie bevat die op grond van Titel 9 Boek 2 BW is vereist.

Wij hebben de andere informatie gelezen en hebben op basis van onze kennis en ons begrip, verkregen vanuit de jaarrekeningcontrole of anderszins, overwogen of de andere informatie materiële afwijkingen bevat.

Met onze werkzaamheden hebben wij voldaan aan de vereisten in Titel 9 Boek 2 BW en de Nederlandse Standaard 720. Deze werkzaamheden hebben niet dezelfde diepgang als onze controlewerkzaamheden bij de jaarrekening.

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opstellen van de andere informatie, waaronder het bestuursverslag en de overige gegevens in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW.

Beschrijving van verantwoordelijkheden met betrekking tot de jaarrekening

verantwoordelijkheden van het bestuur met betrekking tot de jaarrekening

Het bestuur is verantwoordelijk voor het opmaken en getrouw weergeven van de jaarrekening in overeenstemming met Titel 9 Boek 2 BW van het in Nederland geldende Burgerlijk Wetboek (BW). In dit kader is het bestuur verantwoordelijk voor een zodanige interne beheersing die het bestuur noodzakelijk acht om het opmaken van de jaarrekening mogelijk te maken zonder afwijkingen van materieel belang als gevolg van fouten of fraude.

Bij het opmaken van de jaarrekening moet het bestuur afwegen of het pensioenfonds in staat is om haar werkzaamheden in continuïteit voort te zetten. Op grond van genoemde verslaggevingsstelsels moet het bestuur de jaarrekening opmaken op basis van de continuïteitsveronderstelling, tenzij het bestuur het voornemen heeft om het pensioenfonds te liquideren of de bedrijfsactiviteiten te beëindigen of als beëindiging het enige realistische alternatief is.

Het bestuur moet gebeurtenissen en omstandigheden waardoor gerede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten, toelichten in de jaarrekening.

Onze verantwoordelijkheden voor de controle van de jaarrekening

Onze verantwoordelijkheid is het zodanig plannen en uitvoeren van een controleopdracht dat wij daarmee voldoende en geschikte controle-informatie verkrijgen voor het door ons af te geven oordeel.

Onze controle is uitgevoerd met een hoge mate maar geen absolute mate van zekerheid waardoor het mogelijk is dat wij tijdens onze controle niet alle materiële fouten en fraude ontdekken.

Afwijkingen kunnen ontstaan als gevolg van fraude of fouten en zijn materieel indien redelijkerwijs kan worden verwacht dat deze, afzonderlijk of gezamenlijk, van invloed kunnen zijn op de economische beslissingen die gebruikers op basis van deze jaarrekening nemen. De materialiteit beïnvloedt de aard, timing en omvang van onze controlewerkzaamheden en de evaluatie van het effect van onderkende afwijkingen op ons oordeel.

Wij hebben deze accountantscontrole professioneel kritisch uitgevoerd en hebben waar relevant professionele oordeelsvorming toegepast in overeenstemming met de Nederlandse controlestandaarden, ethische voorschriften en de onafhankelijkheidseisen. Onze controle bestond onder andere uit:

- het identificeren en inschatten van de risico's dat de jaarrekening afwijkingen van materieel belang bevat als gevolg van fouten of fraude, het in reactie op deze risico's bepalen en uitvoeren van controlewerkzaamheden en het verkrijgen van controle-informatie die voldoende en geschikt is als basis voor ons oordeel. Bij fraude is het risico dat een afwijking van materieel belang niet ontdekt wordt groter dan bij fouten. Bij fraude kan sprake zijn van samenspanning, valsheid in geschrifte, het opzettelijk nalaten transacties vast te leggen, het opzettelijk verkeerd voorstellen van zaken of het doorbreken van de interne beheersing;
- het verkrijgen van inzicht in de interne beheersing die relevant is voor de controle met als doel controlewerkzaamheden te selecteren die passend zijn in de omstandigheden.

Deze werkzaamheden hebben niet als doel om een oordeel uit te spreken over de effectiviteit van de interne beheersing van het pensioenfonds;

- het evalueren van de geschiktheid van de gebruikte grondslagen voor financiële verslaggeving en het evalueren van de redelijkheid van schattingen door het bestuur en de toelichtingen die daarover in de jaarrekening staan;
- het vaststellen dat de door het bestuur gehanteerde continuïteitsveronderstelling aanvaardbaar is. Tevens het op basis van de verkregen controle-informatie vaststellen of er gebeurtenissen en omstandigheden zijn waardoor gereede twijfel zou kunnen bestaan of het pensioenfonds haar bedrijfsactiviteiten in continuïteit kan voortzetten. Als wij concluderen dat er een onzekerheid van materieel belang bestaat, zijn wij verplicht om aandacht in onze controleverklaring te vestigen op de relevante gerelateerde toelichtingen in de jaarrekening. Als de toelichtingen inadequaat zijn, moeten wij onze verklaring aanpassen. Onze conclusies zijn gebaseerd op de controle-informatie die verkregen is tot de datum van onze controleverklaring. Toekomstige gebeurtenissen of omstandigheden kunnen er echter toe leiden dat het pensioenfonds haar continuïteit niet langer kan handhaven;
- het evalueren van de presentatie, structuur en inhoud van de jaarrekening en de daarin opgenomen toelichtingen; en
- het evalueren of de jaarrekening een getrouw beeld geeft van de onderliggende transacties en gebeurtenissen.

Wij communiceren met het bestuur onder andere over de geplande reikwijdte en timing van de controle en over de significante bevindingen die uit onze controle naar voren zijn gekomen, waaronder eventuele significante tekortkomingen in de interne beheersing.

Wij bevestigen aan het bestuur dat wij de relevante ethische voorschriften over onafhankelijkheid hebben nageleefd. Wij communiceren ook met het bestuur over alle relaties en andere zaken die redelijkerwijs onze onafhankelijkheid kunnen beïnvloeden en over de daarmee verband houdende maatregelen om onze onafhankelijkheid te waarborgen.

Wij bepalen de kernpunten van onze controle van de jaarrekening op basis van alle zaken die wij met het bestuur hebben besproken. Wij beschrijven deze kernpunten in onze controleverklaring, tenzij dit is verboden door wet- of regelgeving of in buitengewoon zeldzame omstandigheden wanneer het niet vermelden in het belang van het maatschappelijk verkeer is.

Rotterdam, 20 juni 2019

MAZARS ACCOUNTANTS N.V.

w.g. drs. J.A. van Muijlwijk-Duijzer RA

ACTUARIËLE VERKLARING

- **Opdracht**

Door Stichting CRH Pensioenfonds te Rijswijk is aan Mercer (Nederland) B.V. de opdracht verleend tot het afgeven van een actuariële verklaring als bedoeld in de Pensioenwet over het boekjaar 2018.

- **Onafhankelijkheid**

Als waarmerkend actuaire ben ik onafhankelijk van Stichting CRH Pensioenfonds, zoals vereist conform artikel 148 van de Pensioenwet. Ik verricht geen andere werkzaamheden voor het pensioenfonds, anders dan de werkzaamheden uit hoofde van de actuariële functie. Omdat Mercer (Nederland) B.V. beschikt over een door de toezichthouder goedgekeurde gedragscode, is het toegestaan dat andere actuarissen en deskundigen aangesloten bij Mercer (Nederland) B.V. wel andere werkzaamheden verrichten voor het pensioenfonds.

- **Gegevens**

De gegevens waarop mijn onderzoek is gebaseerd, zijn verstrekt door en tot stand gekomen onder de verantwoordelijkheid van het bestuur van het pensioenfonds. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie heb ik mij gebaseerd op de financiële gegevens die ten grondslag liggen aan de jaarrekening.

- **Afstemming accountant**

Op basis van de door mij en de accountant gehanteerde Handreiking heeft afstemming plaatsgevonden over de werkzaamheden en de verwachtingen bij de controle van het boekjaar. Voor de toetsing van de technische voorzieningen en voor de beoordeling van de vermogenspositie als geheel heb ik de materialiteit bepaald op € 1.615.000. Met de accountant ben ik overeengekomen om geconstateerde afwijkingen boven € 116.000 te rapporteren. Deze afspraken zijn vastgelegd en de uitkomsten van mijn bevindingen zijn met de accountant besproken.

Ik heb voorts gebruik gemaakt van de door de accountant in het kader van de jaarrekeningcontrole onderzochte basisgegevens. De accountant van het pensioenfonds heeft mij geïnformeerd over zijn bevindingen ten aanzien van de betrouwbaarheid (materiële juistheid en volledigheid) van de basisgegevens en de overige uitgangspunten die voor mijn oordeel van belang zijn.

- **Werkzaamheden**

Ter uitvoering van de opdracht heb ik, conform mijn wettelijke verantwoordelijkheid zoals beschreven in artikel 147 van de Pensioenwet, onderzocht of is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet. De door het pensioenfonds verstrekte basisgegevens zijn zodanig dat ik die gegevens als uitgangspunt van de door mij beoordeelde berekeningen heb aanvaard.

Als onderdeel van de werkzaamheden voor de opdracht heb ik onder meer onderzocht of: de technische voorzieningen, het minimaal vereist eigen vermogen en het vereist eigen vermogen toereikend zijn vastgesteld;

de kostendekkende premie voldoet aan de gestelde wettelijke vereisten;
het beleggingsbeleid in overeenstemming is met de prudent-person regel.

Voorts heb ik mij een oordeel gevormd over de vermogenspositie van het pensioenfonds. Daarbij heb ik mij gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen en is mede het financieel beleid van het pensioenfonds in aanmerking genomen.

Mijn onderzoek heb ik zodanig uitgevoerd, dat een redelijke mate van zekerheid wordt verkregen dat de resultaten geen onjuistheden van materieel belang bevatten.

De beschreven werkzaamheden en de uitvoering daarvan zijn in overeenstemming met de binnen het Koninklijk Actuarieel Genootschap geldende normen en gebruiken, en vormen naar mijn mening een deugdelijke grondslag voor mijn oordeel.

- **Oordeel**

De technische voorzieningen zijn, overeenkomstig de beschreven berekeningsregels en uitgangspunten, als geheel gezien, toereikend vastgesteld. Het eigen vermogen van het pensioenfonds is op de balansdatum lager dan het wettelijk minimaal vereist eigen vermogen.

Met inachtneming van het voorafgaande heb ik mij ervan overtuigd dat is voldaan aan de artikelen 126 tot en met 140 van de Pensioenwet, met uitzondering van de artikelen 131, 132 en 133, waaraan niet wordt voldaan omdat er sprake is van een negatief eigen vermogen.

Op basis van de uitkomsten van de uitgevoerde haalbaarheidstoets in 2018 concludeer ik dat er sprake is van de verwachting dat het pensioenresultaat ongeveer 86% bedraagt.

Echter, op basis van de beleidsdekkingsgraad op de balansdatum en de ontwikkeling van de actuele dekkingsgraad zal het pensioenfonds naar verwachting op de korte termijn niet in staat zijn om een (volledige) toeslag te verlenen.

De beleidsdekkingsgraad van het pensioenfonds op balansdatum is lager dan de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen. Deze situatie bestaat voor vier achtereenvolgende jaareinden. Indien de beleidsdekkingsgraad per 31 december 2019 of per 31 december 2020 of de feitelijke dekkingsgraad per 31 december 2020 niet is gestegen tot boven het niveau van de dekkingsgraad bij het minimaal vereist eigen vermogen dan zullen de per 31 december 2020 opgebouwde pensioenen gekort moeten worden, teneinde dit tekort te ondervangen.

Mijn oordeel over de vermogenspositie van Stichting CRH Pensioenfonds is gebaseerd op de tot en met balansdatum aangegane verplichtingen en de op dat moment aanwezige middelen. De vermogenspositie is naar mijn mening slecht, omdat het aanwezig eigen vermogen lager is dan het minimaal vereist eigen vermogen.

Amstelveen, 20 juni 2019

Drs. J.H.M. Terheggen AAG
verbonden aan Mercer (Nederland) B.V.